

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА
ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ

О. В. Талдикін

**ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

(структурно-логічні схеми і таблиці)

Навчальний посібник

У трьох частинах

Частина 3

Дніпро
2026

УДК 94(41/99)+340.15
Т 16

*Рекомендовано Вченою радою
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 14 від 25.06.2026)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор юридичних наук, професор **Оксана ЛЕГКА** –
професор кафедри міжнародного права
Університету митної справи та фінансів;
доктор історичних наук **Віталій ВАСИЛЕНКО** –
професор кафедри історії та політичної теорії
НТУ «Дніпровська політехніка».

Талдикін О. В.

Т 16 Історія держави та права зарубіжних країн (структурно-логічні схеми і таблиці) : навч. посіб. : у 3-х ч. Ч. 3. /
О. В. Талдикін. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ,
2026. 168 с.

ISBN 978-617-560-141-9

Посібник підготовлено відповідно до навчальної програми з курсу історії держави та права зарубіжних країн. У ньому викладено матеріал стосовно виникнення, функціонування та розвитку держави та права зарубіжних країн у періоди Нового та Новітнього часу у вигляді структурно-логічних схем і таблиць.

Для здобувачів вищих юридичних навчальних закладів та викладачів.

Автор:

*к.ю.н., доц. **Олександр Талдикін** – доцент кафедри теорії держави та права
Дніпровського державного університету внутрішніх справ.*

ISBN 978-617-560-141-9

© Талдикін О.В., 2026
© ДДУВС, 2026

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
Розділ 1. ДЕРЖАВА ТА ПРАВО У ПЕРІОДИ НОВОГО ТА НОВІТНЬОГО ЧАСУ	9
1.1. Характеристика термінів «Новий час» та «Новітній час»	9
1.2. Варіативність хронології періодів «Новий час» та «Новітній час»	11
1.3. Критерії, що відокремлюють «Новий час» та «Новітній час»	12
1.4. Етапи Нового часу	13
1.5. Промислова (індустріальна) революція та її наслідки для держави та права	14
1.6. Наслідки політичних революцій періоду Нового часу для держави та права	15
1.7. Форми державного правління у Новий та Новітній час. Монархії	18
1.8. Форми державного правління у Новий та Новітній час. Республіки	19
1.9. Основні зміни у праві в періоди Нового та Новітнього часу	21
1.10. Правові сім'ї світу у Новий та Новітній час	22
Контрольні запитання	23
Розділ 2. ДЕРЖАВА ТА ПРАВО ЯПОНІЇ	24
2.1. Періодизація Японії у Новий та Новітній час	24
2.2. Реформи періоду Мейдзі	26
2.3. Конституція Великої Японської Імперії	28
2.4. Державний лад Японської імперії	29
2.5. Адміністративно-територіальний устрій Японської імперії	30
2.6. Кримінальне право Японської імперії 1889–1947 рр.	31
2.7. Цивільне право Японської імперії 1889–1947 рр.	32
2.8. Торгове право Японської імперії 1889–1947 рр.	33
2.9. Кримінальний процес Японської імперії 1889–1947 рр.	34

2.10. Конституція Японської держави 1946 р.	35
2.11. Державний лад Японської держави. Імператор	36
2.12. Державний лад Японської держави. Парламент	37
2.13. Державний лад Японської держави. Кабінет міністрів	38
2.14. Державний лад Японської держави. Суди	39
2.15. Адміністративно-територіальний устрій Японської держави	41
<i>Контрольні запитання</i>	42
 Розділ 3. ДЕРЖАВА ТА ПРАВО КИТАЮ	43
3.1. Періодизація Китаю у Новий та Новітній час	43
3.2. Республіка Китай 1912–1949 рр.	44
3.3. Маньчжоу-Го, Даманьчжоу-діго 1932–1945 рр.	46
3.4. Китайська Народна Республіка: державний лад	47
3.5. Всекитайські збори народних представників	48
3.6. Органи виконавчої влади КНР. Державна рада та міністерства	49
3.7. Органи виконавчої влади КНР. Управління та комітети	50
3.8. Органи місцевого самоврядування КНР	51
3.9. Судова система КНР	52
3.10. Конституції КНР	53
3.11. Джерела права Китаю у Новий та Новітній час	54
<i>Контрольні запитання</i>	56
 Розділ 4. ДЕРЖАВА ТА ПРАВО США	57
4.1. Періодизація держави США	57
4.2. США: шлях до незалежності	58
4.3. Конфедерація Сполучених Штатів Америки	59
4.4. Конституція Сполучених Штатів Америки	61
4.5. Поправки до Конституції США	62
4.6. Система стримувань і противаг США	65
4.7. Президент США	66
4.8. Конгрес США	67
4.9. Верховний суд США	68
4.10. Федеральні суди США	69
4.11. Суди штатів	75
4.12. Уряд США	76
4.13. Джерела права США	77
4.14. Особливості правової системи США	78

Контрольні запитання	79
Розділ 5. ДЕРЖАВА ТА ПРАВО СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ	80
5.1. Періодизація держави у Новий та Новітній час	80
5.2. Причини громадянської війни (англійської революції) 1641–1660 рр.	83
5.3. Англійська республіка 1649–1660 рр.	84
5.4. Протекторат Кромвеля	85
5.5. Реставрація монархії. Бредська декларація	86
5.6. Конституційні акти формування парламентської монархії	87
5.7. Акти про унію 1707 та 1801 рр.	88
5.8. Реформи виборчого права ХІХ–ХХ ст.	89
5.9. Державний лад Сполученого Королівства. Королівські прерогативи	90
5.10. Державний лад Сполученого Королівства. Монарх	92
5.11. Державний лад Сполученого Королівства. Парламент	94
5.12. Державний лад Сполученого Королівства. Таємна рада	95
5.13. Державний лад Сполученого Королівства. Комітети Таємної ради	96
5.14. Державний лад Сполученого Королівства. Кабінет міністрів	98
5.15. Судові органи Сполученого Королівства	100
5.16. Судова система Англії та Уельсу	101
5.17. Судова система Шотландії	102
5.18. Судова система Північної Ірландії	103
5.19. Конституція Сполученого Королівства	104
Контрольні запитання	105
Розділ 6. ДЕРЖАВА ТА ПРАВО ФРАНЦІЇ	106
6.1. Періодизація держави та права Франції у Новий та Новітній час	106
6.2. Політичні угруповання часів Великої французької революції 1789–1799 рр.	115
6.3. Державний лад Першої республіки	117
6.4. Державний лад періоду Першої імперії	118

6.5. Державний лад Другої республіки та переворот Луї Бонапарта	119
6.6. Державний лад Третьої республіки	120
6.7. Державний лад Четвертої республіки	121
6.8. Державний лад П'ятої республіки	122
6.9. Уряд П'ятої республіки	123
6.10. Судова система П'ятої республіки. Суди загальної юрисдикції	124
6.11. Судова система П'ятої республіки. Адміністративна юстиція	125
6.12. Право П'ятої республіки. Джерела права	126
6.13. Право П'ятої республіки. Галузі права	127
<i>Контрольні запитання</i>	128
 Розділ 7. ДЕРЖАВА ТА ПРАВО НІМЕЧЧИНИ	129
7.1. Періодизація держав у Новий та Новітній час	129
7.2. Рейнський союз 1806–1813 рр.	133
7.3. Німецький союз 1815–1866 рр.	135
7.4. Північнонімецький союз 1867–1871 рр.	137
7.5. Судова система Північнонімецького союзу	139
7.6. Державний лад Німецького Рейху 1871–1918 рр.	140
7.7. Німецький Рейх. Адміністративно-територіальний устрій	141
7.8. Веймарська республіка. Державний лад	142
7.9. Адміністративно-територіальний устрій Веймарської республіки	143
7.10. Третій рейх. Державний лад	144
7.11. НДР. Державний лад	145
7.12. ФРН. Державний лад	146
7.13. Адміністративно-територіальний лад ФРН	147
7.14. Конституція ФРН	148
<i>Контрольні запитання</i>	156
 БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК	157

ПЕРЕДМОВА

Третя частина навчального посібника з курсу «Історія держави та права зарубіжних країн» охоплює добу нової і новітньої історії та передбачає опанування матеріалу зі значним обсягом інформації, що насичена різноманітними історичними персоналіями, датами і термінами. Ця частина посібника враховує специфіку розвитку та особливості формування держави та права провідних країн світу, пов'язані з наслідками промислової, політичних революцій, світових війн тощо.

Труднощі, що пов'язані із засвоєнням навчального матеріалу, вельми розтягнутого в просторі та часі, спонукають до пошуку нових підходів подання інформації, в тому числі з використанням структурно-логічних схем і таблиць. У процесі схематизації навчального матеріалу з історії держави та права зарубіжних країн автор намагався досягти належного рівня об'єктивності та послідовності, а також продемонструвати те, що схеми та таблиці є достатньо універсальною формою візуалізації навчального матеріалу, котрий може бути засвоєний здобувачами вищої освіти.

Принцип історизму, нерозривності історичного процесу, хронологічної послідовності, сумірності та хронологічної тривалості означених періодів в історії людства – це лише мала частка того, що було враховано при розробці третьої частини посібника.

Запропонована третя частина оригінального посібника, що поданий у вигляді схем і таблиць, безумовно, не є альтернативою класичному тексту підручника, але стане в нагоді для більш сприятливого засвоєння численної персоніфікованої, фактологічної та термінологічної інформації, що охоплює хронологічний масив із XVI до кінця XX ст.

У підготовці навчального посібника автор спирався на попередні власні розробки в цій сфері та праці у співавторстві, зокрема:

– Талдикін О. В., Самотуга А. В. Всесвітня історія держави та права в структурно-логічних схемах і таблицях : навч. посібник. Вступ до історії держави і права зарубіжних країн. Дніпропетровськ : Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2005. 72 с.;

– Талдикін О. В. Всесвітня історія держави та права в структурно-логічних схемах і таблицях : навч. посібник. Держава та право Давнього Єгипту. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 34 с.;

- Талдикін О. В. Всесвітня історія держави та права в структурно-логічних схемах і таблицях : навч. посібник. Держава та право Давнього Китаю. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. 53 с.;
- Талдикін О. В., Папірна А. В. Держава та право Давнього Єгипту (структурно-логічні схеми і таблиці). *Юриспруденція XXI століття: теорія і практика : зб. тез.* Дніпропетровськ, 2008. С. 236–251;
- Талдикін О. В., Папірна А. В. Держава та право Давньої Месопотамії (структурно-логічні схеми і таблиці). *Юриспруденція XXI століття: теорія і практика : зб. тез.* Дніпропетровськ, 2008. С. 251–269;
- Талдикін О. В. Історія держави і права країн Давнього Сходу : навч. посібник. Структурно-логічні схеми і таблиці. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 136 с.;
- Талдикін О. В. Форма держави: еволюційний підхід, ретроспективний аналіз. *Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2010. № 2. С. 52–60;
- Талдикін О. В. Розвиток права первісних державних утворень та деякі норми регуляції первісного суспільства. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування : матеріали наук. семінару* (м. Дніпро, 10 груд. 2019 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 82–84;
- Талдикін О. В. Різні підходи до типології держави. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування: матеріали наук. семінару* (м. Дніпро, 8 груд. 2018 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 79–82;
- Талдикін О. В. Форма держави: еволюційний підхід, ретроспективний аналіз. *Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2010. № 2. С. 52–60;
- Талдикін О. В. Історія держави і права зарубіжних країн : метод. рекомендації для підгот. до самост. та індивід. роботи / уклад. О. В. Талдикін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 82 с.;
- Талдикін О. В. Історія держави та права зарубіжних країн (структурно-логічні схеми і таблиці) : навч. посібник : у 3 ч. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2024. Ч. 1. 254 с.;
- Талдикін О. В. Історія держави та права зарубіжних країн (структурно-логічні схеми і таблиці) : навч. посібник : у 3 ч. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. 2. 256 с.

Розділ 1 ДЕРЖАВА ТА ПРАВО У ПЕРІОДИ НОВОГО ТА НОВІТНЬОГО ЧАСУ

1.1. Характеристика термінів «Новий час» та «Новітній час»

Новітній час
період історії Європи та Сходу, наступний після періоду
Нового часу

Умовність початку періоду

Поява терміна

**Умовність початку
періоду:**

Існують різні
погляди як щодо
початку періоду
Новітнього часу, так
і з приводу місця
Новітнього часу в
періодизації. Деякі

**Перше вживання
терміна:**

термін
«Новітня історія»
використовується
з XIX ст.

1.2. Варіативність хронології періодів «Новий час» та «Новітній час»

1.3. Критерії, що відокремлюють «Новий час» та «Новітній час»

Зміна століть: кінець XIX – початок XX ст.

Початок першої світової війни – 1914 р.

**Завершення другої індустріальної революції, початок ери
машинобудування**

**Низка великих конфліктів – Перша та Друга світові війни,
революції, громадянські війни**

**Зміна технологічних укладів, перехід від III укладу – Епохи
сталі (1875 р.) до IV укладу – Епохи нафти (1908 р.)**

**Крах імперій: Османської, Російської, Кайзерівської,
Австро-Угорської**

1.4. Етапи Нового часу

<i>Період</i>	<i>Хронологічні межі</i>	<i>Коротка характеристика</i>
Ранній Новий час	кінець XV – XVIII ст.	Початком вважається: 1) період Великих географічних відкриттів (Америка – 1492р.); 2) падіння Константинополя (1453 р.); 3) початок Реформації в Європі 1517 р. Характерні риси: 1) розвиток філософії гуманізму; 2) підвищення ролі природничих наук та емпіричної методології науки; 3) формування нових торгових шляхів; 4) Утворення сучасних форм державного правління; Завершенням вважається початок Великої французької революції (1789 р.).
Пізній Новий час	XIX – початок XX ст.	Період охоплює індустріальну революцію та триває до Першої світової війни. Характерні риси: 1) відкриття нових континентів; 2) формування колоніальних імперій; 3) епоха Просвітництва: розвиток науки, підприємництва та торгівлі, поява друкарства та зростання грамотності; 4) Реформація: зменшення впливу Римсько-католицької церкви; 5) індустріальна революція: перехід від традиційного суспільства до індустріального; 6) написання перших конституцій, 7) поява першого покоління прав людини і громадянина.

1.5. Промислова (індустріальна) революція та її наслідки для держави та права

<i>Основні напрями впливу</i>	<i>Передумови</i>	<i>Наслідки</i>
Суспільний лад	1. Трансформація аграрної феодалної системи у буржуазну промислову; 2. Урбанізація – збільшення кількості міського населення та його ролі у суспільному житті.	1. Формування нових станів: промислова буржуазія, промислові робітники (пролетаріат); 2. Формування середнього класу: невеликі підприємці, управлінці, кваліфіковані робітники.
Державний лад	1. Формування національної держави та формування національної свідомості; 2. Державна регуляція економіки, суспільних відносин та розвитку інфраструктури; 3. Використання засобів прямої і представницької демократії.	Розвиток нових республіканських форм державного правління: президентської, парламентської та змішаної республіки. Перехід від абсолютних монархій до обмежених (дуалістична, парламентська, конституційна). Формування колоніальних імперій, що являли собою складну форму державного територіального устрою.
Право	Потреба у врегулюванні нових політичних, соціальних та економічних відносин, що виникли в умовах промислової (індустріальної) та політичних революцій.	Поява перших конституцій як основних законів. Формування першого покоління прав і свобод. Розвиток галузей матеріального і процесуального права. Затвердження змагального судового процесу. Розвиток трудових правовідносин та трудового законодавства.

1.6. Наслідки політичних революцій періоду Нового часу для держави та права

Революція	Хронологічні межі	Наслідки для держави	Наслідки для права
Нідерландська революція	1568–1648 рр.	Звільнення від влади імперії Габсбургів. Нідерланди поділені на дві частини: 1. Голландія (Сполучені провінції Нідерландів), де встановлено республіканську форму правління; 2. Бельгія (Південні Нідерланди) – визнала владу Іспанії. Активне перетворення Сполучених провінцій Нідерландів у колоніальну державу (Північна Америка, Південна Африка, Індонезія).	Арраська унія – об'єднання валлонських провінцій Нідерландів (Ено, Артуа, Дует), оформлене договором 06 січня 1579 р. в Аррасі. Утрехтська унія – військово-політичний союз п'яти, а з часом семи провінцій (Голландія, Зеландія, Утрехт, Гелдерн, Оверейсел, Фрисландія, Гронінген) Північних Нідерландів, укладений 23 січня 1579 р. в м. Утрехт проти Іспанії. Було закладено основу самостійного державного існування Республіки Об'єднаних провінцій Нідерландів. Мюнстерський мирний договір, підписаний 15 травня 1648 р., – визнання незалежності республіки Об'єднаних провінцій.
Англійська революція (Англійська громадянська війна)	22 серпня 1642 р. – 03 вересня 1651 р.	Встановлення парламентської монархії, обмеження влади короля, утвердження парламентського суверенітету.	«Петиція про права» – акт, представлений королем Карлом I від імені англійського парламенту 28 травня 1628 р. Передбачала: – особисту недоторканність англійських підданих; – заборону діяльності військових судів та військових законів («Martial Law») у мирний час; – заборону діяльності екзекуційних військових з'єднань у мирний час.

Революція	Хронологічні межі	Наслідки для держави	Наслідки для права
Американська революція (Війна за незалежність)	1765–1791 рр.	Америки. Утворення незалежних штатів та здобуття суверенітету у ході війни (1775–1783 рр.), результатом якої стало здобуття суверенітету від британської корони. Поява нової держави – Сполучених Штатів Америки. Створення республіки, закладення основ федералізму та поділу влади.	Декларація незалежності Сполучених Штатів 1776 р. – проголошення 13 колоній у Північній Америці вільними та незалежними державами. Статті Конфедерації та вічного союзу – перший конституційний акт США. Були прийняті на Другому континентальному конгресі 15 листопада 1777 р. в Йорку (Пенсільванія) та ратифіковані штатами. Встановлювалися повноваження та органи влади Конфедерації (Конфедеративний період історії США).
Велика французька революція	1789–1799 рр.	Ліквідація абсолютної монархії, створення Першої республіки, закріплення принципів рівності, братерства та свободи.	Декларація прав людини і громадянина – прийнята постановою Національних зборів Франції 26 серпня 1789 р. Закріпила загальні колективні та індивідуальні права громадян Франції. Має фундаментальний характер для французького конституційного права.
Іспанська революція	1821–1823 рр.	Перехід до конституційної монархії (законодавча влада належала кортесам і королю, виконавча – королю). Скасування феодалних відносин; відокремлення американських колоній.	Кадіська конституція – основний закон Іспанії, ухвалений 19 березня 1812 р. Кадіськими кортесами. Запроваджувала принцип народного суверенітету.
Революція 1858 р. у Франції	1848–1849 рр.	Ліквідація «Легітимної монархії» та проголошення Другої республіки.	Закріплення громадянських прав і свобод. Утворення концепції соціальної республіки (ідеї Луї Блана про «організацію праці»).

Революція	Хронологічні межі	Наслідки для держави	Наслідки для права
Революція в Австрійській імперії	1848–1849 рр.	Закріплення громадянських прав і свобод, ліквідація феодальних пережитків. Спроба встановити дуалістичну монархію.	Октройована Конституція – подарована монархом народу країни 07 березня 1849 р.
Революція в Німеччині	1848–1849 рр.	Порушила питання про об'єднання Німеччини, усунула втручання феодалів у господарське життя німецьких держав, забезпечила подальший розвиток капіталістичних відносин. Було створено перший загальнонімецький парламент – Франкфуртські національні збори і скасовано цензуру.	«Фундаментальні права для Німецького народу», прийняті у грудні 1848 р., проголосили рівність усіх громадян перед законом.

1.7. Форми державного правління у Новий та Новітній час. Монархії

Форма правління	Характеристика	Приклади
Виборна монархія	<u>Атипова форма.</u> Монарх обирається, але не успадковує престол	Малайзія, Камбоджа, Самоа (до 2007 р.), Об'єднані Арабські Емірати, де президентом об'єднання обирається один зі спадкових емірів, Королівство Есватіні (Свазіленд)
Теократична монархія	<u>Атипова форма.</u> Монарх є не лише главою держави, а й релігійним лідером	Ватикан (<u>теократична, виборна монархія</u>), Саудівська Аравія
Абсолютна монархія	Форма державного правління, за якої вся повнота законодавчої, виконавчої, судової, а також військової влади зосереджена в руках монарха	<u>У Новий час</u> – більшість монархічних держав. <u>У Новітній період</u> – Бруней, Катар, Оман, Саудівська Аравія, ОАЕ (кожний емірат окремо)
Дуалістична монархія	Форма державного правління, за якої має місце поділ влади між монархом та представницьким органом (парламентом). Глава держави особисто формує уряд, що є відповідальним перед ним. Також він має право вето на закони, котрі приймає парламент	<u>У Новий час</u> – європейські монархії після буржуазних революцій, Японія. <u>У Новітній період</u> – Бутан, Марокко (до конституції 2011 р.), Ліхтенштейн, Йорданія, Кувейт, Непал
Парламентська монархія	Форма державного правління, за якої монарх зберігає представницькі функції глави держави та має церемоніальну роль. Уряд утворюється більшістю в парламенті та відповідальний перед ним	Більшість сучасних європейських монархій, Японія після 1947 р.

1.8. Форми державного правління у Новий та Новітній час. Республіки

Форма правління	Характеристика	Приклади
Суперпрезидентська республіка	<u>Атипова форма.</u> Формально декларується принцип поділу влади, але де-факто всі гілки влади знаходяться під контролем президента. Є однією з форм авторитарного державного (політичного) режиму. Президент очолює уряд і є лідером правлячої партії та має збільшений або необмежений строк повноважень	Білорусь, Туркменістан, Казахстан
Президентсько-партократична республіка	<u>Атипова форма.</u> Республіка в країнах із соціалістичною ідеологією, де президент обирається вищим органом єдиної в державі панівної партії	Ангола, Бенін, Конго, Мозамбик
Народна республіка	<u>Атипова форма.</u> Влада поєднує елементи соціалізму із сильною централізацією, відрізняючись від класичних демократичних республік	КНДР, КНР
Президентсько-монократична республіка	<u>Атипова форма,</u> за якої президенти очолюють єдину дозволена партію, котра є носієм офіційно проголошеної обов'язкової ідеології	Гана, Гвінея при Ахмеді Секу Турі
Президентсько-військова республіка	<u>Атипова форма.</u> З'являється внаслідок військового перевороту. Президент отримує свою владу нелегітимним шляхом або як <i>каудильйо</i> , має великі повноваження, очолює виконавчу владу за умов слабкої системи стримувань та противаг	країни Латинської Америки, Алжир, Чилі
Теократична республіка	<u>Атипова форма,</u> де республіканські інститути (вибори, парламент) поєднуються з теократією, а реальна влада належить духовенству, яке діє на основі релігійних законів Духовний лідер контролює ключові державні рішення	Ісламська республіка Іран

Форма правління	Характеристика	Приклади
Президентська республіка	Форма державного правління, де президент виконує функції глави держави та глави уряду за умов існування чіткого поділу законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, а також функціонування системи «стримувань і противаг»	США, більшість латиноамериканських республік та республік Африки
Парламентська республіка	Форма державного правління, за якої парламент формує політично відповідальний перед ним уряд. Глава держави – президент, як правило, обирається парламентом та має представницькі функції. Характерні: поділ влади, вотум недовіри уряду, інституційна залежність виконавчої влади від парламентської більшості	Більшість сучасних європейських республік
Президентсько-парламентська республіка	Різновид змішаної республіки, де глава держави не є одноосібним носієм виконавчої влади і часто ділить її з Урядом, сформованим парламентською більшістю, але він має право формувати свій уряд, незважаючи на існуючу парламентську більшість, вступати в конфлікт із парламентом і домагатися його розпуску	Веймарська республіка, П'ята Республіка у Франції, Фінляндія (1919 р.)
Парламентсько-президентська республіка	Різновид змішаної республіки, де існує компетенційна перевага парламенту у формуванні уряду, що зумовлене здебільшого використанням юридичної інвестиції при формуванні вищого органу виконавчої влади	Боснія і Герцеговина, Єгипет, Ліван, Румунія, Монголія, Сан-Марино, Чорногорія

1.9. Основні зміни у праві в періоди Нового та Новітнього часу

**Різноманітність правових систем,
їх ускладнення та інтернаціоналізація**

**Активний розвиток міжнародного права та формування на
його основі сучасних форм міжнародного правового порядку**

**Виникнення нових форм міжнародно-правового
співробітництва, міжнародних об'єднань та організацій, що
стали суб'єктами міжнародних відносин**

**Верховенство права, захист прав і свобод, поділ влади та
незалежний суд – стають основами правових систем**

**Зближення правових систем Європи, Північної Америки, Азії,
Африки та Латинської Америки**

**Формування концепції правової держави з верховенством
закону, поділом влади та захистом прав людини**

**Прагнення до побудови справедливого суспільства за
допомогою правових законів, де держава служить людині,
формує та забезпечує право, сама підпорядковується закону**

**Права і свободи людини та громадянина виходять на перший
план, а право стає інструментом управління та захисту
громадського порядку**

1.10. Правові сім'ї світу у Новий та Новітній час

Романо-германська правова

сім'я

Інша назва – сім'я континентального права, що базується на римському праві, де основним джерелом права є нормативно-правовий акт.

Характерні риси:
кодифікація, поділ права на публічне та приватне, ієрархічність норм.

До її складу входять правові системи більшості країн континентальної Європи

Англо-американська правова сім'я

Сім'я загального права (common law) – сукупність правових систем, де основним джерелом права є судовий прецедент

Релігійна правова сім'я

Сукупність правових систем, де релігія відіграє фундаментальну роль у формуванні права, а її норми є головним джерелом права

Традиційна правова сім'я

Сукупність правових систем, які ґрунтуються на звичаях та традиціях

Латиноамериканська правова сім'я

Правові системи держав Південної та Центральної Америки, які сформувалися під впливом іспанського та португальського права

Скандинавська правова сім'я

Правові системи Швеції, Норвегії, Данії, Ісландії та Фінляндії

Соціалістична правова сім'я

Правові системи СРСР та країн соціалістичного табору, які сформувалися на основі марксистсько-ленінської ідеології та романо-германського права

Далекосхідна правова сім'я

Правові системи Китаю, Японії, Кореї, Монголії інших країн Азії, в яких регулювання суспільних відносин базується на традиціях, моральних нормах (конфуціанство) та звичаях

Пострадянська правова сім'я

Правові системи держав, що утворилися на пострадянському просторі, які характеризуються історично спільною радянською правовою спадщиною, значним ідеологічним

Контрольні запитання:

1. Чи можете Ви охарактеризувати терміни «Новий час» та «Новітній час»?
2. У чому полягає варіативність хронології періодів «Новий час» та «Новітній час»?
3. Чи знаєте Ви критерії, що відокремлюють «Новий час» та «Новітній час»?
4. Які етапи Нового часу Вам відомі?
5. Які наслідки промислової (індустріальної) революції для розвитку держави і права Вам відомі?
6. Які наслідки політичних революцій періоду Нового часу для держави і права Вам відомі?
7. Чи можете Ви охарактеризувати монархічні форми державного правління Нового та Новітнього часу?
8. Чи можете Ви охарактеризувати республіканські форми державного правління Нового та Новітнього часу?
9. У чому полягали основні зміни в праві у періоди Нового та Новітнього часу?
10. Які правові сім'ї світу у періоди Нового та Новітнього часу Вам відомі?

Розділ 2 ДЕРЖАВА ТА ПРАВО ЯПОНІЇ

2.1. Періодизація Японії у Новий та Новітній час

<i>№ з/п</i>	<i>Епоха</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологічні межі</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Держава</i>
1.	Кіндай 1868– 1945 рр.	Мейдзі	1868–1912 рр.	Перехід від ізольованого феодалного суспільства Сьогунату до сучасної індустріальної національної держави	Реставрація Мейдзі та низка буржуазних реформ
		Тайсьо	1912–1926 рр.	Посилення ліберального руху, відомого як «демократія Тайсьо»	Демократизація держави. До влади на зміну <i>генро</i> прийшов парламент
		Сьова	1926–1945 рр.	Найдовший період в історії сучасної Японії.	Прихід до влади військових, війна з Китаєм, участь у Другій світовій війні, окупація Японії та японське економічне диво
2.	Гендай з 1945 р.	Сьова	1945– 1989 рр.		
		Хейсей	1989–2019 рр.	Пік могутності японської економіки в 1989 р. Фінансова криза і стагнація, що посилювалися світовою кризою 2008 р.	У серпні 2016 р. імператор Акіхіто у своєму зверненні до японського народу висловив занепокоєння

<i>№ з/п</i>	<i>Епоха</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологічні межі</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Держава</i>
					про свій похилий вік. У червні 2017 р. парламент Японії ухвалив закон, що дозволяє передати престол синові імператора наслідному принцу Нарухіто. 30 квітня 2019 р. імператор зрікся престолу
		Рейва	З 2019 р.	Рейва – «Гарна гармонія» – нинішній період в історії Японії	Зречення чинного імператора Нарухіто від престолу, вперше за 202 р. На підставі положень згаданого закону від 2017 р. було інтронізовано наслідного принца Нарухіто

2.2. Реформи періоду Мейдзі

Реставрація Мейдзі

Політичні, військові й соціально-економічні реформи 1868–1889 рр., які закріпили перехід від системи Сьогунату до прямого правління імператора Муцухіто та його уряду

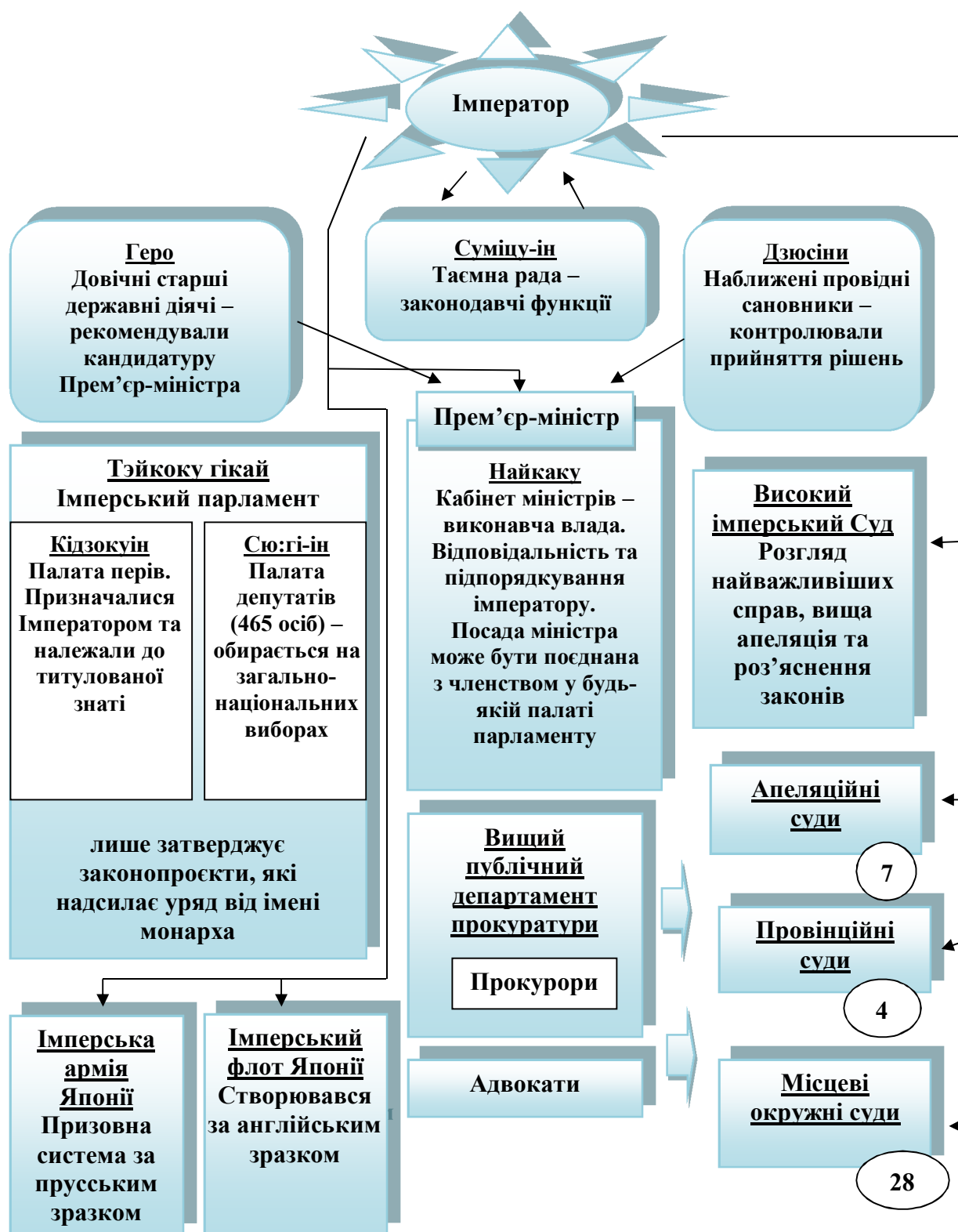
Реформа	Хронологічні межі	Характеристика
Конституційна	1889 р.	Основний закон Японської імперії у 1890–1947 рр. Конституція визначала правовий статус імператора, органів виконавчої влади, перелік прав і свобод японських підданих, запроваджувала парламент, нижня палата якого обиралася населенням, засновувала незалежний суд.
Адміністративна	1869–1888 рр.	Контроль над землями дайміо повернули уряду. 29 серпня 1871 р. Імператорський уряд проголосив ліквідацію землеволодінь дайміо та заснування префектур. До 1888 р. кількість префектур скоротилася з 306 до 47.
Земельно-податкова	1871–1880 рр.	Дозвіл створювати нові земельні ділянки на незайманих землях. Із 1872 р. скасовано заборону на продаж землі та узаконено приватну власність на землю.
		З 1880 р. замість результатів врожаю критерієм оподаткування стала стабільна ціна на землю, а власники земельних ділянок перетворилися на платників податків.
Урядова	1868–1869 рр.	3 січня 1868 р. – указ про реставрацію Імператорського правління. Передбачав три рівня державних посад. 17 червня 1868 р. – указ про державний устрій. Поділ уряду на три палати: головну, праву та ліву. Головна палата функціонувала як кабінет міністрів. Ліва палата

Реформа	Хронологічні межі	Характеристика
		виконувала законодавчі та дорадчі функції при головній палаті. Права палата налічувала вісім міністерств (виконавча та судова влада). 15 серпня 1869 р. поділ влади скасували та встановили систему «Дайдзекан». Вона передбачала існування двох рад та шести міністерств.
Військова	1869–1872 рр.	10 січня 1873 р. запроваджено загальну військову повинність. Утворено міністерство війни як центральну урядову установу. У 1872 р. запрацювали два окремі міністерства – Міністерство армії та Міністерство флоту.
Соціальна		25 червня 1869 р. створено два привілейовані стани: <i>кадзоку</i> – для вищої титулованої шляхти (столичні аристократи і дайме) та <i>сідзоку</i> – для титулованої шляхти (дрібне самурайство) – з дозволом міжстанових шлюбів. Проголошено рівність селян, ремісників і купців, а з 1871 р. прирівняно до них <i>паріїв</i>.
		04 квітня 1871 р. прийнято закон про реєстрацію населення.
Освітня		1871 р. створено Міністерство культури, яке відповідає за освіту. 1872 р. прийнято постанову про систему державної освіти. Японія була поділена на 8 університетських районів. Район мав 1 університет і 32 середні школи, у складі яких були 210 початкових шкіл. З 1879 р. вийшов указ про освіту, за яким система районів скасовувалася, а обов'язкова державна освіта обмежувалася лише початковими школами

2.3. Конституція Великої Японської Імперії

<i>Прийнята і проголошена</i>	11 лютого 1889 р.
<i>Була чинною</i>	з 29 листопада 1890 р. Втратила чинність 02 травня 1947 р. у зв'язку з прийняттям нової Конституції
<i>Складалась</i>	із Конституції Великої Японської Імперії та Закону про Імператорський дім
<i>Структура</i>	Імператорський Привілей, 7 параграфів та 76 статей
<i>Проголошувала носієм суверенітету</i>	а також наглядачем, який мав право управління усіма сферами життя країни, Імператора Японії
<i>Мала на меті</i>	перехід до конституційної монархії, проголошення прав і обов'язків підданих
<i>Поєднувала</i>	монархічну владу з обґрунтуванням божественної природи Імператорської династії з ліберально-демократичними цінностями
<i>Передбачала</i>	Скликання парламенту для контролю уряду, введення системи міністрів-радників, незалежність судової влади

2.4. Державний лад Японської імперії

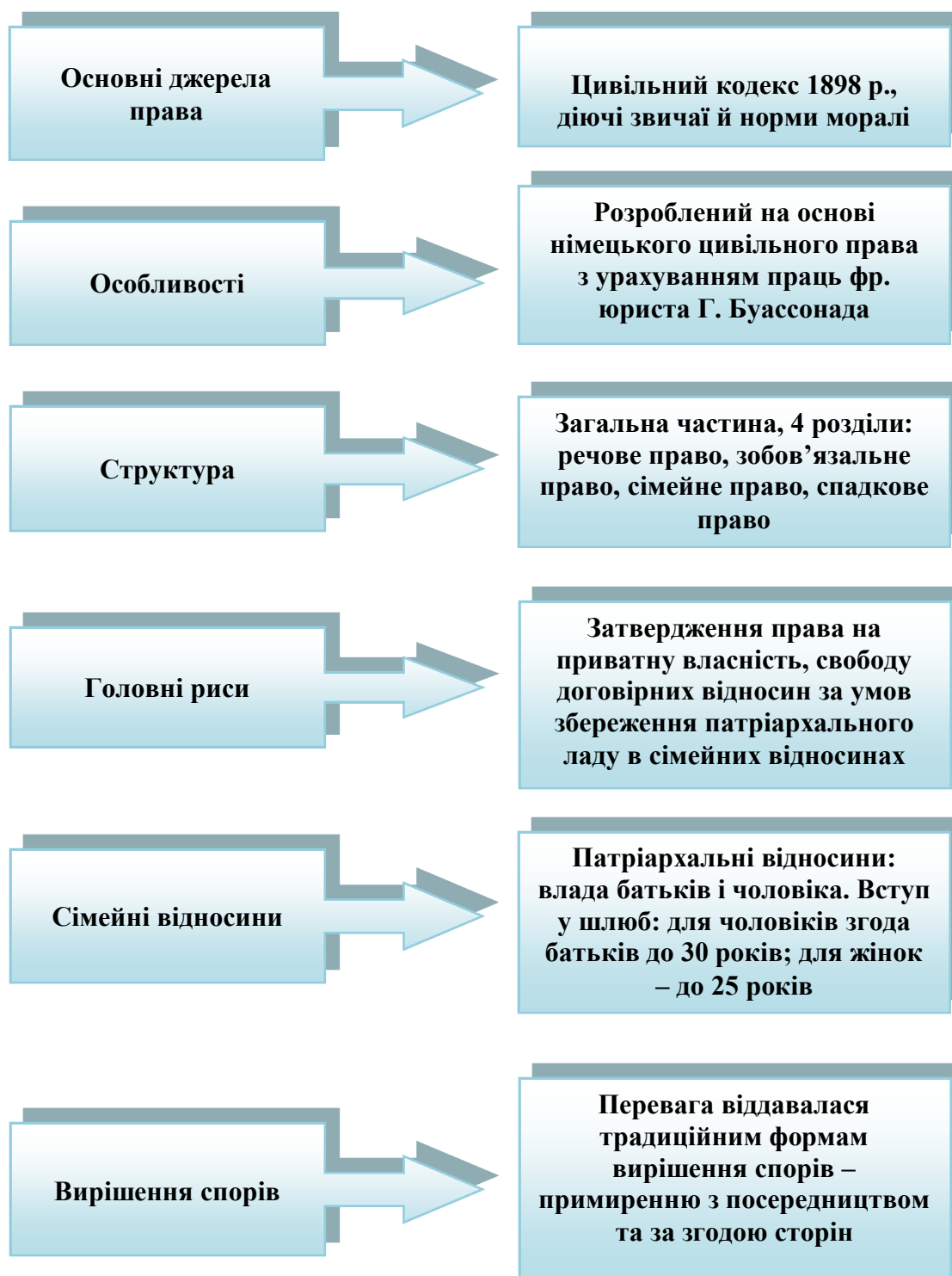
2.5. Адміністративно-територіальний устрій Японської імперії

2.6. Кримінальне право Японської імперії 1889–1947 рр.

2.7. Цивільне право Японської імперії 1889–1947 рр.

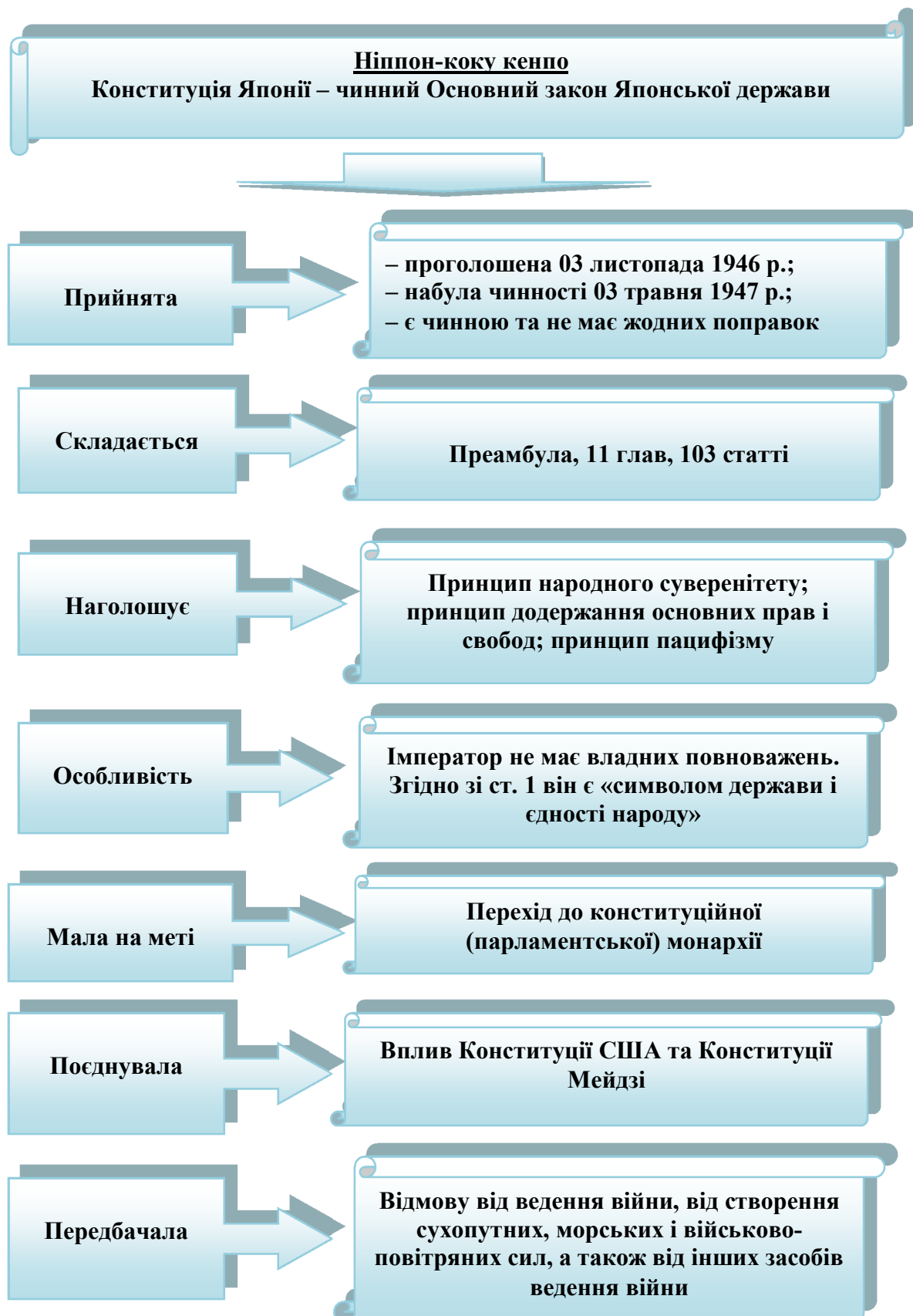
2.8. Торгове право Японської імперії 1889–1947 рр.

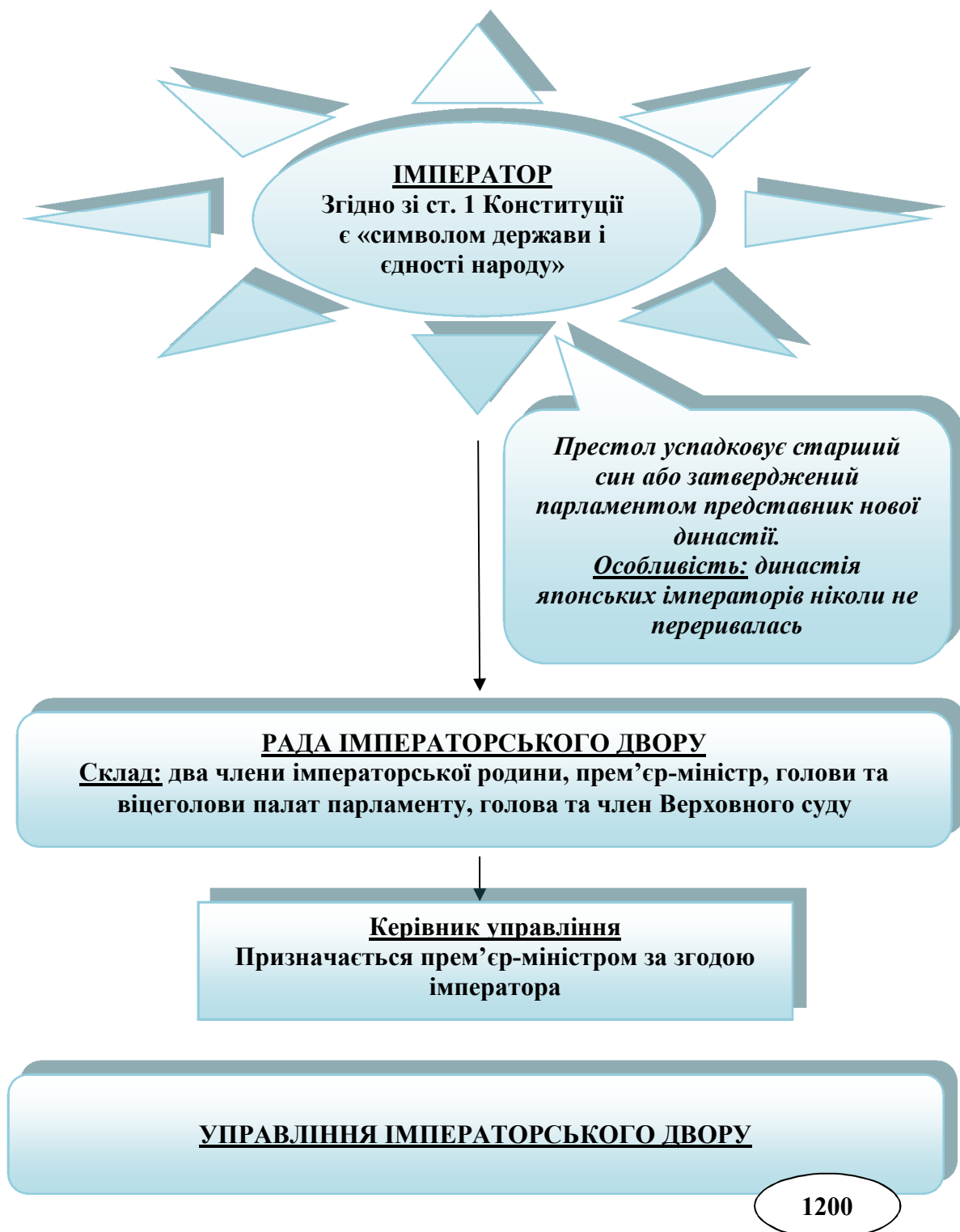
2.9. Кримінальний процес Японської імперії 1889–1947 рр.

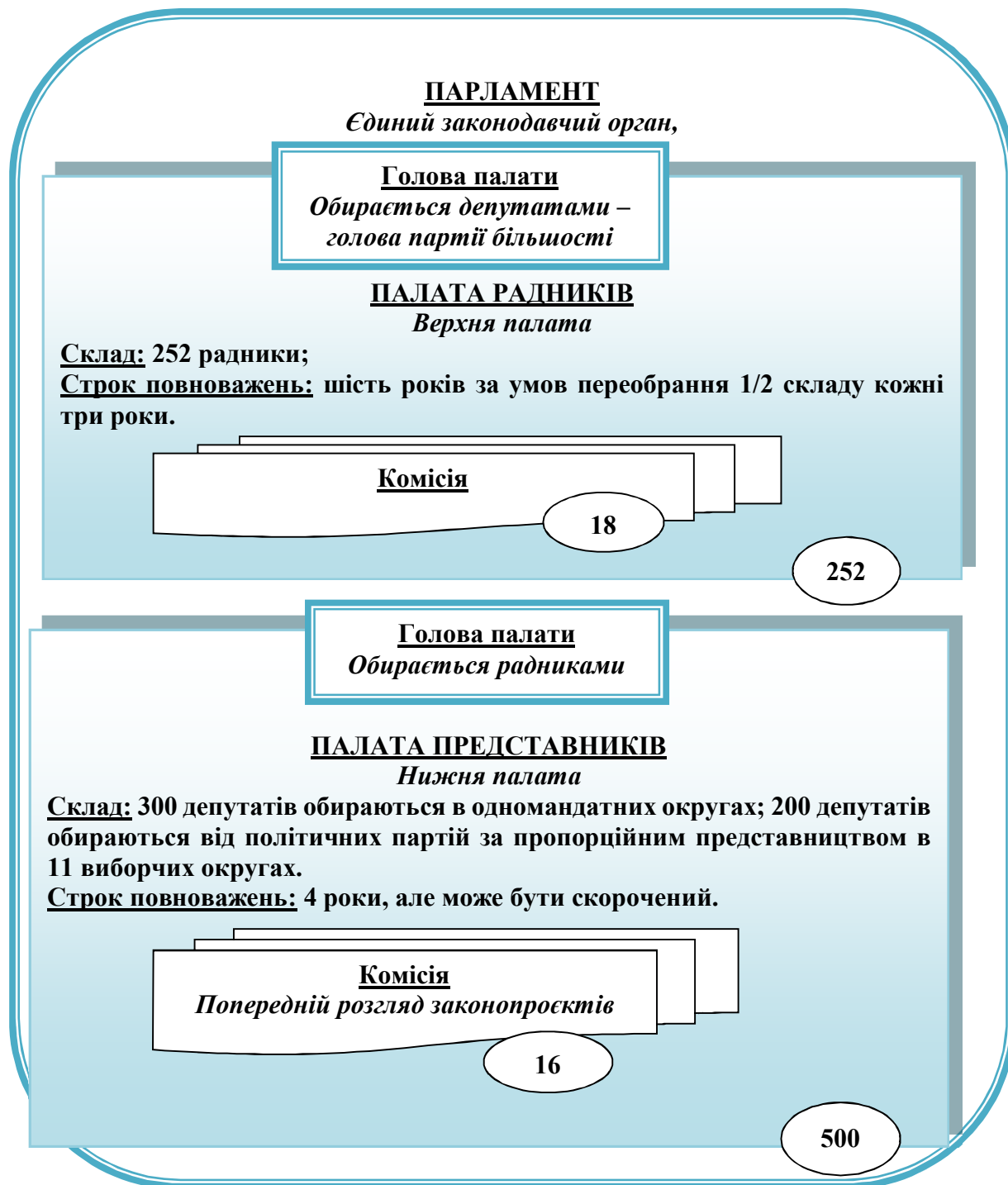
2.10. Конституція Японської держави 1946 р.

2.11. Державний лад Японської держави. Імператор

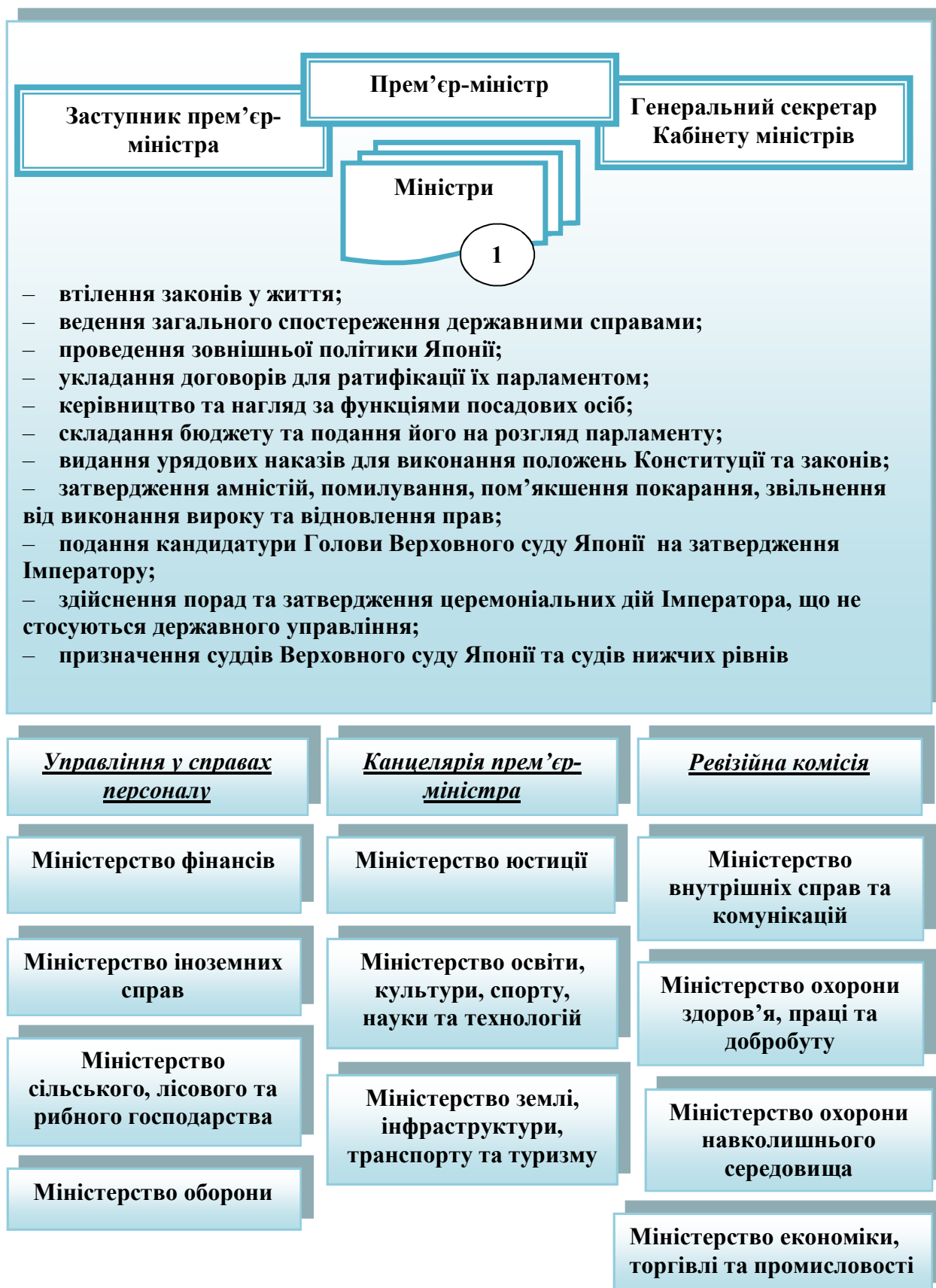

2.12. Державний лад Японської держави. Парламент

Законодавча ініціатива у багатьох випадках належить чиновникам. За необхідності перегляду існуючих законів або запровадження нових вони готують законопроекти, які розглядаються урядом та у разі схвалення подаються до парламенту

2.13. Державний лад Японської держави. Кабінет міністрів

2.14. Державний лад Японської держави. Суди

Окружні суди

Склад: суддя або колегія з 3 суддів у залах (кримінальний, цивільний, банкрутства)

50

Філіали

203

Розгляд тяжких кримінальних справ.
Розгляд цивільних справ із великою сумою позову.
Розгляд справ про банкрутство

Сімейні суди

Суд

50

Філіали

203

Виїзні відділення

77

Розгляд сімейних спорів та справ неповнолітніх.
Виправлення даних сімейного реєстру.
Передача справи до окружного суду за відсутності угоди

Спрощені суди

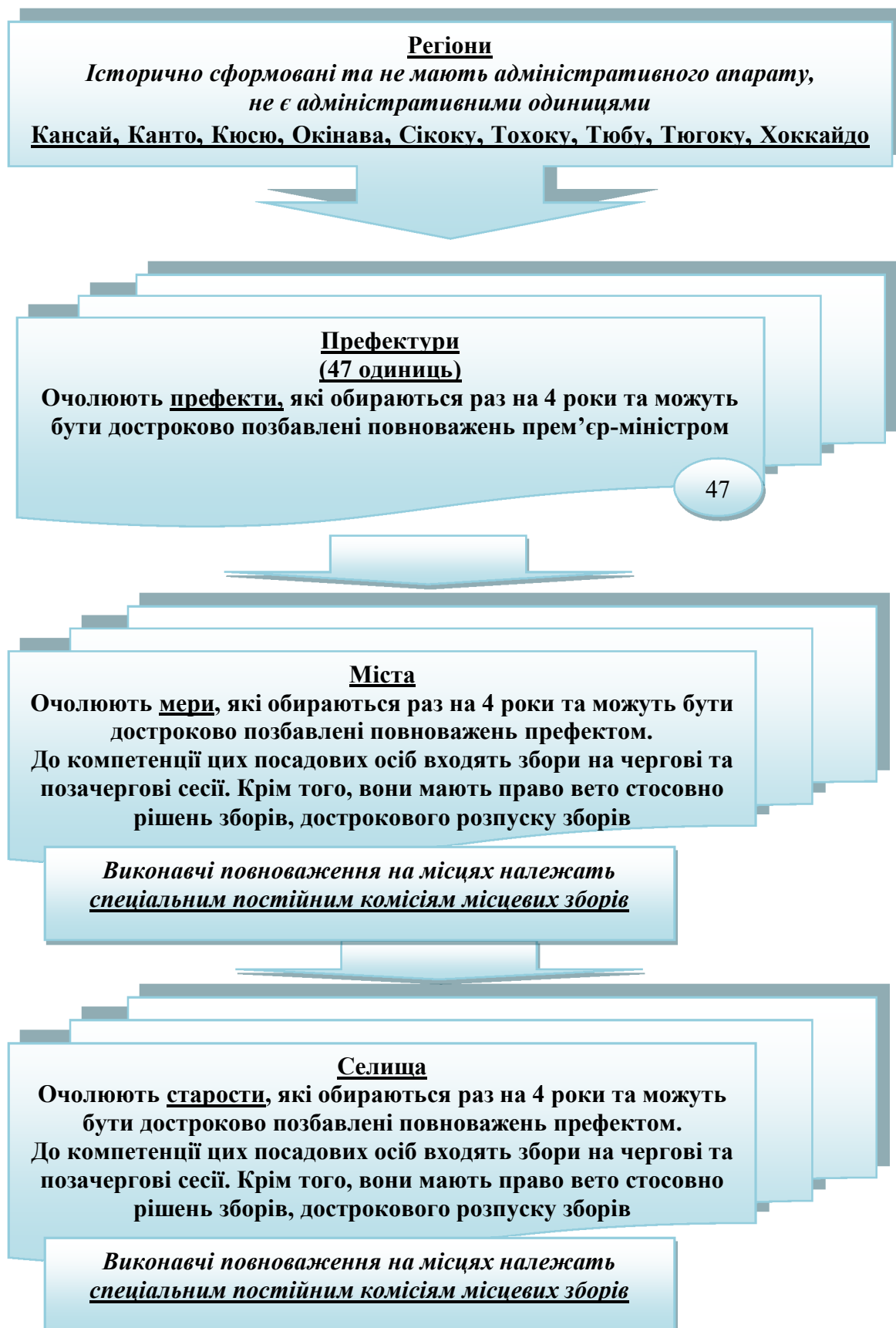
Суд

Склад: один, два судді, загалом 806 суддів

438

Розгляд дрібних цивільних справ до 1,4 мільйонів єн.
Розгляд незначних карних порушень.
Передача справи до окружного суду за відсутності угоди

2.15. Адміністративно-територіальний устрій Японської держави

Контрольні запитання:

1. Як Ви розумієте термін «Мейдзі»?
2. У чому полягає сутність реформ періоду Мейдзі?
3. Які етапи розвитку Японії в періоди Нового та Новітнього часу Ви знаєте?
4. Чи можете Ви визначити основні підходи до розуміння поняття «Реставрація Мейдзі»?
5. Якими є головні ознаки державного ладу Японської імперії?
6. Якою була форма держави Японської імперії?
7. Чи можете Ви визначити основні державні органи Японської імперії?
8. Які риси мала Конституція Японської імперії?
9. У чому полягала особливість правової системи Японської імперії?
10. Які реформи відбулися після Другої світової війни?
11. У чому полягають основні риси сучасної Японської держави?
12. Чи можете Ви визначити основні риси правового статусу імператора Японської держави?
13. Чи можете Ви визначити основні риси адміністративно-правового устрою та місцевого самоврядування Японської держави?

Розділ 3 ДЕРЖАВА ТА ПРАВО КИТАЮ

3.1. Періодизація Китаю у Новий та Новітній час

<i>№ з/п</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологічні межі</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Держава</i>
1.	Цін	1636–1912 рр.	Заснована ще у 1644 р. маньчжурська династія Цін була останньою	Імперія: Велика Держава Цін
2.	Синьхайська революція	1911–1912 рр.	Падіння імперії Цін	Китайська республіка
3.	Громадянська війна	1927–1950 рр.	Громадянська війна між КПК та Гоміньданом. Материковий Китай залишається за комуністами, Гомінь зберігає контроль за островом Тайвань	Китайська республіка (до 1949 р.), Маньчжоу-Го (1932–1934 рр.), Даманьчжоу-діго (1934–1945 рр.), Китайська народна республіка (КНР), Китайская Республика (Тайвань)
4.	Сучасний період	1949 – до сьогодні	1) 01.10.1949 р. голова КПК Мао Цзедун проголосив створення Китайської Народної Республіки (КНР). 1978 р. – Ден Сяопін запровадив економічні реформи – перехід Китаю від планової економіки до змішаної економіки з відкритим ринком. Було збережено однопартійну систему. У 1997 та 1999 рр. частиною КНР стали Британський Гонконг і португальський Макао на правах спеціальних адміністративних регіонів Гонконг і Макао за принципом «Одна країна, дві системи»; 2) до 1971 р. Китайская Республика (Тайвань) була постійним членом ООН, членом Ради безпеки ООН	1) Китайська народна республіка (КНР); 2) Китайская Республика (Тайвань)

3.2. Республіка Китай 1912-1949 рр.

№ з/п	Хронологічні межі	Події	Держава
1.	10.10.1911 р. – 01.12.1912 р.	10.10.1911 р. революційні організації «Веньсюєхой» та «Гунцзінхой» у м. Хубей після бою захопили м. Учан, що стало початком китайської революції. У ході <u>Синьхайської революції</u> було позбавлено влади династією Цін і зруйновано майже двохсотрічну монархію. <i>Очолював:</i> У грудні 1911 р. лідер революціонерів Сунь Ятсен оголосив про створення <u>тимчасового уряду</u> Китайської Республіки, а сам вступив на посаду тимчасового президента.	Утворена: 01.12.1912 р. після Синьхайської революції.
2.	1912–1927 рр.	12 лютого 1912 р. останній імператор малолітній Пу І зрікся престолу. Незабаром іноземні держави визнали нову владу. Сунь Ятсен вийшов у відставку та рекомендував на пост президента Юань Шикая – цінського генерала. Після смерті Юань Шикая в 1916 р. місцеві лідери та воєначальники (<i>дуцзюни</i>) заявили про автономію – <i>ера мілітаристів</i>. У вересні Сунь Ятсен був проголошений головнокомандувачем військового уряду, метою якого був захист тимчасової <u>Конституції 1912 р.</u> У березні 1923 р. лоялісти повернули Сунь Ятсена до влади. Той реорганізував партію Гоміньдан і уклав союз із Комуністичною партією Китаю, створив Перший об'єднаний фронт. Після смерті Сунь Ятсена у березні 1925 р. лідером Національно-революційної армії став генерал Чан Кайші. Влітку 1926 р. він	Форма держави: 1. <u>Федеративна парламентська республіка</u> (1912, 1914, 1916–1923, 1924, 1926–1927); 2. <u>Федеративна президентська республіка</u> (1914–1916, 1923–1924, 1924–1926) <u>Ера мілітаристів</u>. Смерть Юань Шикая розділила Бейянську армію на три частини: 1) <u>Аньхойська кліка</u> – дуцзюн Дуань Цижуй. Правління Аньхойської кліки (1916–1920); 2) <u>Чжилійська кліка</u> – дуцзюн Фен Гочжан. Правління Чжилійської кліки (1920–1924); 3) <u>Фентяньська кліка</u> (Маньчжурія) – дуцзюн Чжан Цзолін. Правління Фентяньської кліки (1924–1928)

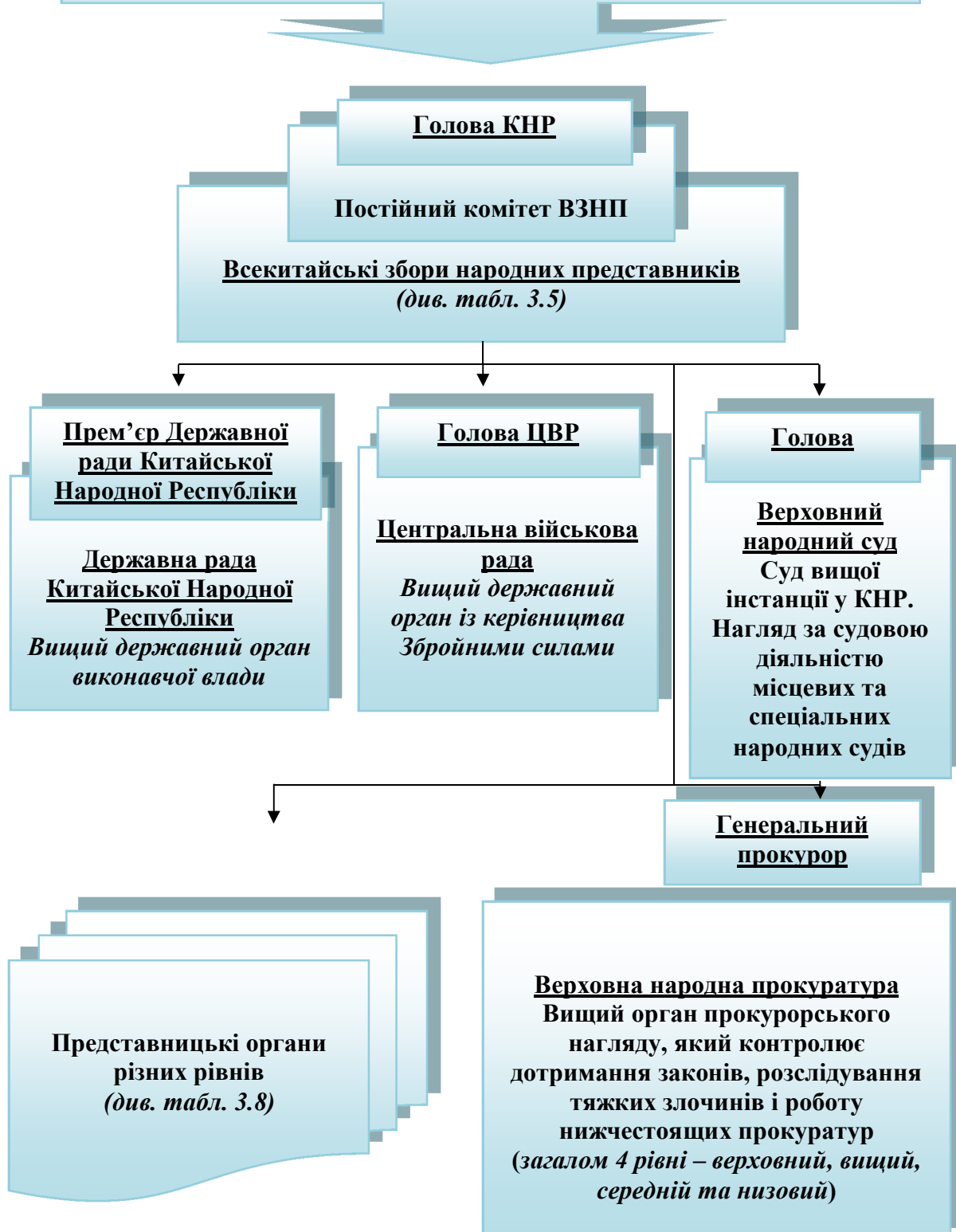
№ з/п	Хронологічні межі	Події	Держава
		ввідав наказ про початок Північного походу та розгромив повстанців в центральному та східному Китаї.	
3.	1927–1928 рр.	У 1927 р. союз між Гоміньданом і КПК розпався після знищення робочої гвардії в Шанхаї. Цей інцидент став початком Громадянської війни в Китаї (1927–1936 рр. – перший етап).	Форма держави: <u>Федерація з військовою диктатурою</u> (1927–1928)
4.	1928–1946 рр.	Об'єднання Китаю в 1928 р., відоме як <i>Зміна прапорів</i> (символічний жест – заміна всіх прапорів Бейянського уряду на прапори Національного уряду), – відмова 29 грудня 1928 р. Чжан Сюеляна стосовно процесу об'єднання. У лютому 1928 р. на четвертій пленарній сесії 2-го національного конгресу Гоміньдану був виданий Акт про Реорганізацію Націоналістичного уряду. Націоналістичний уряд став складатися з п'яти гілок або юанів: <u>Виконавчий Юань</u> , <u>Законодавчий Юань</u> , <u>Судовий Юань</u> , <u>Екзаменаційний Юань</u> , а також <u>Юань Управління</u> . Голова уряду був також главою держави та головнокомандувачем Національної революційної армії.	Форма держави: <u>Унітарна однопартійна республіка під військовою диктатурою</u> (1928–1946)
5.	1946–1949 рр.	Конституційні збори в Нанкіні у травні 1946 р. 25 грудня 1946 р. була проголошена Конституція, що набула чинності 25 грудня 1947 р. Відповідно до неї центральний уряд був поділений на президента і п'ять юанів, які відповідали за одну силу в парламенті. Президент і юані звітували на Національних зборах, які представляли волю громадян.	Форма держави: <u>Унітарна парламентська республіка</u> (1946–1949)

3.3. Маньчжоу-Го, Даманьчжоу-діго 1932–1945 рр.

Період	Хронологічні межі	Характеристика	Держава
1.	1932–1934 рр.	У 1931 р. японці під час Мукденського інциденту вторглися до Маньчжурії і запросили останнього цінського імператора Пу І відновити маньчжурську державу. 01 березня 1932 р. за рішенням Всеманьчжурської асамблеї була утворена Держава Маньчжурія, яка була визнана Японією.	<u>Маньчжоу-Го</u> Держава Маньчжурія. Пу І заступив на посаду 09 березня 1932 р., був Главою держави – <u>Верховним правителем</u>
2.	1934–1945 рр.	У 1934 р. Пу І було оголошено імператором. Девізом його правління стало «Канде» («Спокій та чесність»). Часто подають як <u>маріонеткову державу</u> . Державна рада була центром політичної влади та складалася з кількох міністрів, при кожному з яких знаходився японський заступник міністра. Роль Законодавчих зборів була номінальною та зводилася до формального схвалення рішень Державної ради. <u>Політичні партії та організації:</u> Товариство Згоди (урядова), Російська фашистська партія, Бюро у справах російських емігрантів.	<u>Даманьчжоу-діго</u> Велика Маньчжурська імперія. У 1934 р. Пу І було оголошено імператором. 01 березня 1934 р. Маньчжоу-Го було оголошено <u>монархією</u> – Великою Маньчжурською імперією. Глава держави – Імператор. Він правив, спираючись на <u>Тасмну раду, Державну раду та Законодавчі збори</u>

3.4. Китайська Народна Республіка: державний лад

Державний лад: є соціалістичною державою демократичної диктатури народу, керована робітничим класом через Комуністичну партію Китаю і заснована на союзі робочих та селян

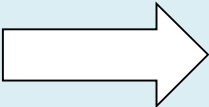
3.5. Всекитайські збори народних представників

3.6. Органи виконавчої влади КНР. Державна рада та міністерства

3.7. Органи виконавчої влади КНР. Управління та комітети

<u>Управління та комітети</u>	
Головне державне управління	
Державний комітет з розвитку та реформ	
Державний комітет контролю	
Головне державне податкове управління	
Головне державне управління регулювання ринкової діяльності. <i>Підпорядковані</i> 	Державне управління з контролю якості медикаментів
	Державне управління у справах інтелектуальної власності
	Державний комітет з безпеки продуктів харчування
	Антимонопольний комітет Державної ради КНР
Державне статистичне управління	
Державне управління з розвитку міжнародного співробітництва	
Державний комітет у справах національностей	
Державний комітет охорони здоров'я	
Головне управління у справах медичного забезпечення	
Державне ревізійне управління	
Головне митне управління	
Головне державне управління у справах радіо та телебачення	
Головне державне управління у справах преси, друку, кінематографії, радіо та телемовлення	
Головне державне управління у справах спорту	
Народний банк Китаю	
Комісія з регулювання банківської та страхової діяльності	
Комісія з регулювання ринку цінних паперів	
Бюро радників Державної ради КНР	
Управління у справах органів Державної ради КНР	

3.8. Органи місцевого самоврядування КНР

Адміністративні одиниці	Представницький орган	Постійно діючий орган	Очільники
Провінції та автономні райони	Провінційні збори народних представників (обираються повітовими зборами народних представників строком на 5 років)	Постійні комітети провінційних зборів народних представників (обираються провінційними зборами народних представників)	Голови провінцій та автономних районів – губернатори (обираються провінційними зборами народних представників)
Повіти та автономні повіти	Повітові збори народних представників (обираються населенням строком на 3 роки)	Постійні комітети повітових зборів народних представників (обираються повітовими зборами народних представників)	Начальники повітів (обираються повітовими зборами народних представників)
Волості та національні волості	Волосні збори народних представників (обираються населенням волостей строком на 3 роки)	Волосні народні адміністрації (обираються волосними зборами народних представників)	Волосні старшини (обираються волосними зборами народних представників)
Міста	Міські збори народних представників (обираються районними зборами народних представників строком на 5 років або населенням строком на 3 роки)	Постійні комітети міських зборів народних представників – міські народні адміністрації (обираються міськими зборами народних представників)	Мери (обираються міськими зборами народних представників)
Райони	Районні збори народних представників, (обираються населенням районів строком на 3 роки)	Районні народні адміністрації (обираються районними зборами народних представників)	Начальники районів (обираються районними зборами народних представників)
Селища	Селищні збори народних представників (обираються населенням селищ строком на 3 роки)	Селищні народні адміністрації (обираються селищними зборами народних представників)	Селищні старости (обираються селищними зборами народних представників)

3.9. Судова система КНР

<i>Суди загальної юрисдикції</i>	
<i>Інстанція</i>	<i>Суди</i>
Верховна	Верховний суд
Вища	Народні суди автономних районів
	Народні суди міст центрального підпорядкування
Середня	Народні суди округів усередині провінцій та автономних районів
	Суди, засновані всередині міст центрального підпорядкування
	Народні суди міст провінційного підпорядкування та районного підпорядкування національних автономій
	Народні суди автономних округів
Нижча	Районні суди міст
	Народні суди автономних повітів
	Міські народні суди
	Повітові народні суди
<u>Спеціалізовані суди</u>	
<u>Військовий суд</u> До компетенції Військових судів входить певне коло кримінальних справ, а саме: кримінальні справи військовослужбовців дійсної служби; кримінальні справи штатних працівників армії. <i>Має 3 інстанції:</i>	Військовий суд Народно-визвольної армії Китаю Військові суди військових округів, родів та видів військ Військові суди військових з'єднань та одиниць, прирівняних до армії
<u>Морський суд</u> До компетенції морських судів входять розслідування у першій інстанції справ, пов'язаних із морськими справами та морською торгівлею	Палата з морських справ, Палата з морської торгівлі, Науково-дослідний відділ, канцелярія
<u>Суд залізничного транспорту</u> Розглядає: 1) цивільні та кримінальні справи, вчинені на залізничних лініях; 2) цивільні та кримінальні справи штатних працівників Управління залізниць; 3) господарські суперечки, які безпосередньо стосуються відомства залізничного транспорту. <i>Має два рівні:</i>	Суд залізничного транспорту середньої ланки, що належить до Управління залізниць; Суд нижчої ланки, що у віданні нижчого управління залізниць. Судова діяльність суду залізничного транспорту середньої ланки перебуває під наглядом відповідного народного суду вищої інстанції
<u>Суд лісового господарства</u> Розгляд справ щодо руйнування лісових ресурсів	Суди лісового господарства нижчої ланки, Суд лісового господарства середньої ланки

3.10. Конституції КНР

<i>Рік прийняття</i>	<i>Особливості</i>
1954	Проголошувала Китай «державою народної демократії, керованою робітничим класом і заснованою на союзі робітників та селян» (ст. 1). Допускала приватну власність на засоби виробництва. Проголошувала державне регулювання та планування економіки (ст. 15). Основи політичного курсу визначалися КПК. Інші партії діяли лише у союзі з нею. Проголосила Китай «єдиною багатонаціональною державою» (ст. 3). Закріпила унітарну державу з автономними одиницями.
1975	Закріпила результати «культурної революції». Проголосила диктатуру пролетаріату, керівну роль КПК. Було скорочено функції державних органів на користь партійних. Зафіксувала право на рух «дацзибао» (пропаганда й критика чиновників та ідеологічних ворогів революції) та класову боротьбу.
1978	Відмова від радикальних ідей «культурної революції» після падіння «Банди чотирьох». Курс на соціалістичну модернізацію під ідеологічним контролем та керівництвом КПК. Курс на «чотири модернізації»: сільського господарства, промисловості, оборони, науки та техніки.
1982	Чинна, ухвалена 04 грудня 1982 р. Містить Преамбулу та 4 розділи (143 статті). Курс на економічні реформи та соціалістичну модернізацію. Залишила керівну роль КПК, народно-демократичну диктатуру. Встановила «ідею трьох представництв», висунуту Цзян Цземінем. Згідно з цією концепцією КПК виражає інтереси: передових продуктивних сил, передової китайської культури, корінних інтересів більшості населення. Відкрила доступ до членства у КПК підприємцям. Має поправки 1988, 1993, 1999, 2004 рр.

3.11. Джерела права Китаю в Новий та Новітній час

Основні галузі права	Кримінальне право і процес	Цивільне право і процес	Адміністративне право і процес
Династія Цін 1644–1911 рр.	<u>Дацин Люйлі</u> 1746 р. У першому розділі цього зводу законів було представлено види покарань і обставини, що їх пом'якшують. Містив склади злочинів	<u>Дацин Люйлі</u> 1746 р. Містив способи вирішення цивільних спорів	<u>Дацин Хуейдянь</u> 1646 р. Перший звід законів. Регулював питання державно-правових і адміністративно-правових відносин, регламентував основні функції державних органів
Китайська Республіка	<u>Кримінальне уложення</u> 1912 р. (411 ст.) <u>Люфа цюан'шу</u> 1920–1930 рр. <u>Кримінальний кодекс</u> 1928 р. <u>Кримінальний кодекс</u> редакції 1935 р. (357 ст.)	Продовжували діяти положення <u>Дацин Люйлі</u> . Прийнято <u>Гірничо-промисловий статут</u> 1914 р., <u>Лісовий статут</u> 1915 р., <u>Люфа цюан'шу</u> 1920–1930 рр., <u>Цивільний кодекс</u> 1929–1931 рр. – регулював питання цивільного і торгового права, <u>Цивільно-процесуальний кодекс</u> 1932 р.	Диктатура Гоміньдану та концепція «політичної опіки» (1928 р.) – основа формування норм <u>Люфа цюан'шу</u> 1920–1930 рр. Повна книга шести законів (або шести галузей права). Норми основних галузей (конституційне, цивільне, кримінальне, комерційне та процесуальне право) сформовані на основі романо-німецької правової сім'ї
КНР	1949–1970-ті рр. – відсутність єдиного кодексу, використання тимчасових нормативних актів, акцент на політичних репресіях.	<u>Зкони про господарський договір</u> 1981 р. <u>Закон про товарні знаки</u> 1982 р. <u>Закон про патенти</u> 1984 р.	<u>Період правового нігілізму та «культурної революції»</u> 1949 р. – кінець 1970-х рр. Управління здійснювалося переважно за допомогою

<i>Основні галузі права</i>	<i>Кримінальне право і процес</i>	<i>Цивільне право і процес</i>	<i>Адміністративне право і процес</i>
	<u>Кримінальний кодекс, Кримінально-процесуальний кодекс 1979 р. – перша систематизація</u>	<u>Закон про успадкування 1985 р.</u>	партійних директив. <u>Початок реформ та «відкритості»</u>
	кримінального законодавства (13 розділів та 192 ст.) <u>Кримінальний кодекс 1997 р.</u> Діючий із поправками (з 1998 р). Закріпив принцип законності, оновив систему покарань та розширив кримінально-правовий захист	<u>Загальні положення цивільного права 1986 р.</u> <u>Закон про зовнішньоекономічний договір 1989 р.</u> <u>Закон про авторське право 1990 р.</u> <u>Закон про компанії 1993 р.</u>	(Ден Сяопін) 1978 р. – кінець 1980-х рр. Формування основ адміністративної відповідальності. <u>Закон КНР про адміністративний процес 1989 р.</u> дозволив громадянам позиватися до держорганів. <u>Закон про адміністративне покарання 1996 р.</u> <u>Сучасний період 2000-ті рр.</u> Становлення системи адміністративних процедур, розвиток електронної адміністрації, посилення контролю за законністю дій виконавчої влади

Контрольні запитання:

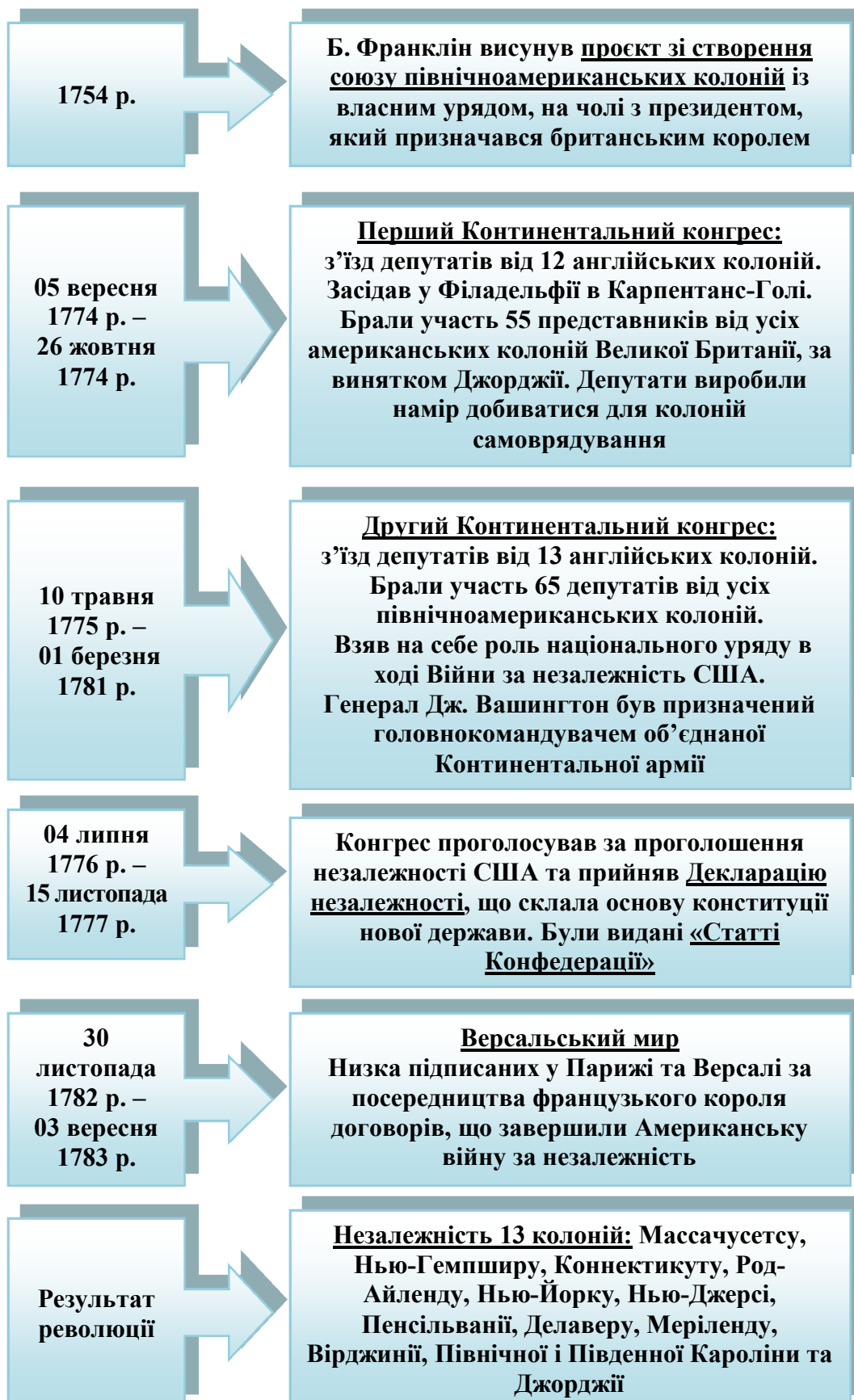
1. Які держави Китаю існували протягом періодів Нового та Новітнього часу?
2. У чому полягали особливості основних періодів розвитку Китаю в Новий та Новітній час?
3. Чи можете Ви назвати особливості Республіки Китай 1912–1949 рр.?
4. Чи можете Ви назвати особливості Маньчжоу-Го, Даманьчжоу-діго 1932–1945 рр.?
5. Яким є державний лад Китайської Народної Республіки?
6. Якою є структура Всекитайських зборів народних представників?
7. Чи можете Ви визначити риси органів виконавчої влади КНР?
9. Які міністерства КНР Вам відомі?
10. Які управління та комітети КНР Ви знаєте?
11. У чому полягають особливості системи органів місцевого самоврядування КНР?
12. Якою є судова система КНР?
13. Які основні закони КНР Ви пам'ятаєте?
14. Які джерела права Китаю періодів Нового та Новітнього часу Вам відомі?

Розділ 4 ДЕРЖАВА ТА ПРАВО США

4.1. Періодизація держави США

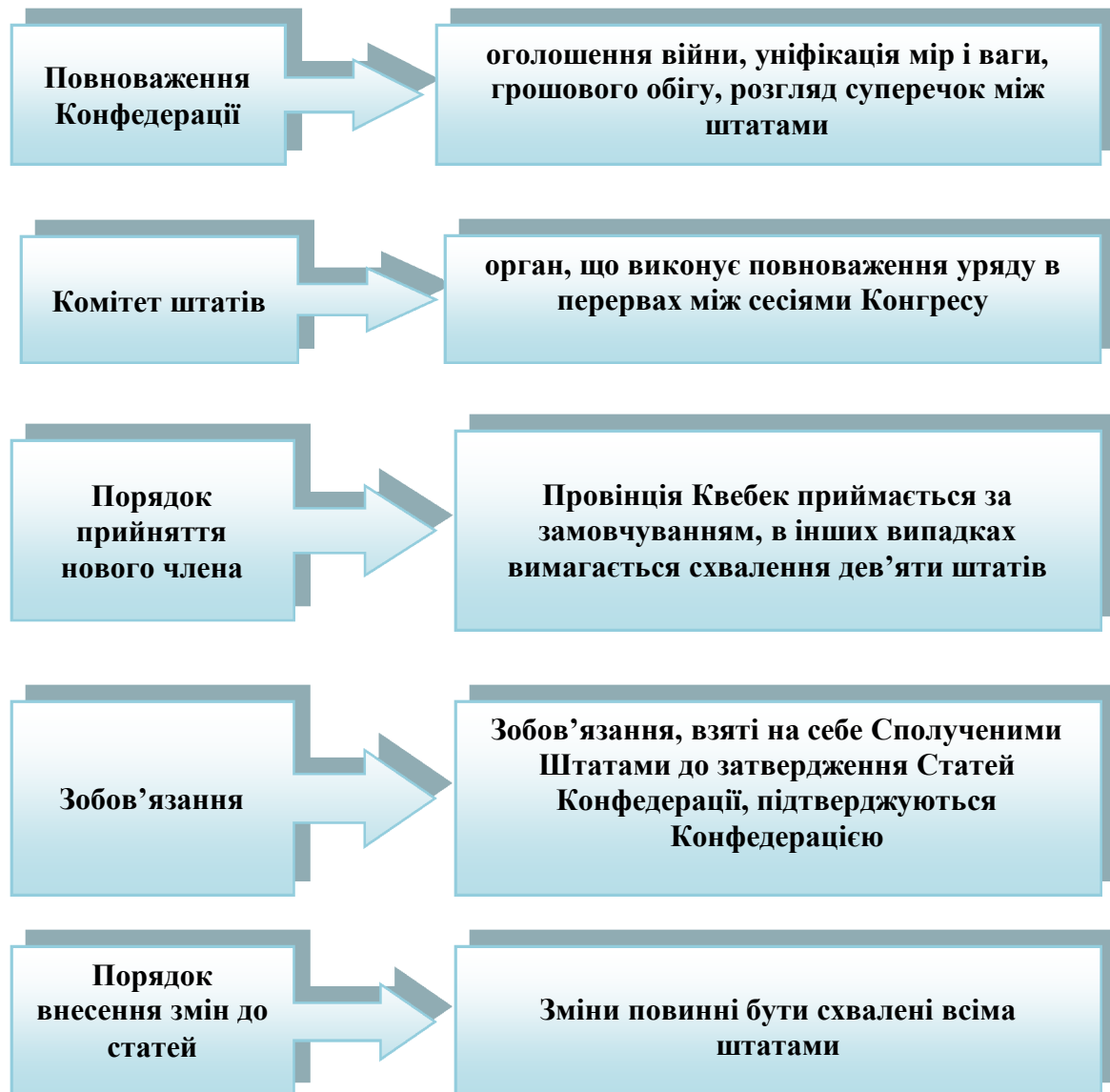
<i>№ з/п</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологічні межі</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Держава</i>
1.	Колоніальний період	1607–1775 рр.	Колоніальний період	Англійська колонізація, створення 13 колоній
2.	Американська революція	1775–1861 рр.	Американська революція та Війна за незалежність	Оголошення незалежності (04 липня 1776 р.)
3.	Конфедеративний період	1781–1789 рр.	Конфедерація Сполучених Штатів Америки	Дія Статей Конфедерації
4.	Повоєнний період	1787–1861 рр.	Федеративна держава	Конституція, Біль про права (1789 р.). Розширення території
5.	Громадянська війна та Реконструкція	1861–1877 рр.	Розкол між Північчю і Півднем, збереження Союзу, скасування рабства	Перемога у громадянській війні. Другий цикл поправок до Конституції
6.	Довоєнний період	1870–1914 рр.	Позолочений вік і прогресивізм. Бурхлива індустріалізація	Період прогресивного розвитку. Соціально-політичні реформи
7.	Світові війни та Велика депресія	1914–1945 рр.	Велика депресія. Економічний бум 1920-х рр. Участь у світових війнах	«Новий курс» Рузвельта. Нові поправки до Конституції
8.	Новітній період	1945 – до сьогодні	Холодна війна (1945–1991 рр). Протистояння з СРСР. Домінування на міжнародній арені. «Велика рецесія»	Боротьба за громадянські права. Уотергейтський скандал. США як єдина супердержава. Теракти 11 вересня, Економічні кризи. Протекціонізм та захист інтересів США

4.2. США: шлях до незалежності

4.3. Конфедерація Сполучених Штатів Америки

Назва	Сполучені Штати Америки
Встановлюється	суверенітет штатів, і гарантуються їхні повноваження в тій частині, в якій вони не передані до компетенції Конфедерації
Оголошено	ціль створення Конфедерації, штати зобов'язуються допомагати один одному
Запроваджується	свобода пересування громадян штатів територією Конфедерації і обов'язок штатів екстрадіювати злочинців
Принцип	один штат має один голос у Конгресі. Встановлюється порядок призначення делегатів у Конгрес. Самих делегатів визначають легіслатури штатів, одна особа не може бути делегатом понад три з кожних шести років
Міжнародні відносини	<u>є виключною компетенцією Конфедерації, штатам забороняється мати власні збройні сили (за винятком ополчення) і військовий флот без дозволу Конгресу</u>
Порядок присвоєння військових звань	Під час війни звання нижче полковника присвоюють легіслатури штатів
Витрати Конфедерації	сплачуються зі зборів, встановлених легіслатурами штатів і розподілених по штатах пропорційно до вартості землі у штатах

4.4. Конституція Сполучених Штатів Америки

Прийняття:
17 вересня 1787 р.
Конституційним
конвентом у
м. Філадельфія

Ратифікація:
спеціальними
ратифікаційними
конвентами
13 штатів

Чинність:
є діючою з 21
червня 1788 р.
Набрала чинності
відповідно до ст. VII

Склад:
Преамбула, 7 статей і
27 поправок

Цілі:

- забезпечення кращої кооперації між штатами;
- гарантія справедливості і суспільного порядку;
- забезпечення захисту від зовнішніх ворогів;

**Форма державного
правління:**
президентська
республіка
**Форма державного
територіального устрою:**
федерація

Ст. I. Законодавча влада:
належить Конгресу, який складається з двох
палат.
Сенат – верхня палата.
Палата представників – нижня палата

Ст. II. Виконавча влада:
належить президенту США.
Стаття запроваджує
інститут віцепрезидента. У
ч. 2 ст. II згадується про
вищих посадових осіб із
департаментів виконавчої
влади

Ст. III. Судова влада:
складається з Верховного суду
та нижчестоящих судів, які
повинні бути затверджені
Конгресом. Проголошує
принцип незмінності суддів.
Усі кримінальні справи повинні
розглядатися судами присяжних

**Ст. V. Поправки до
Конституції:**
приймаються двома
третинами кожної з
палат або Національним
конвентом та мають
бути ратифіковані
легістратурами штатів

**Ст. VI.
Співвідношення
Законодавства
федерації та
штатів:**
Закріплено
примат правових
актів федерації

**Ст. VII.
Ратифікація:**
Для вступу
Конституції
у силу
достатньою є
згода 9 з 13
штатів

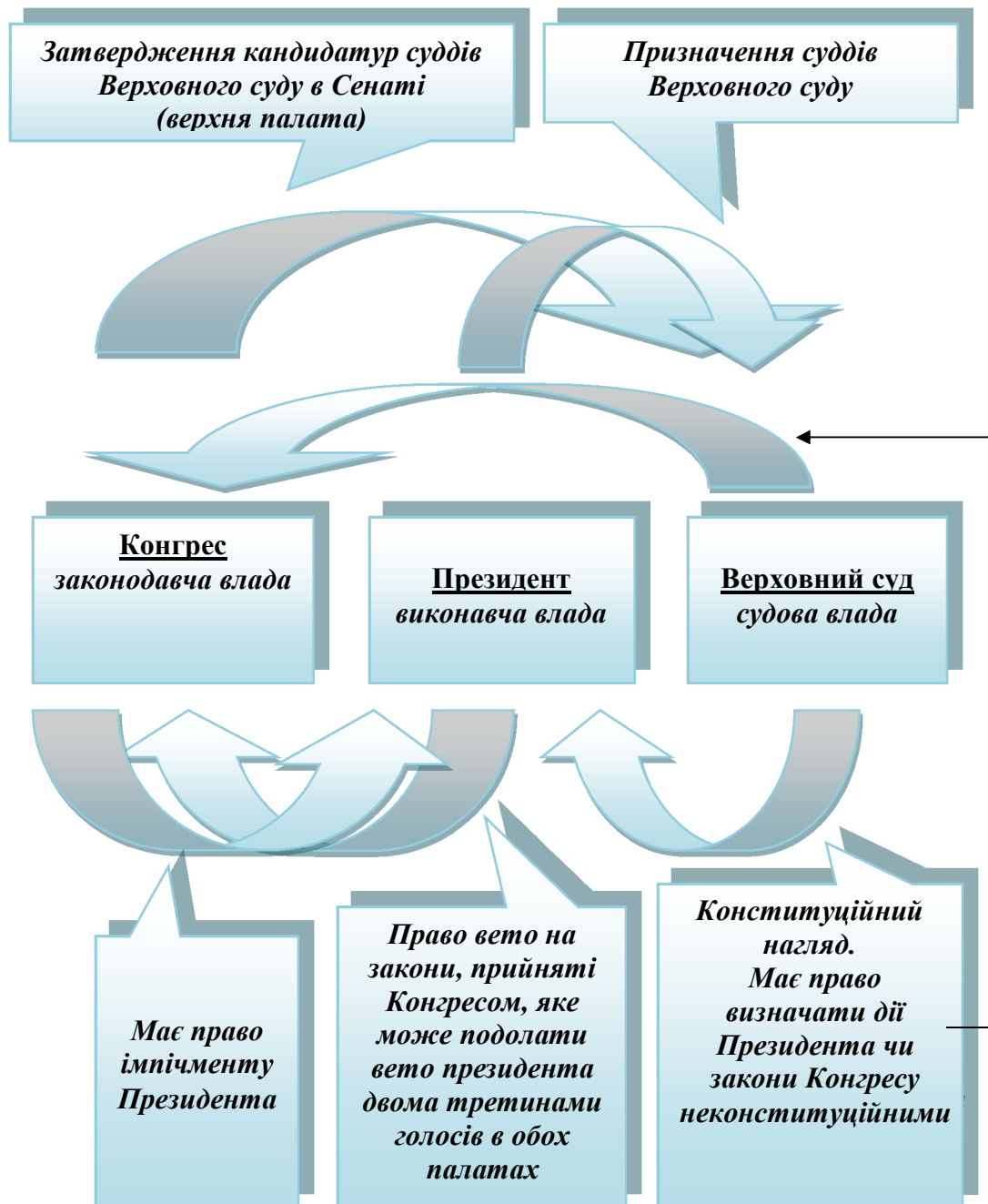
4.5. Поправки до Конституції США

№ з/п	Характеристика	Прийнята/ ратифікована
1.	<u>Гарантії:</u> – свободи віросповідання; – свободи слова; – свободи друку; – свободи зборів; – права звертатися до уряду з петиціями про задоволення скарг	25.09.1789/15.12.1791
2.	<u>Право на</u> зберігання та носіння зброї	25.09.1789/15.12.1791
3.	<u>Заборона</u> розміщення військових у приватних будинках без згоди власника	25.09.1789/15.12.1791
4.	<u>Заборона</u> необґрунтованих обшуків та виїмки та встановлення вимог для видачі ордерів на обшук за наявності достатніх підстав	25.09.1789/15.12.1791
5.	<u>Гарантії на</u> – проведення належного кримінального розслідування; – залучення суду присяжних; – заборону повторного притягнення до відповідальності за те саме правопорушення; – право не свідчити проти себе; – винагороду при реквізиції майна	25.09.1789/15.12.1791
6.	<u>Закріплено у будь-якому кримінальному переслідуванні:</u> – право на швидкий і публічний судовий розгляд за участю присяжних; – право на ознайомлення з характером і підставами звинувачення; – право на очну ставку зі свідками звинувачення; – право на виклик і допит свідків, а також на отримання юридичної допомоги захисника	25.09.1789/15.12.1791
7.	<u>Право на</u> суд присяжних у цивільних справах	25.09.1789/15.12.1791
8.	<u>Заборона</u> надмірних застав, штрафів, жорстоких та незвичайних покарань	25.09.1789/15.12.1791
9.	<u>Заборона</u> зменшення інших прав на користь закріплених у Конституції	25.09.1789/15.12.1791

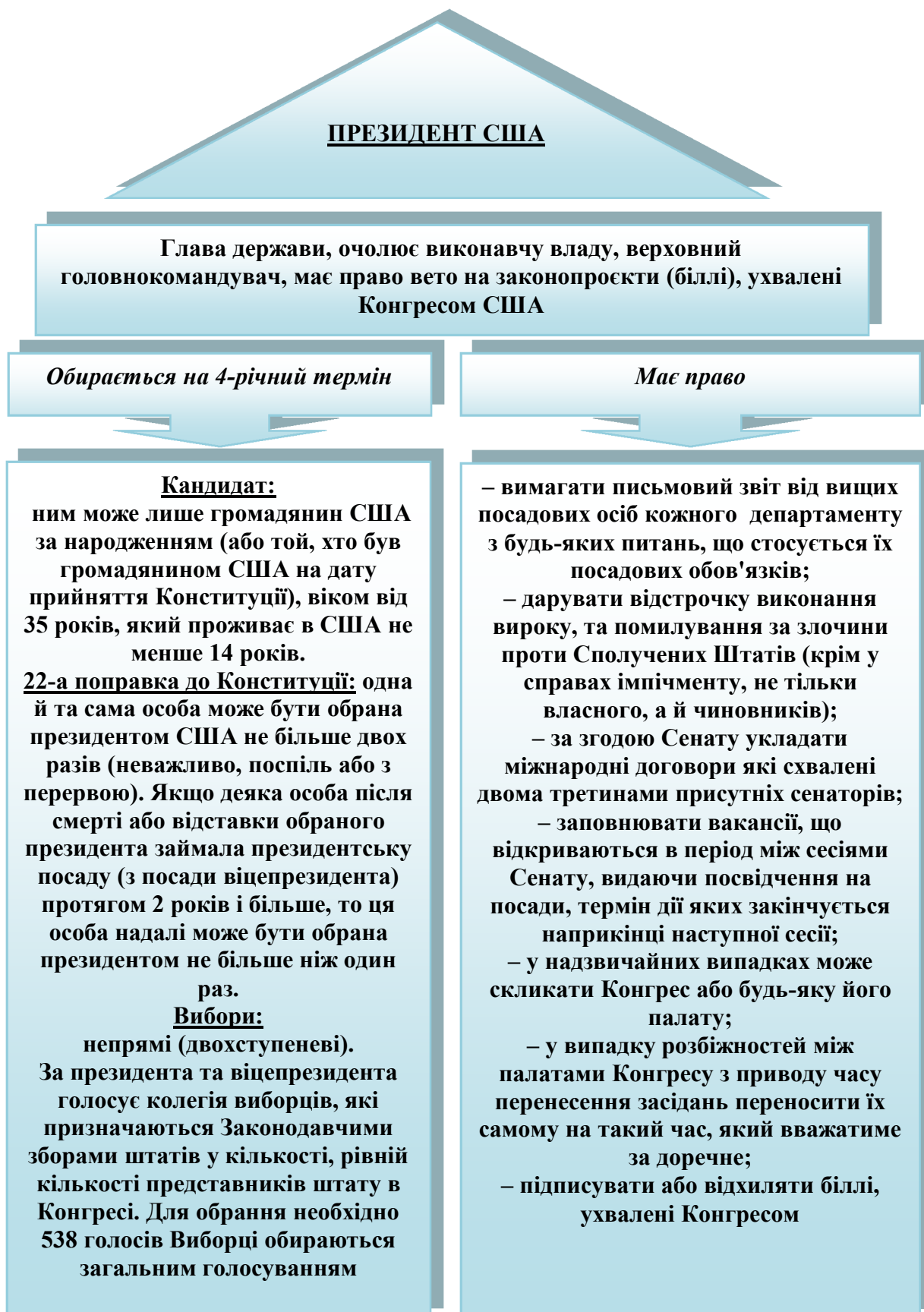
№ з/п	Характеристика	Прийнята/ ратифікована
10.	<u>Встановлено</u> владні розмежування між компетенцією органів центральної влади і штатів	25.09.1789/15.12.1791
11.	<u>Встановлено</u> судовий імунітет штатів. Позови, подані проти будь-якого зі штатів, повинні розглядатися не федеральним судом, а судом цього штату	04.03.1794/07.02.1795
12.	<u>Змінено</u> процедуру голосування колегії виборців під час президентських виборів	09.12.1803/15.07.1804
13.	<u>Скасовано</u> рабство	31.01.1865/06.12.1865
14.	<u>Визначено:</u> – поняття громадянства; – положення про привілеї та імунітети; – положення про належну правову процедуру та положення про рівний захист; – деякі питання, що виникли після громадянської війни	13.06.1866/09.07.1868
15.	<u>Запроваджено</u> активне виборче право для «кольорового» населення та колишніх рабів	26.02.1869/03.02.1870
16.	<u>Введено</u> федеральний прибутковий податок, надходження від якого цілком ідуть у федеральний бюджет	12.07.1909/03.02.1913
17.	<u>Запроваджено</u> прямі вибори до Сенату (раніше сенаторів обирали законодавчі збори штатів)	13.05.1912/08.04.1913
18.	<u>Встановлено</u> сухий закон (скасовано 21-ю поправкою)	18.12.1917/17.12.1920
19.	<u>Введено</u> активне виборче право для жінок	04.06.1919/18.08.1920
20.	<u>Встановлено</u> дату закінчення термінів Конгресу та президента	02.03.1932/23.12.1933
21.	<u>Скасовано</u> 18-у поправку, при цьому допускаються обмеження на обіг алкоголю лише на рівні штатів	20.02.1933/05.12.1933
22.	<u>Обмежено строк</u> Одна й та сама особа може обіймати посаду президента не більше двох строків	24.03.1947/27.02.1951
23.	На президентських виборах Вашингтон, округ Колумбія, має бути представлений у колегії виборців такою самою кількістю виборців,	16.06.1960/29.03.1961

<i>№ з/п</i>	<i>Характеристика</i>	<i>Прийнята/ ратифікована</i>
	яким він був би представлений, будучи окремим штатом, але не більш ніж найменш населений штат	
24.	<u>Заборона</u> обмеження виборчих прав на підставах несплати податків	14.09.1962/23.12.1964
25.	<u>Встановлено</u> порядок здійснення повноважень президента при достроковому припиненні повноважень президента, коли президентом стає віцепрезидент; порядок заміщення вакантної посади віцепрезидента, коли новий віцепрезидент затверджується Конгресом за поданням президента	06.07.1965/23.02.1967
26.	<u>Введено:</u> загальне активне виборче право з 18 років на всій території США	23.03.1971/01.07.1971
27.	<u>Встановлено,</u> що закон, яким змінюється платня сенаторів та представників, набирає чинності лише після переобрання палати представників	25.09.1789/05.05.1992

4.6. Система стримувань і противаг США

4.7. Президент США

4.8. Конгрес США

КОНГРЕС

Двопалатний парламент, орган законодавчої влади

СЕНАТ

Верхня палата

Структура: 100 сенаторів, які представляють 50 штатів (наш час).

Голова: Віцепрезидент є головою та президентом Сенату, має право голосу лише в тому випадку, якщо при голосуванні сенатори поділилися порівну. Без нього в Сенаті головує тимчасовий президент, який традиційно є найстаршим членом партії більшості в Сенаті.

Порядок формування: 2 сенатори від штату, які обираються на 6 років. До 1913 р. сенаторів обирали члени законодавчих зборів штатів, після набуття чинності 17-ї поправки до Конституції вибори сенаторів стали прямими. Вибори проводяться одночасно з виборами до палати представників. Кожні два роки у порядку ротації переобирається 1/3 складу Сенату.

Повноваження: схвалення будь якого федерального закону; консультація та згода на окремі призначення президента в уряді; ратифікація договорів із іноземними урядами; розгляд усіх імпічментів; обирання віцепрезидента у випадку, коли жодний кандидат не отримує більшості голосів виборців.

ПАЛАТА ПРЕДСТАВНИКІВ

Нижня палата

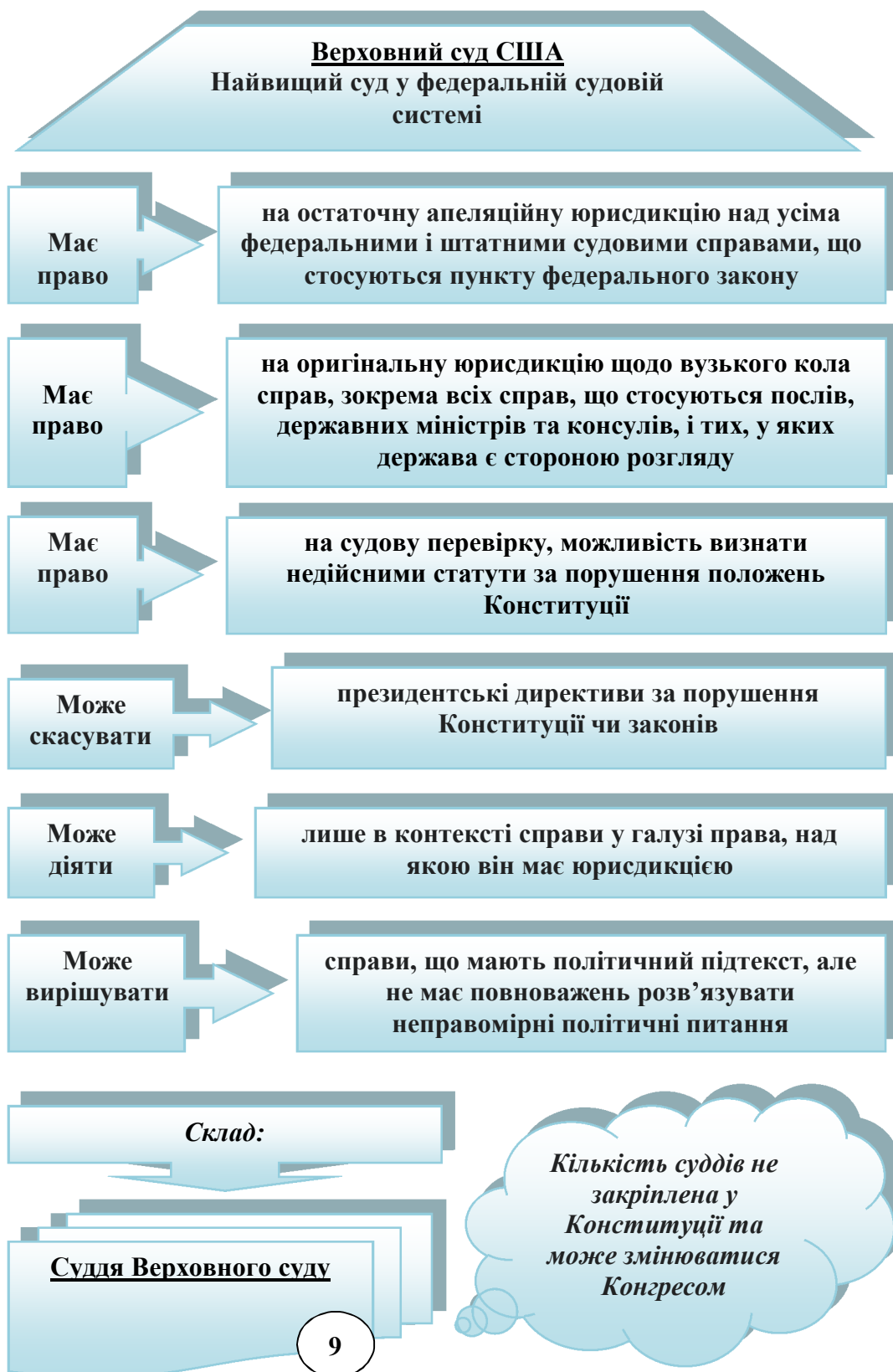
Структура: з 1963 р. 435 представників.

Голова: Спікер палати представників, який обирається більшістю голосів членів палати представників.

Порядок формування: кожен представник штату займає своє місце протягом дворічної каденції та може бути переобраний необмежену кількість разів. Палата переобирається раз на 2 роки. За законом усі 435 представників мають право голосу та обираються від одномандатних округів. Окрім них обирають 6 представників без права голосу. Кандидати повинні бути не молодшими за 25 років, пробути громадянином США не менше семи років та жити в тому штаті, який представлятимуть.

Повноваження: прийняття федеральних законів, які діють в усіх штатах. Біллі, ухвалені в палаті, також проходять обговорення в Сенаті та схвалення Президентом.

4.9. Верховний суд США

4.10. Федеральні суди США

Верховний суд США (див табл. 4.9)			
Округ	Штат	Рік заснування	Суд
Перший апеляційний округ	Апеляційний суд США першого федерального апеляційного округу		
	Мен	1820	Федеральний окружний суд штату Мен
	Массачусетс	1789	Федеральний окружний суд Массачусетсу
	Нью-Гемпшир	1789	Федеральний окружний суд Нью-Гемпширу
	Род-Айленд	1790	Федеральний окружний суд Род-Айленду
	Пуерто-Ріко	1966	Федеральний окружний суд Пуерто-Ріко
Другий апеляційний округ	Апеляційний суд США другого федерального апеляційного округу		
	Вермонт	1791	Федеральний окружний суд Вермонту
	Коннектикут	1789	Федеральний окружний суд Коннектикуту
	Нью-Йорк	1865	Федеральний окружний суд Східного округу Нью-Йорку
		1900	Федеральний окружний суд Західного округу Нью-Йорку
		1814	Федеральний окружний суд Північного округу Нью-Йорку
		1789	Федеральний окружний суд Південного округу Нью-Йорку
Третій апеляційний округ	Апеляційний суд США третього федерального апеляційного округу		
	Делавер	1789	Федеральний окружний суд Делаверу
	Нью-Джерсі	1798	Федеральний окружний суд Нью-Джерсі
	Пенсільванія	1789	Федеральний окружний суд Східного округу Пенсільванії
		1789	Федеральний окружний суд Західного округу Пенсільванії
		1901	Федеральний окружний суд Середнього округу Пенсільванії
	Віргінські острови	1936	Окружний суд Віргінських островів

Округ	Штат	Рік заснування	Суд
Четвертий апеляційний округ	Апеляційний суд США четвертого федерального апеляційного округу		
	Вірґінія	1789	Федеральний окружний суд Східного округу Вірґінії
		1789	Федеральний окружний суд Західного округу Вірґінії
	Західна Вірґінія	1864	Федеральний окружний суд Північного округу Західної Вірґінії
		1864	Федеральний окружний суд Південного округу Західної Вірґінії
	Північна Кароліна	1790	Федеральний окружний суд Східного округу Північної Кароліни
		1790	Федеральний окружний суд Західного округу Північної Кароліни
		1927	Федеральний окружний суд Середнього округу Північної Кароліни
	Південна Кароліна	1965	Федеральний окружний суд Південної Кароліни
	Меріленд	1789	Федеральний окружний суд Меріленду
П'ятий апеляційний округ	Апеляційний суд США п'ятого федерального апеляційного округу		
	Луїзіана	1804	Федеральний окружний суд Східного округу Луїзіани
		1804	Федеральний окружний суд Західного округу Луїзіани
		1971	Федеральний окружний суд Середнього округу Луїзіани
	Міссісіпі	1818	Федеральний окружний суд Північного округу Міссісіпі
		1818	Федеральний окружний суд Південного округу Міссісіпі
	Техас	1845	Федеральний окружний суд Східного округу Техасу
		1845	Федеральний окружний суд Західного округу Техасу
		1879	Федеральний окружний суд Північного округу Техасу
		1902	Федеральний окружний суд Південного округу Техасу

Округ	Штат	Рік заснування	Суд
	Кентуккі	1789	Федеральний окружний суд Східного округу Кентуккі
		1789	Федеральний окружний суд Західного округу Кентуккі
Шостий апеляційний округ	Апеляційний суд США шостого федерального апеляційного округу		
	Мічиган	1836	Федеральний окружний суд Східного округу Мічигану
		1836	Федеральний окружний суд Західного округу Мічигану
	Огайо	1803	Федеральний окружний суд Північного округу Огайо
		1803	Федеральний окружний суд Південного округу Огайо
	Теннессі	1797	Федеральний окружний суд Східного округу Теннессі
		1797	Федеральний окружний суд Західного округу Теннессі
			Федеральний окружний суд Середнього округу Теннессі
Сьомий апеляційний округ	Апеляційний суд США сьомого федерального апеляційного округу		
	Іллінойс	1978	Федеральний окружний суд Центрального округу Іллінойсу
		1819	Федеральний окружний суд Північного округу Іллінойсу
		1819	Федеральний окружний суд Південного округу Іллінойсу
	Індіана	1817	Федеральний окружний суд Північного округу Індіани
		1817	Федеральний окружний суд Південного округу Індіани
	Вісконсин	1848	Федеральний окружний суд Східного округу Вісконсину
		1848	Федеральний окружний суд Західного округу Вісконсину
	Апеляційний суд США восьмого федерального апеляційного округу		
	Айова	1845	Федеральний окружний суд Північного округу Айови
		1845	Федеральний окружний суд Південного округу Айови

Округ	Штат	Рік заснування	Суд
Восьмий апеляційний округ	Арканзас	1836	Федеральний окружний суд Східного округу Арканзасу
		1836	Федеральний окружний суд Західного округу Арканзасу
	Північна Дакота	1890	Федеральний окружний суд Північної Дакоти
	Південна Дакота	1889	Федеральний окружний суд Південної Дакоти
	Міннесота	1858	Федеральний окружний суд Міннесоти
	Міссурі	1822	Федеральний окружний суд Східного округу Міссурі
		1822	Федеральний окружний суд Західного округу Міссурі
	Небраска	1867	Федеральний окружний суд Небраски
Дев'ятий апеляційний округ	Апеляційний суд США дев'ятого федерального апеляційного округу		
	Айдахо	1890	Федеральний окружний суд Айдахо
	Аляска	1958	Федеральний окружний суд Аляски
	Аризона	1910	Федеральний окружний суд Аризони
	Вашингтон	1890	Федеральний окружний суд Східного округу штату Вашингтон
		1890	Федеральний окружний суд Західного округу штату Вашингтон
	Гаваї	1959	Федеральний окружний суд Гаваїв
	Каліфорнія	1966	Федеральний окружний суд Центрального округу Каліфорнії
		1850	Федеральний окружний суд Північного округу Каліфорнії
		1966	Федеральний окружний суд Східного округу Каліфорнії
		1850	Федеральний окружний суд Південного округу Каліфорнії
	Монтана	1889	Федеральний окружний суд Монтани
	Невада	1865	Федеральний окружний суд Невади

Округ	Штат	Рік заснування	Суд
	Орегон	1856	Федеральний окружний суд Орегону
	Гуам	1951	Окружний суд Гуаму
	Північні Маріанські острови	1977	Окружний суд Північних Маріанських островів
Десятий апеляційний округ	Апеляційний суд США десятого федерального апеляційного округу		
	Вайомінг	1890	Федеральний окружний суд Вайомінгу
	Канзас	1861	Федеральний окружний суд Канзасу
	Колорадо	1876	Федеральний окружний суд Колорадо
	Оклахома	1925	Федеральний окружний суд Північного округу Оклахоми
		1906	Федеральний окружний суд Східного округу Оклахоми
		1906	Федеральний окружний суд Західного округу Оклахоми
	Нью-Мексико	1910	Федеральний окружний суд Нью-Мексико
	Юта	1894	Федеральний окружний суд Юти
Одинадцятий апеляційний округ	Апеляційний суд США одинадцятого федерального апеляційного округу		
	Алабама	1839	Федеральний окружний суд Середнього округу Алабами
		1820	Федеральний окружний суд Північного округу Алабами
		1820	Федеральний окружний суд Південного округу Алабами
	Джорджія	1726	Федеральний окружний суд Середнього округу Джорджії
		1789	Федеральний окружний суд Північного округу Джорджії
		1789	Федеральний окружний суд Південного округу Джорджії
	Флорида	1962	Федеральний окружний суд Середнього округу Флориди

Округ	Штат	Рік заснування	Суд
		1845	Федеральний окружний суд Північного округу Флориди
		1845	Федеральний окружний суд Південного округу Флориди
Округ Колумбія	Апеляційний суд у федеральному окрузі		
	Вашингтон (округ Колумбія)	1802	Федеральний окружний суд округу Колумбія
Спеціалізовані федеральні суди		1926	Суд із зовнішньої торгівлі
		1982	Федеральний претензійний суд
		1988	Апеляційний суд США у справах ветеранів
			Податковий суд США

4.11. Суди штатів

Суди загальної юрисдикції

Вищі (верховні) суди штатів

Є вищою судовою інстанцією штату, мають апеляційну юрисдикцію щодо нижчестоящих судів, здійснюють попередній конституційний нагляд

Апеляційні суди

Здійснюють нагляд за судочинством нижчестоящих судів
Рішення з апеляції мають остаточний характер

Суди першої інстанції

(суди графств, округів, міські суди)

Розглядають переважну більшість кримінальних та цивільних справ

Низові суди

(мирові, поліцейські, плебейні (у резерваціях) та ін.)

Розглядають дрібні кримінальні та цивільні справи

Спеціалізовані суди

Суди у справах про спадщину

Сімейні суди

Суди у справах неповнолітніх

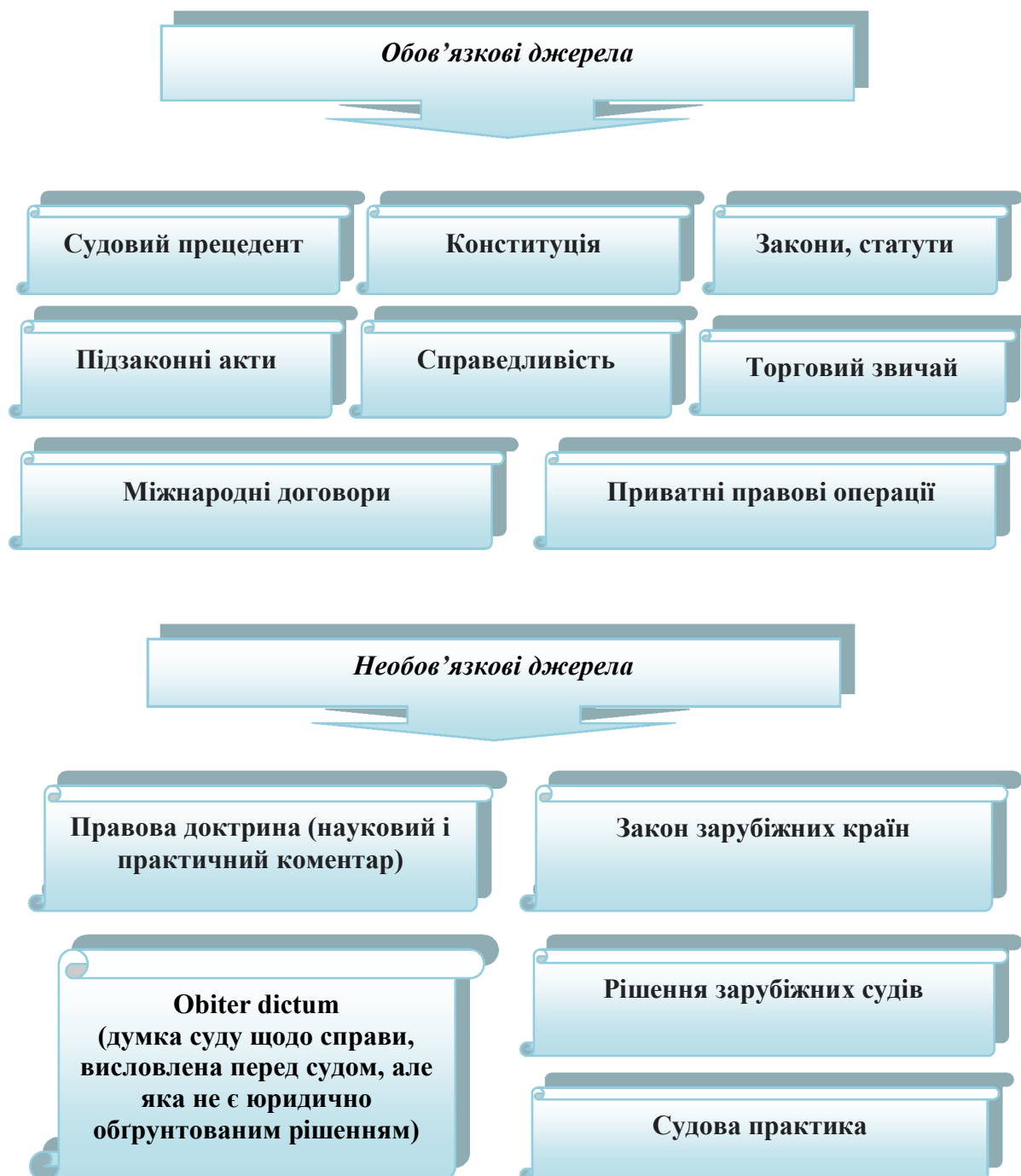
Суди у справах з дрібними позовами

4.12. Уряд США

Особливість: уряд США (Cabinet of the United States) не слід плутати з Федеральним урядом (The federal government of the United States), який складається з вищих органів законодавчої, виконавчої та судової влади

4.13. Джерела права США

4.14. Особливості правової системи США

Дворівневність правової системи: федеральний рівень та рівень суб'єктів федерації

Особливе значення федеральної Конституції

Примат законодавства над статутним правом

Статутному праву притаманна кодифікація

Чітке дотримання принципу поділу влади

Відсутність принципу верховенства парламенту

Судовий нагляд за конституційністю законів

Вільний підхід до дії правила судового прецеденту: вищі судові інстанції штатів і Верховний Суд США не зв'язані власними прецедентами

Поділ права на приватне та публічне у наукових та практичних коментарях

Унікальність деяких юридичних термінів

Своєрідність системи юридичної освіти та ліцензування юристів

Провідна роль суду присяжних у судовому розгляді

Контрольні запитання:

1. Які періоди розвитку США Ви знаєте?
2. У чому полягали особливості державного ладу Конфедерації США?
3. У чому полягали особливості Конституції США?
4. Чи можете Ви визначити зміст перших поправок до Конституції США?
5. У чому полягала концепція системи стримувань та противаг США?
6. Яким був шлях до незалежності США?
7. Чи можете Ви охарактеризувати інститут президента США?
8. Які повноваження має Конгрес США?
9. Які структурні підрозділи має уряд США?
10. Чи можете Ви визначити особливості федеральної судової системи США?
11. У чому полягали особливості судової системи суб'єктів федерації?
12. Які особливості має правова система США?
13. Чи можете Ви охарактеризувати основні джерела права США?

Розділ 5

ДЕРЖАВА ТА ПРАВО СПОЛУЧЕНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ

5.1. Періодизація держави у Новий та Новітній час

<i>Хронологічні межі</i>	<i><u>Епоха</u> <u>Монархи</u></i>	<i>Характеристика періоду</i>
1603–1714 рр.	<u>Епоха Стюартів</u> Джекоб I Чарльз I Чарльз II Джекоб II Вільгельм Оранський II та Марія II Стюарт Вільгельм Оранський III та Анна Стюарт	Період правління шотландської династії Стюартів. Розвиток ринкових відносин, мануфактур та поява нового дворянства – <i>джентрі</i> . Монархи династії були католиками попри реформацію Тюдорів. Спроба сформувати абсолютну монархію призвела до загострення та громадянської війни 1639–1660 рр. 1649–1653 рр. – Індепендентська республіка. 1653–1660 рр. – <u>Протекторат Олівера Кромвеля</u> . Реставрація Стюартів (1660–1688 рр.) призвела до подальшого загострення протиріч та зумовила «Славну революцію» – державний переворот у 1688 р., внаслідок якого було усунуто короля Джекоба II Стюарта. Прийняті Біль про права (1689 р.), Хабеас корпус акт (1679 р.) та Акт про престолонаслідування (1701 р.) стали підґрунтям формування парламентської монархії. <u>Акт про унію</u> 1706–1707 рр. створив єдину союзну державу – Англії та Шотландії – <u>Королівство Велику Британію</u> .
1714 – близько 1830–1837 рр.	<u>Джорджіанська епоха</u> Джордж I Джордж II Джордж III Джордж IV Вільгельм IV	Період монархів Ганноверської династії. Початок промислової революції. <u>Чорний акт</u> 1723 р. передбачав смертну кару для будь-кого, хто зі схованим обличчям чи в інший спосіб маскуючись буде помічений у незаконному полюванні, викраденні оленів, риби чи вчиненні інших насильницьких дій. Суперництво політичних партій – <i>vigi</i> та <i>tori</i> . Втрата 13 американських колоній. У 1800 р. парламенти Великої Британії та Ірландії ухвалили <u>Акт про унію</u> , об'єднавши два королівства. Було створено <u>Сполучене королівство Великої Британії та Ірландії</u> (01 січня 1801 р.). Розширення імперії в Азії. Участь в антинаполеонівських коаліціях. Перетворення в одну з найбільш процвітаючих країн світу. 1819 р. – ухвала так званих <u>Шести</u>

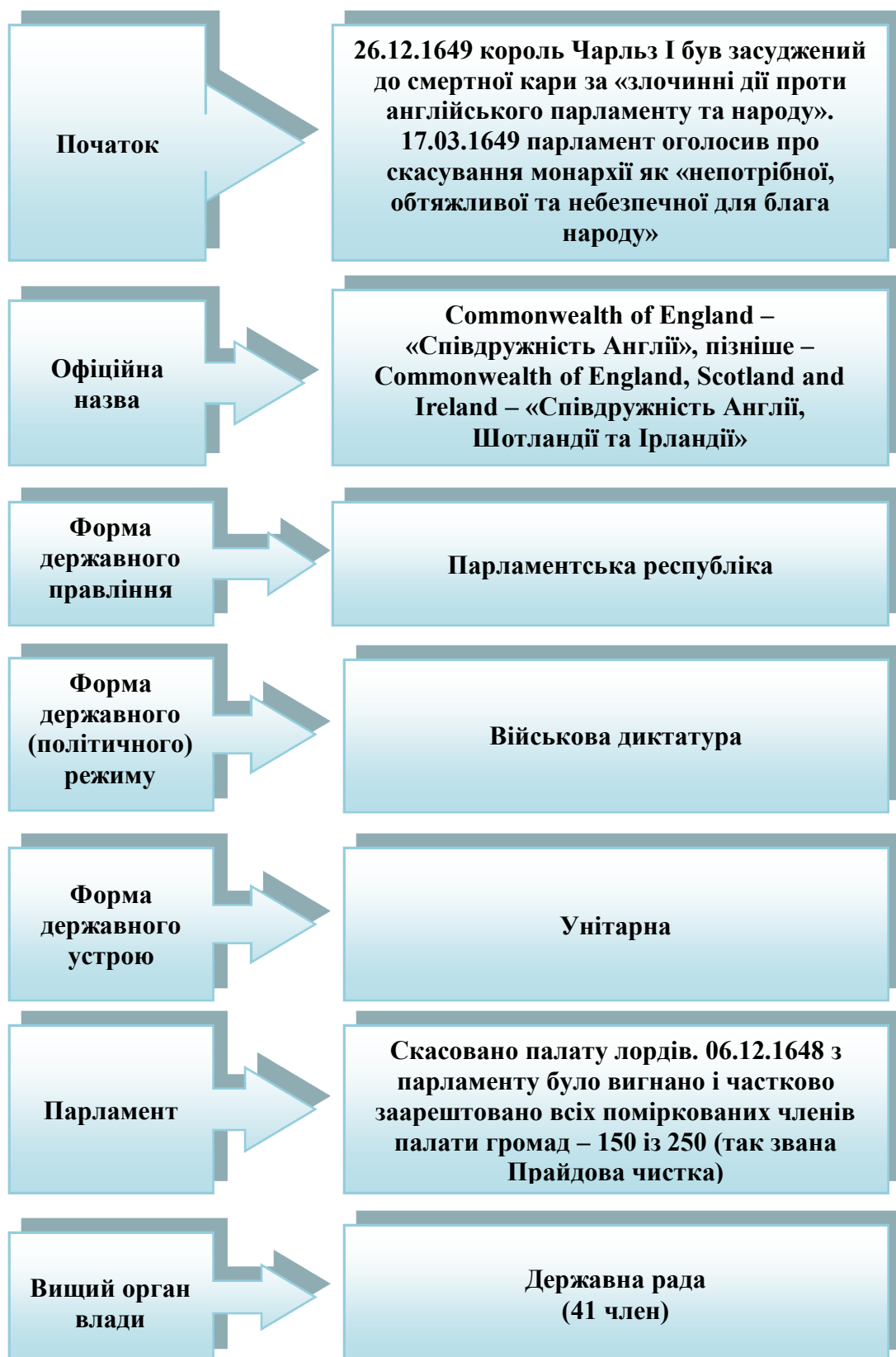
Хронологічні межі	Епоха Монархи	Характеристика періоду
		<u>актів</u>, які були спрямовані на придушення будь-яких зборів із метою радикальних реформ. 1832 р. – <u>Виборча реформа</u>: – ліквідація «гнилих містечок»: 56 виборчих округів із населенням менше 2000 осіб втратили право обирати депутатів до парламенту; – перерозподіл мандатів на користь нових великих промислових міст (Манчестер, Бірмінгем, Лідс) та густонаселених графств; – зменшення майнового цензу: виборче право отримали власники будинків та орендарі, які платили визначену суму податків.
1837–1901 рр.	<u>Вікторіанська епоха</u> Вікторія	Період: розквіт британської держави; піднесення економічного розвитку – промислова (індустріальна) революція та перехід від політики <u>протекціонізму</u> на користь <u>фритредерства</u> – вільної безмитної торгівлі; розвиток капіталістичного суспільства; формування морального кодексу, який закріпив консервативні цінності. Перехід до створення <u>домініонів</u> – самоврядних держав у складі Британської імперії (пізніше Співдружності). <u>Парламентська реформа 1867 р.</u> – зниження майнового цензу, збільшення виборців до 2 млн. <u>Парламентська реформа 1884–1885 рр.</u> – отримання виборчих прав дрібними сільськими господарями.
1901–1910 рр.	<u>Едвардіанська епоха</u> Едвард VII	Лондон – світовий фінансовий центр. Створення Антанти (1904–1907 рр.). Популяризація лейборизму та суфражизму. Поширення шпигуноманії, алармізму та германофобії.
1910–1914 рр.	<u>«Прекрасна епоха»</u> (Belle Epoque) Джордж V	Посилення руху за права жінок – <u>суфражистки</u>. Зростання ролі робітничого класу в політичному житті.
1914–1918 рр.	<u>Період Першої світової війни</u> Джордж V	Перша світова війна у складі Антанти. Створення Королівських військово-повітряних сил. Вперше проведено примусовий призов. Закони про захист королівства (Defence of the Realm Acts, скор. DORA) – законодавчі акти, 1914–1916 рр., що надали кабінету надзвичайні повноваження для контролю економіки, транспорту, запроваджували цензуру та обмежували свободи заради військових потреб. Перейменування династії з Саксен-Кобург-Готської на Віндзорську (1917 р.) Король та його

<i>Хронологічні межі</i>	<i>Епоха Монархи</i>	<i>Характеристика періоду</i>
		родичі, які були британськими підданими, відмовилися від усіх німецьких титулів. В Ірландії на виборах 1918 р. перемогла радикальна партія Шинн Фейн.
1918–1939 рр.	<u>Міжвоєнний період</u> Джордж V Едвард VIII Джордж VI	Після укладання Версальського мирного договору Сполучене Королівство розширило свої володіння на 4 700 000 км ² та отримало контроль над Палестиною і Трансйорданією, Месопотамією, частинами Камеруну та Того, а також Танганьїкою. Британська імперія досягла межі свого територіального розвитку. Війна за незалежність в Ірландії (1919–1921 рр.). Ірландська Вільна держава стає домініоном (1922 р.). Вестмінстерський статут 1931 р. – домініони отримали повну законодавчу незалежність.
1939–1945 рр.	<u>Період Другої світової війни</u> Джордж VI	03 вересня 1939 р. – оголошено війну Німеччині разом зі своїми колоніями. Участь у конференціях із післявоєнного устрою миру: Тегеранська конференція (1943 р.), Ялтинська конференція (лютий 1945 р.), Потсдамська конференція (літо 1945 р.).
1945 – до сьогодні	<u>Післявоєнний та сучасний періоди</u> Джордж VI Елизавета II Чарльз III	Втрата контролю над більшістю колишніх колоній. Один із п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН. З 1952 р. – ядерна держава (самостійно розробила атомну зброю). 1973 р. – приєднання до Європейського економічного співтовариства (з 1993 р. – Європейський Союз). Вихід із ЕС у 2020 р. Є постійним членом Ради Безпеки ООН, G7, G20, НАТО, ОЕСР, СОТ, Ради Європи, ОБСЄ. Монарх очолює Співдружність націй. Відсутня єдина правова система. Діють три різні правові системи: Англійське право, право Північної Ірландії та право Шотландії. З 2009 р. створений Верховний суд замінив Апеляційний комітет палати лордів. <u>Судовий комітет Таємної ради</u> включає всіх членів Верховного Суду та є верховним апеляційним органом для кількох незалежних країн Співдружності націй, Британських заморських територій і Коронних земель.

5.2. Причини громадянської війни (англійської революції) 1641–1660 рр.

Стани та політичні угруповання	Релігійні причини	Економічні причини	Політичні причини
<u>Кавалери</u> – англійські роялісти, прихильники англіканської церкви та Карла I. <u>Пуритани</u> – англійські протестанти, які не визнавали авторитету офіційної церкви, послідовники кальвінізму. <u>Індепенденти</u> – прихильники однієї з течій протестантизму. Відокремилися від пуритан наприкінці XVI ст. Мали значний вплив під час революції. Оформилися як релігійна громада конгрегаціоналістів. <u>Левелери</u> – радикальне угруповання англійських парламентаристів, що відокремилося до 1647 р. від більш консервативних індепендентів. <u>Дигери</u> – «копачі», самоназва «Справжні левелери» – рух бідних селян з 1649 р., що виступав проти приватної власності на землю. Дигери діяли мирним шляхом: почали копати під городами общинні землі.	Прагнення монархів із династії Стюарт, які були католиками за віросповіданням, реставрувати ненависний більшості населення англіканський варіант католицизму. Революція почалася зі спроби англіканської церкви змінити деякі церковні обряди, зокрема, ввести практику причастя. Пропаганда священності особи короля. Створення в парламенті <u>пуританами</u> партій: <u>пресвітеріани</u> (помірковані) та <u>індепенденти</u>. 1640 р. – прийняття <u>17 канонів Церкви Англії</u>, провокаційного для пуритан акта, яким встановлювалося право єпископа накладати відлучення, штрафи та інші покарання.	Активний розвиток капіталістичних відносин – утворення нового дворянства – джентрі. Фінансова криза. Стягування великих податків та обкладення митом. Обмеження торгівлі та промисловості шляхом продажу патентів. Панування державних монополій.	«Незавершений» абсолютизм та намагання монархів правити абсолютно. Суперечки королівської влади з парламентом. Переслідування парламентської опозиції. Тривала відсутність засідань парламенту (1628–1640 рр.). Свавілля королівських чиновників та суддів. Поширення законів воєнного часу на мирний час.

5.3. Англійська республіка 1649–1660 рр.

5.4. Протекторат Кромвеля

Хронологічні межі	1653–1659 рр. У квітні 1653 р. члени <u>Довгого парламенту</u> (не переобирався з 1640 р.) вирішили зробити своє членство довічним. Кромвель із групою мушкетерів розігнав їх та став правити одноосібно
Офіційна назва	Commonwealth of England, Scotland and Ireland – «Співдружність Англії, Шотландії та Ірландії»
Форма державного правління	<u>Протекторат</u> (парламентська республіка – ?)
Форма державного (політичного) режиму	Спадкова військова диктатура
Форма державного устрою	Унітарна
Конституції	16.12.1653 новообраний парламент ухвалив першу в історії Англії конституцію, що отримала назву «Зброя управління» (англ. The Instrument of Government). Новий парламент у 1657 р. замінив першу конституцію на нову, названу «Смирною петицією»
Глава держави, <u>«Його Високість»</u> (англ. His Highness) <u>лорд-протектор</u>	<u>Влада була спадковою</u> . Формально Англія залишалася республікою. Лорд-протектор керував військовими діями та закордонними справами, призначав та зміщував державних чиновників, підписував закони, засновував титули лордів, мав право призначити свого наступника

5.5. Реставрація монархії. Бредська декларація

<i>Хронологія</i>	<i>Події</i>
13 вересня 1658 р. 22 квітня 1659р.	Після смерті Кромвеля пост лорда-протектора перейшов до його сина Річарда, який скликав новий парламент, але під тиском військових 22 квітня 1659 р. був змушений його розпустити.
25 травня 1659 р.	Скликана <u>Державна рада</u> скасувала посаду лорда-протектора. Річарду Кромвелю як компенсацію виділили нерухомість, грошовий дохід та сплатили борги.
Лютий 1660 р.	Генерал Джордж Монк здійснив державний переворот. Скликаний Монком парламент оголосив недійсними все республіканські правові акти (прийняті після 1648 р.). Монка було затверджено на посаді головнокомандувача збройними силами.
Березень 1660 р.	Призначено вибори нового парламенту.
04 квітня 1660 р.	Чарльз – син страченого монарха – оприлюднив так звану <u>Бредську декларацію</u> : – всім учасникам революції (крім «царевбивць», які підписали смертний вирок Чарльзу I) буде оголошено амністію; – велика заборгованість військовим буде негайно виплачена; – не буде вимагати перерозподілу власності та поважатиме права і привілеї парламенту та англійських громадян; – англіканська церква залишиться державною в Англії, до інших конфесій виявлятиметься віротерпимість; – спірні питання, що залишилися, будуть передані на розгляд парламенту.
25 квітня 1660 р.	Новообраний парламент запросив Чарльза зайняти престол трьох королівств. Одночасно було відновлено у колишньому складі палату лордів.
29 травня 1660 р.	У день свого тридцятиріччя Чарльз II тріумфально повернувся до Лондона і був проголошений королем. Формально було вирішено вважати, що він царював із моменту кари Чарльза I. День 29 травня – офіційне свято: <i>Royal Oak Day</i> .

5.6. Конституційні акти формування парламентської монархії

Акт, рік	Зміст, значення
<u>Хабеас корпус акт</u> (Habeas Corpus Act) Повна назва – «Акт про краще забезпечення свободи підданого і про попередження ув'язнень за морями» 1679 р.	Забезпечував гарантії особистої недоторканності та захист від незаконного арешту. Зобов'язував суди перевіряти законність затримання на вимогу ув'язненого або його представників. Став фундаментальним елементом конституційного права Великої Британії та захисту прав людини. Передбачав: вимогу до влади доставити заарештованого до суду для перевірки підстав затримання. Особа, яка вважає свій арешт незаконним, могла звернутися до судді. Судді були зобов'язані протягом певного терміну розглянути скаргу та видати наказ про доставку заарештованого. Якщо арешт було визнано незаконним, людину звільняли, а якщо законним – направляли до суду.
<u>Білль про права</u> 1689 р.	Заборона королю без згоди парламенту видавати нові закони. Король не міг зупиняти дію законів, видавати власні постанови чи звільняти від відповідальності за їх порушення без згоди парламенту. Король не мав права стягувати податки для потреб корони та утримувати постійну армію у мирний час без дозволу парламенту. Проголошувалася свобода парламентських дебатів та виборів. Гарантувалося право на подання петицій королю. Гарантувалося право на носіння зброї (відповідно до закону). Заборонялися надмірні застави, штрафи та жорстокі покарання.
<u>Акт про престолонаслідування</u> (Act of Settlement) Повна назва – «Акт про подальше обмеження влади монарха і найкращу охорону прав і свобод підданих» 1701 р.	Відповідно до акта монархом могла бути лише особа, яка перебуває в євхаристійному спілкуванні з Англіканською Церквою. <u>Від престолонаслідування відсторонювалися:</u> – особи католицького віросповідання; – особи, які одружилися з католиками; – низхідне потомство вищеназваних осіб. В акті також було закріплено, що за королівським помилюванням не можна призупиняти провадження за висунутим палатою громад звинуваченням. У судовій системі була проголошена незмінність суддів.
Акт про королівський та парламентський титул від 1927 р.	Монарх став не «Королем у домініонах», а «Королем домініонів» – кожного незалежного королівства окремо.
Вестмінстерський статут 1931 р.	Встановив правовий статус домініонів (держав у складі Британської імперії) та його взаємини з Великою Британією.

5.7. Акти про унію 1707 та 1801 рр.

Acts of Union Акт про Унію 1707 р.

**Законодавчий акт
Ухвалений протягом
1706–1707 рр. між
парламентами Англійського
та Шотландського королівств
про утворення єдиної держави,
названої Королівством Великої
Британії.**

Умови:

1. Об'єднання у єдине королівство «Велика Британія»;
2. Успадкування престолу буде відбуватися на підставі Акта про престолонаслідування 1701 р.;
3. Королівство матиме єдиний парламент;
- 4-18. Єдині правила у галузі торгівлі, податків, валюти та ін.;
19. Збереження правової системи Шотландії;
20. Збереження спадкових державних посад;
21. Збереження прав королівських міст (боро).
22. У парламенті Шотландію представляють 16 перів у палаті лордів і 45 представників у палаті громад;
23. Рівні права перів;
24. Створення Великої печатки;
25. Будь-які біллі, що суперечать умовам Угоди, проголошуються недійсними.

Acts of Union 1800 Акт про Унію Великої Британії та Ірландії 1800 р.

**Законодавчий акт
Паралельно прийнятий
парламентами Великої
Британії та Ірландії. Закріпив
союз Королівства Великої
Британії та Ірландського
королівства**

(до цього – персональна унія).

Умови:

- створення Сполученого Королівства Великої Британії та Ірландії;
- вступив в дію 01 січня 1801 р.;
- схвалений простою більшістю голосів парламентаріїв Ірландії, які отримали від британського уряду перство, землі та пільги;
- Ірландія отримала 100 місць у парламенті;
- прийнято прапор Сполученого королівства, так званий Union Jack (поєднує в собі Георгіївський хрест Англії, Андріївський хрест Шотландії та прапор Святого Патрика Ірландії).

5.8. Реформи виборчого права ХІХ–ХХ ст.

1832 р.:

- ліквідація представництва «гнилих містечок»: 56 виборчих округів із населенням менше 2000 осіб втратили право обирати депутатів до парламенту;
- перерозподіл мандатів на користь нових великих промислових міст (Манчестер, Бірмінгем, Лідс) та густонаселених графств;
- зменшення майнового цензу: виборче право отримали чоловіки – власники будинків та орендарі, яким виповнився 21 рік та які мали не менш ніж 10 фунтів стерлінгів прибутку на рік, сплачували визначену суму податків;
- встановлено ценз осілості – 6 місяців

1867 р.:

- перерозподіл місць у парламенті на користь представників від промислових центрів та графств;
- зниження майнового цензу;
- збільшення цензу осілості до 1 року;
- збільшення пасивних виборчих прав за рахунок дрібної буржуазії та кваліфікованих робітників

1884–
1885 рр.:

- запровадження таємного голосування;
- запровадження юридичної відповідальності за підкуп виборців під час голосування;
- запровадження публічного звіту партій про видатки на виборчу кампанію;
- зниження майнового виборчого цензу;
- встановлення єдиного виборчого права для власників будинків і квартиронаймачів усіх графств і міст;
- сформовано виборчі округи з рівним представництвом – 1 депутат від 50–54 тис. виборців

1918 р.:

надання пасивного виборчого права жінкам, які досягли 30-річного віку та мали вони або їхні чоловіки щорічний прибуток 5 фунтів стерлінгів

1928 р.:

запровадження загального виборчого права для чоловіків та жінок віком від 21 року

5.9. Державний лад Сполученого Королівства. Королівські прерогативи

Королівські прерогативи:

набір повноважень, привілеїв та імунітетів, якими володіє монарх. Монарх Великої Британії в юридичному статусі Корони (англ. The Crown) вважається головою державної виконавчої влади, а його прерогативи є джерелом багатьох повноважень британського уряду

До XIX ст. використовувалися на власний розсуд.
Після – за порадою прем'єр-міністра або Кабінету міністрів. Водночас монарх зберігає право використовувати свої прерогативи всупереч раді уряду

Право розпуску парламенту

У 2011 р. прерогативу було скасовано згідно з розділом 3.2 Закону про парламент та знову відновлено Законом про розпуск та скликання парламенту 2022 р., який повернув правове становище, що існувало до 2011 р.

Право на призначення прем'єр-міністра

Має право призначити прем'єр-міністром будь-кого з-поміж своїх підданих. На практиці призначення отримує той, хто має підтримку більшості в палаті громад

Прерогатива абсолютного дипломатичного імунітету

Має право оголошення війни, укладання миру та підписання міжнародних договорів. Має право анексувати та приєднувати території, а також змінювати межі територіальних вод і передавати території іншим державам. Останнє може бути використано лише за умови схвалення парламентом

Прерогатива милосердя

Складається з *права помилування* та *права надання nolle prosequi* (відсутність наміру обвинувача здійснювати кримінальне переслідування)

Прерогатива видачі та скасування британського паспорта

Використовується від імені корони державним секретарем

Прерогатива надання звань та титулів, відзначення державними нагородами

Прерогатива управління збройними силами
Є Верховним
головнокомандувачем
Королівських збройних
сил

Прерогатива призначення в англіканській церкві
Монарх призначає єпископів та архієпископів англіканської церкви, а також видає дозволи на друк англіканської версії Біблії

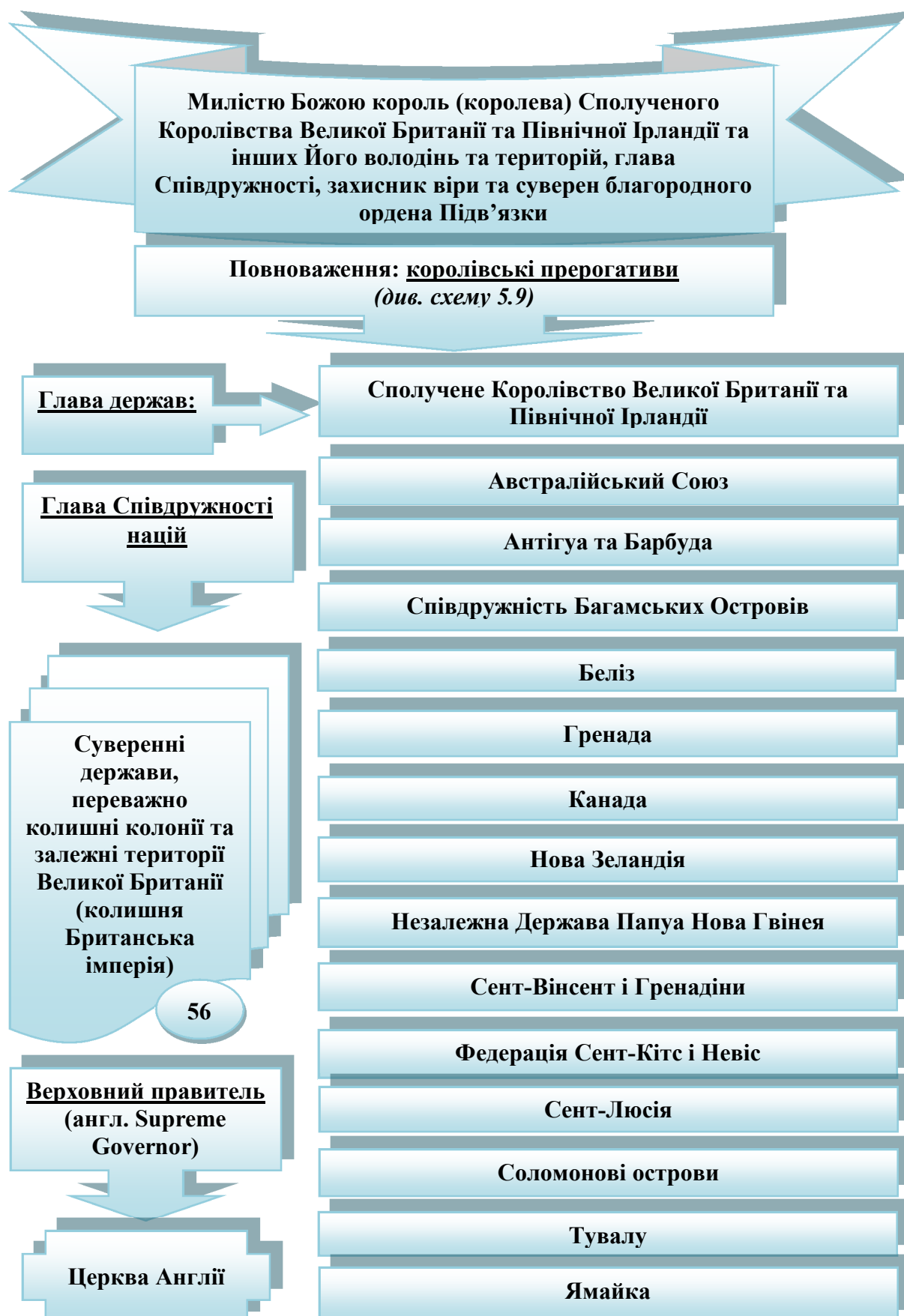
Прерогатива на абсолютне право керування Королівським двором

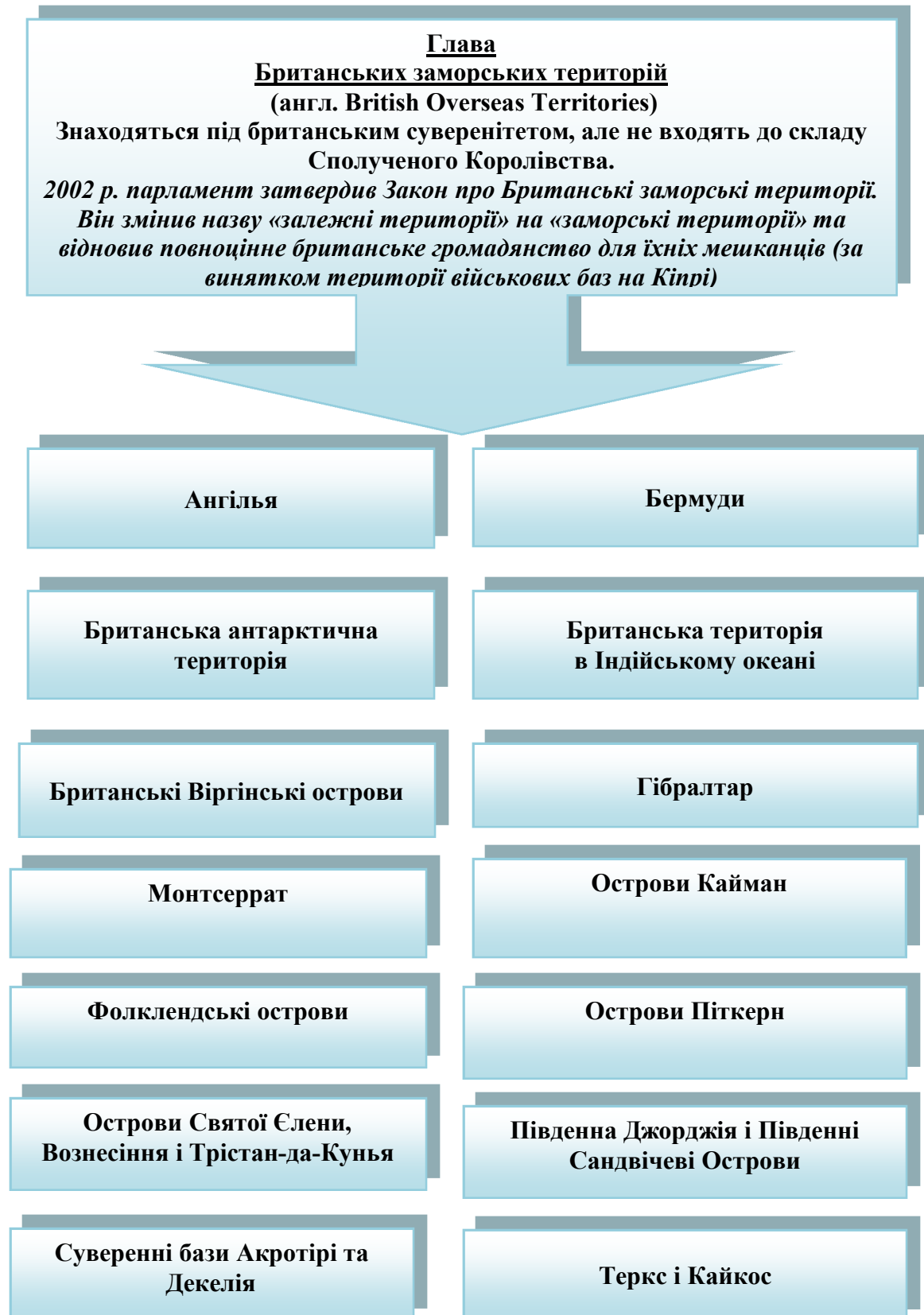
Залишкові (архаїчні) прерогативи:

- право карбувати монети;
- право власності корони на диких лебедів і китів, що викинулися на берег;
- право облаштування гаваней;
- право видачі франшизи на поромні переправи;
- право висилати іноземців із країни у воєнний час та ін.

Залишкові (архаїчні) прерогативи виникли у минулому, але не були скасовані парламентом. Такі прерогативи або не використовуються, або не мають потреби у додатковому регулюванні

5.10. Державний лад Сполученого Королівства. Монарх

5.11. Державний лад Сполученого Королівства. Парламент

ПАРЛАМЕНТ

Вищий законодавчий орган у Сполученому Королівстві та на Королівських заморських територіях

ПАЛАТА ЛОРДІВ

Верхня палата

Повна назва: Високоповажні лорди, духовні і світські, Сполученого королівства Великої Британії та Північної Ірландії, що зібралися в парламенті.

Структура: 834 лорди, які поділяються на лордів духовних (23) та світських – 812 (наш час), котрі, у свою чергу, поділяються на спадкових (89) та довічних (723).

Голова: Лорд-спікер – обирається членами палати та має бути політично неупередженим, Старший віцеспікер.

Порядок формування: Акт про палату лордів 1999 р. встановив, що спадкові пери мають обиратися, та скоротив їхню кількість до 92 осіб. Із них 2 пера залишилися з огляду на церемоніальні посади, 15 – обираються всією палатою, а решта 75 – політичними партіями, членами яких вони є. До 2005 р. до палати лордів входили лорди за апеляціями (Lords of Appeal in Ordinary) – лорди-судді.

Повноваження: Акт про конституційну реформу 2005 р. призвів до створення у 2009 р. окремого Верховного суду Великої Британії, якому передали судові функції палати лордів, а також судові функції Таємної ради з питань *деволюції*.

ПАЛАТА ГРОМАД

Нижня палата

Повна назва: Поважні громади Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, що зібралися в парламенті.

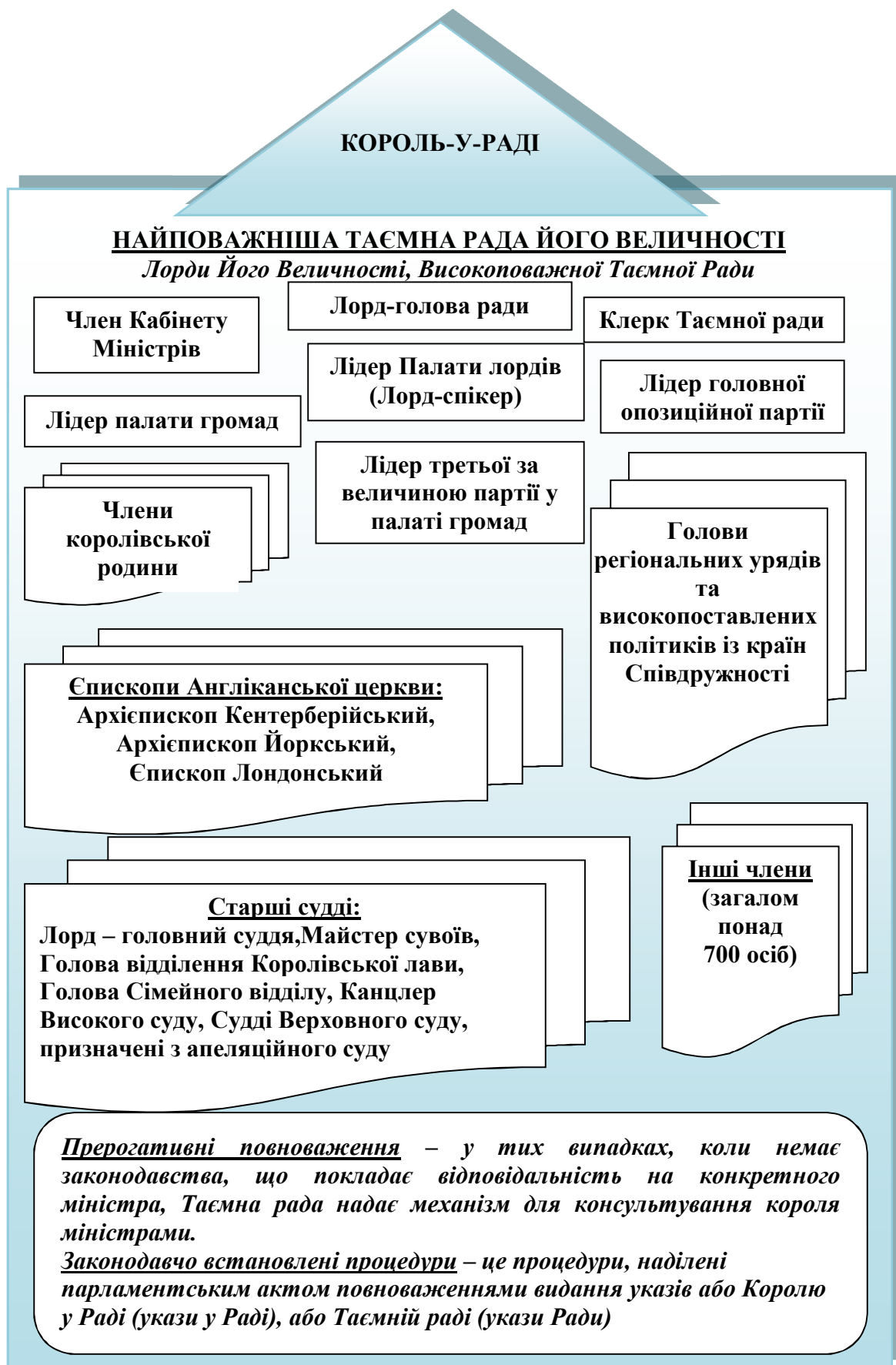
Структура: 650 представників.

Голова: спікер, лідер палати громад, лідер опозиції.

Порядок формування: шляхом загальних рівних прямих виборів при таємному голосуванні з урахуванням мажоритарної системи відносної більшості за одномандатними виборчими округами.

Повноваження: термін повноважень – 5 років. Палата охоплює спільні, спеціальні та об'єднані комітети, а також Комітет усієї палати.

5.12. Державний лад Сполученого Королівства. Таємна рада

5.13. Державний лад Сполученого Королівства. Комітети Таємної ради

НАЙПОВАЖНІША ТАЄМНА РАДА ЙОГО ВЕЛИЧНОСТІ

Судовий комітет Таємної ради (JCRC)

Був вищим апеляційним судом у цивільних та кримінальних справах. Зараз виконує ту саму функцію для багатьох сучасних та колишніх країн Співдружності, які вирішили зберегти його, а також для заморських територій Сполученого Королівства, коронних територій та військових суверенних баз. Рідко розглядає апеляції від низки давніх та церковних судів. До них належать Церковні комісари, Арковий суд Кентербері, Каницлерський суд Йорка, призові суди та Адміралтейський суд Чотирьох Портів. П'ять суддів зазвичай розглядають апеляції Співдружності, а троє – з інших питань. Ці судді є суддями Верховного суду, з яким JCRC поділяє будівлю та виконує багато адміністративних функцій

Комітет у справах Джерсі та Гернсі

Орган, який рекомендує затвердження законодавства Нормандських островів. До складу Комітету входять Державний секретар юстиції та Лорд-президент Ради. Робота зазвичай ведеться в листуванні.

Деякі закони Нормандських островів отримують королівську санкцію шляхом затвердження Його Величністю Королем на засіданні Таємної ради (Король у Раді). Коли закон острова вперше подається на затвердження, його розглядає комітет. Якщо після розгляду закону та будь-яких інших пов'язаних із ним заяв комітет повідомляє, що він згоден на затвердження запропонованого закону, закон буде включено до плану розгляду на наступному засіданні Таємної ради з рекомендацією щодо офіційного затвердження

Комітет шотландських університетів

Розглядає запропоновані поправки до статутів чотирьох стародавніх шотландських університетів. Його члени визначені в Законі про університети (Шотландія) 1889 р. Кворум становить три особи і на практиці складається з Першого міністра Шотландії, Лорда-президента Сесійного суду та Лорда-адвоката. Робота ведеться листуванням

Комітет із питань Закону про Королівську канцелярію 1877 р.

Складається з Лорда-канцлера, Лорда-зберігача печатки та Державного секретаря. Востаннє збирався у 1988 р.

Комітет університетів

Розглядає петиції проти статутів, виданих Оксфордським та Кембриджським університетами та їхніми коледжами, востаннє скликався у 2023 р. Склад визначено Законом про університети Оксфорда та Кембриджа 1877 р. Кворум складають три особи, одна з яких має бути лордом-канцлером або членом Судового комітету Таємної ради

Комітет баронетів

Створений Указом ради у 1910 р. для розгляду сумнівних заяв щодо внесення до реєстру баронетів. Склад: Голова Ради та Міністр внутрішніх справ, а також члени, призначені самостійно. У 2015 р. Комітет зібрався вперше з 1927 р.

Спеціальні комітети

Номінально створені комітети для розгляду та звітування щодо петицій про королівські статuti, а також для затвердження змін до статутів статутних органів. Кворум: два члени (за винятком випадків, коли відповідне законодавство щодо статутних органів передбачає кворум із трьох осіб). Справи ведуться листуванням

Комітети таємних радників

Створюються для розгляду конкретних питань. Є повністю незалежними від Офісу Таємної ради та не звітують перед лордом-президентом.

Комітет Батлера:

діяльність розвідувальних служб у період підготовки до військового втручання в Ірак.

Комітет Чілкота:

використання перехоплених матеріалів.

Слідчий комітет:

створений у 2010 р. для розгляду питання, чи були офіцери британської розвідки співучасниками катування затриманих.

Складаються з членів Таємної ради.

Кабінет міністрів Сполученого Королівства

*Кабінет міністрів є комітетом Таємної ради. Усі міністри кабінету мають бути членами Таємної ради
(див. схему 5.14)*

5.14. Державний лад Сполученого Королівства. Кабінет міністрів

Міністри, які також присутні на засіданнях Кабінету міністрів

**Лорд-голова ради,
лідер палати громад**

**Головний секретар
казначейства**

**Генеральний
прокурор**

**Міністр у справах
міжнародного
розвитку та Африки**

**Генеральний
скарбник.
Міністр Кабінету
міністрів (Міністр з
конституційних
питань та відносин з
Європейським
Союзом)**

**Державний міністр
(Міністр без
портфеля)**

Кабінет міністрів Сполученого Королівства є найвищим органом прийняття рішень уряду Сполученого Королівства.

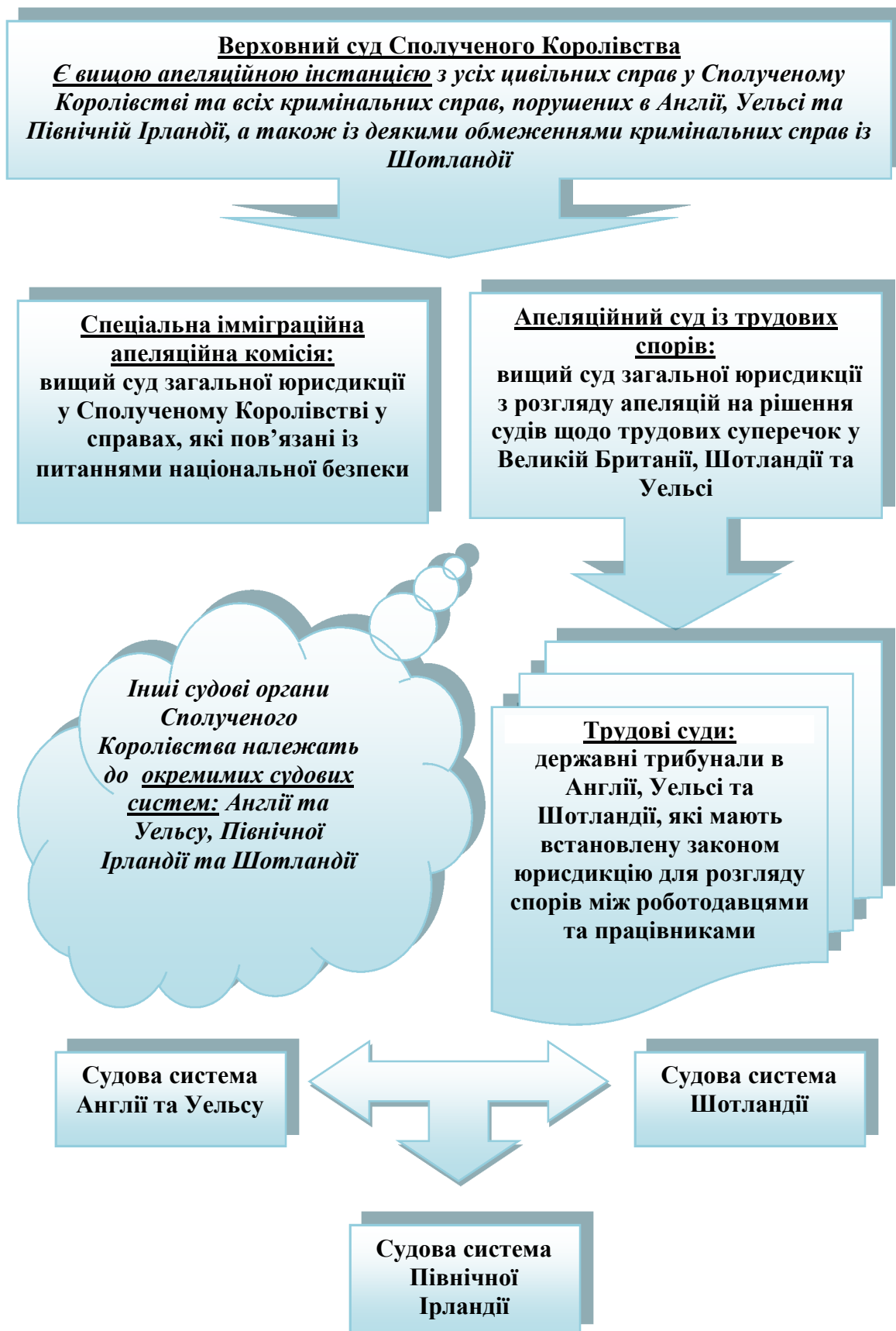
Комітет Таємної ради, очолюваний прем'єр-міністром, як вищий радник монарха, охоплює державних секретарів і старших державних міністрів.

Члени кабінету призначаються прем'єр-міністром і за традицією обираються з-поміж членів двох палат парламенту: палати громад і палати лордів.

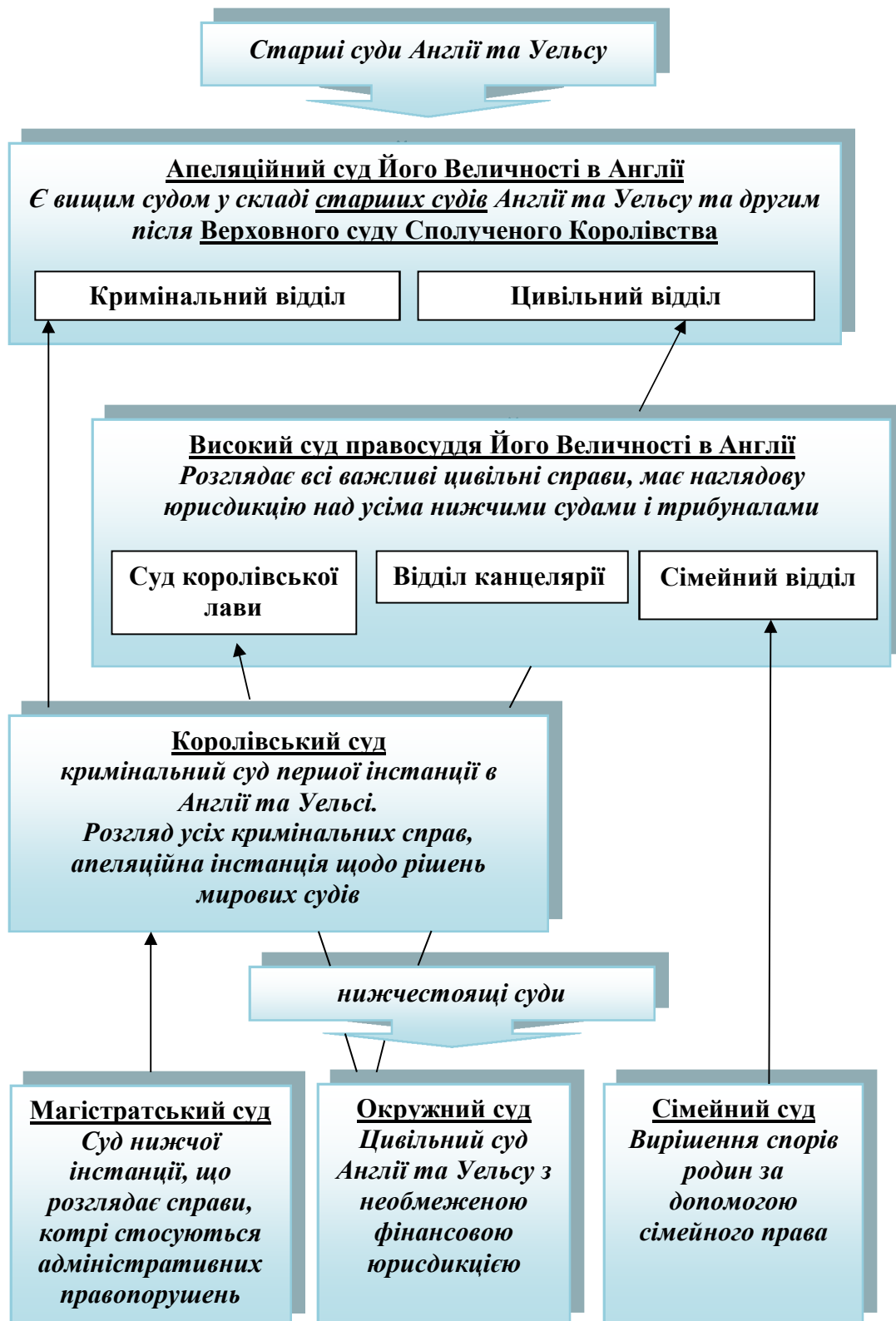
Кабінет міністрів є найвищим органом виконавчої влади.

Міністри кабінету, як і всі міністри, призначаються та можуть бути звільнені монархом без попереднього повідомлення чи пояснення причин, як правило, за порадою прем'єр-міністра

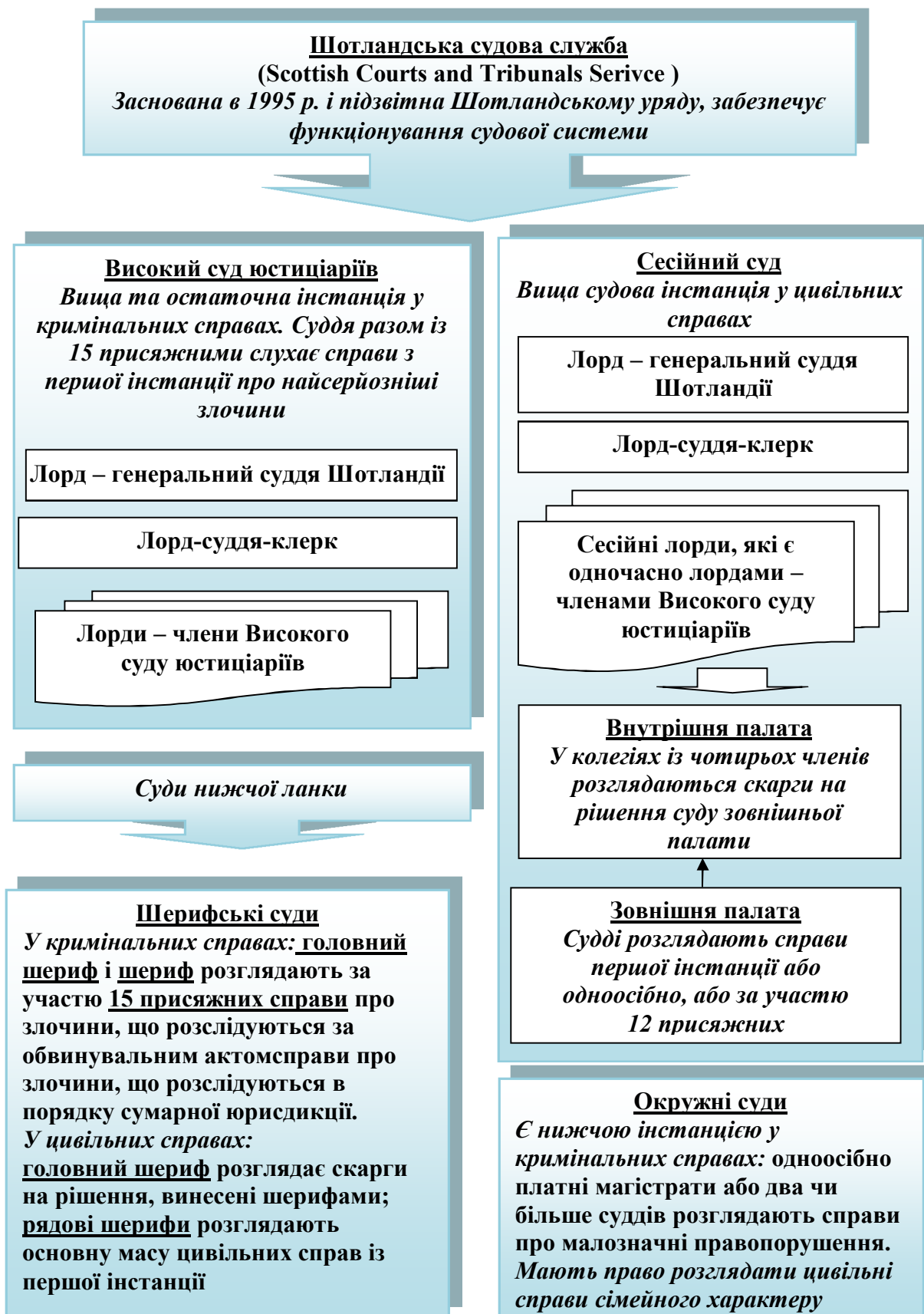
5.15. Судові органи Сполученого Королівства

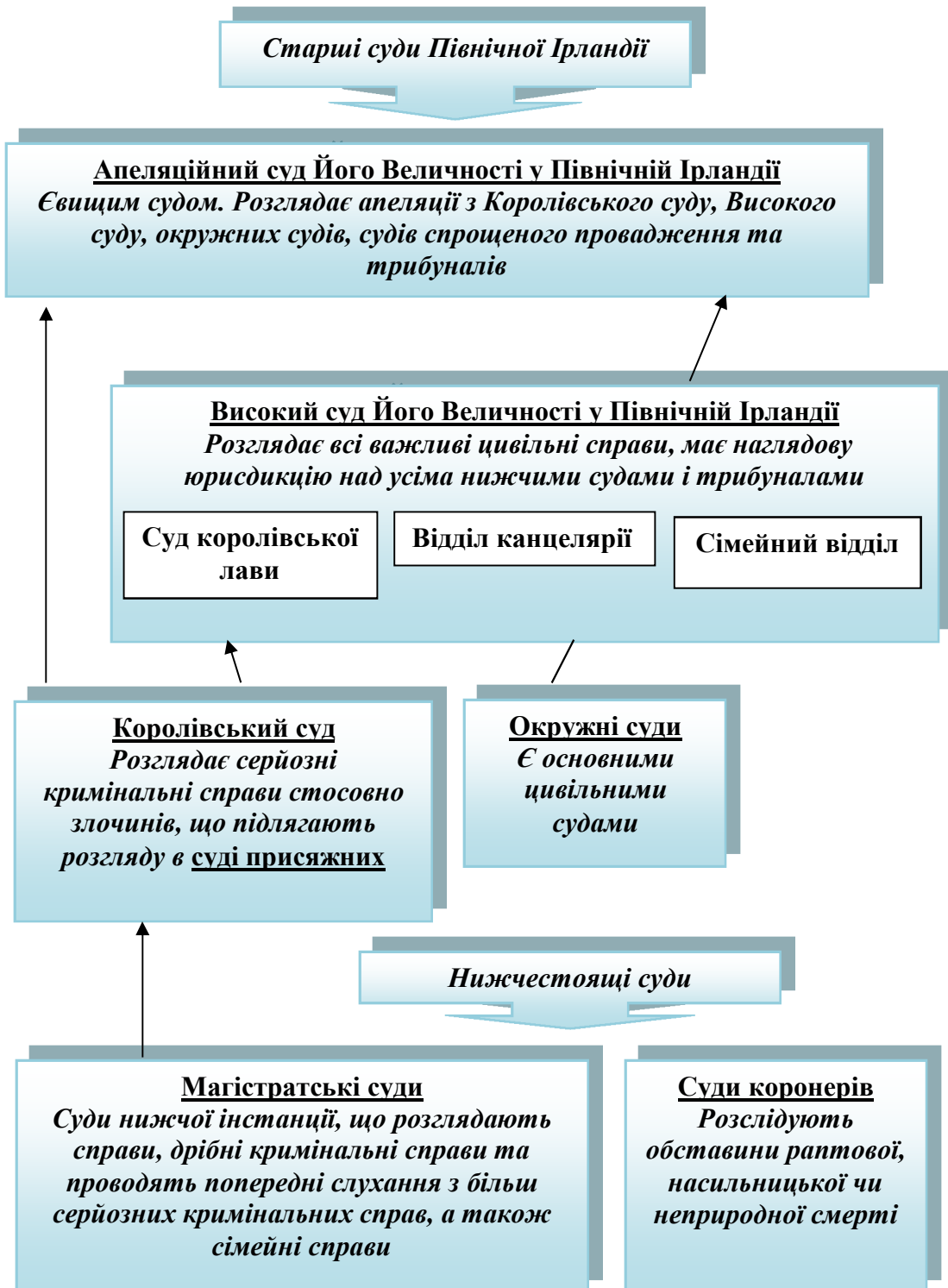
5.16. Судова система Англії та Уельсу

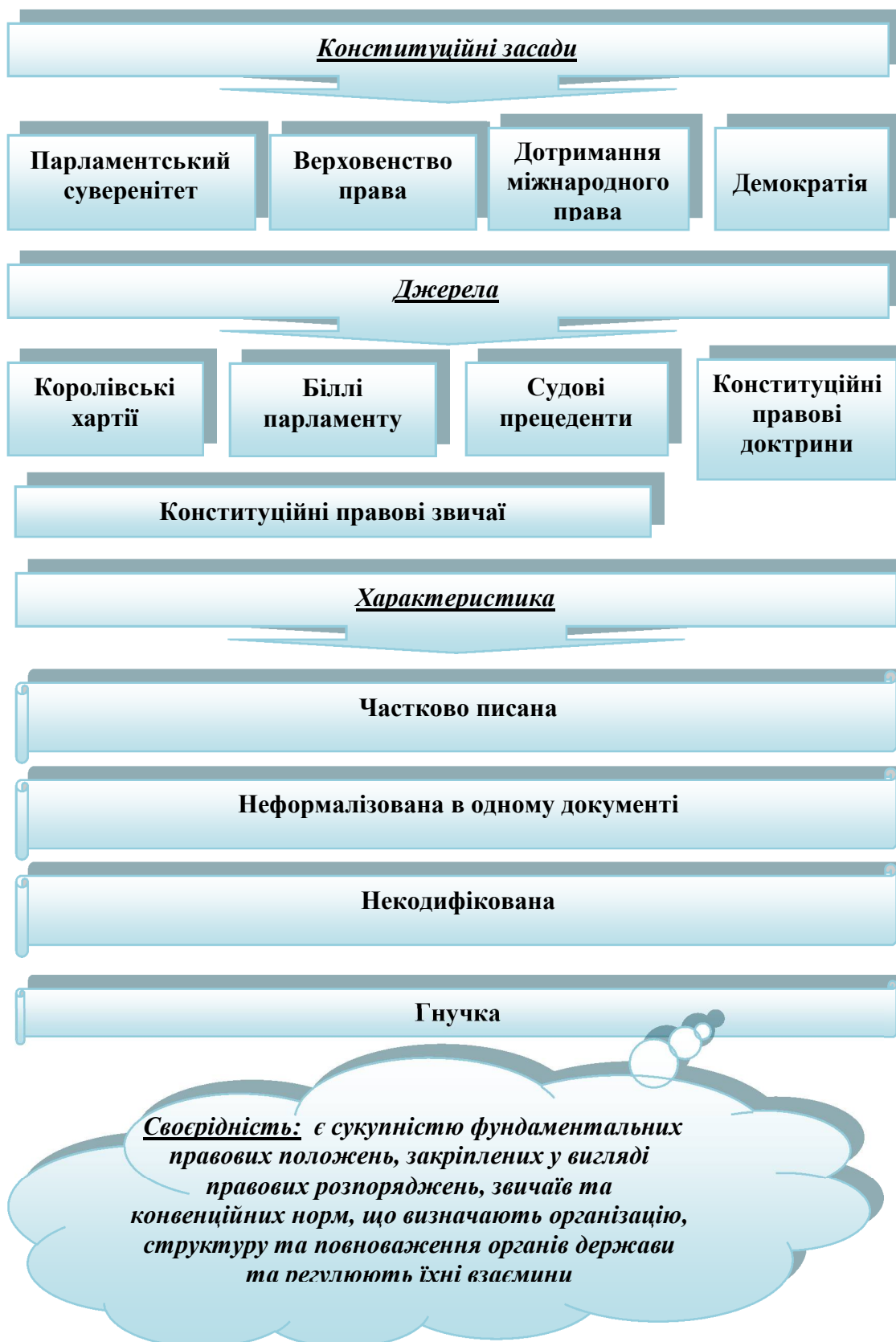
5.17. Судова система Шотландії

5.18. Судова система Північної Ірландії

5.19. Конституція Сполученого Королівства

Контрольні запитання:

1. Які періоди розвитку Сполученого Королівства у Новий та Новітній час Ви знаєте?
2. Чи можете Ви визначити причини громадянської війни (англійської революції) 1641–1660 рр.?
3. У чому полягають головні ознаки протекторату О. Кромвеля?
4. Які риси мала Англійська республіка 1649–1660 рр.?
5. Чи можете Ви назвати конституційні акти щодо формування парламентської монархії?
6. Які реформи виборчого права ХІХ–ХХ ст. Ви знаєте?
7. У чому полягають королівські прерогативи у державному ладі Сполученого Королівства?
8. Які повноваження має монарх Сполученого Королівства?
9. Чи можете Ви визначити основні риси парламенту Сполученого Королівства?
10. Чи можете Ви визначити основні риси Таємної ради Сполученого Королівства?
11. Чи можете Ви визначити основні риси Кабінету міністрів Сполученого Королівства?
12. У чому полягають головні ознаки судових органів Англії?
13. У чому полягають головні ознаки судових органів Шотландії?
14. У чому полягають головні ознаки судових органів Північної Ірландії?
15. Чи можете Ви визначити основні риси Конституції Сполученого Королівства?

Розділ 6 ДЕРЖАВА ТА ПРАВО ФРАНЦІЇ

6.1. Періодизація держави та права Франції у Новий та Новітній час

<i>№ з/п</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологічні межі</i>	<i>Держава</i>	<i>Право</i>
1.	Велика французька революція	1789–1799 рр.	Перетворення Генеральних штатів на Національні збори, які 09 липня 1792 р. оголосили себе <u>Установчими національними зборами</u>. Початок революції – взяття фортеці Бастилія (в'язниця для політичних злочинців) 14 липня 1789 р. Повалення абсолютної монархії. Період Фельянів. <u>Конституційна монархія</u>	Проголошення гасла революції: «Свобода, рівність, братерство». <u>Декларація прав людини і громадянина</u>, прийнята Національними установчими зборами 26 серпня 1789 р. 03 вересня 1791 р. Національні збори прийняли Конституцію. 03 вересня 1791 р. Конституційний акт було запропоновано королю, який 14 вересня дав присягу вірності нації та закону
2.	Перша республіка	1792–1804 рр.	<u>Період Жирондистів</u> Проголошення першої республіки (вересень 1792 р.). 22 вересня 1792 р. у Парижі Національний Конвент скасував монархію та проголосив Францію республікою. 06 квітня 1793 р. створюється <u>Комітет громадського порятунку</u>	«Батьківщина в небезпеці» – декрет Законодавчих зборів Франції від 11 липня 1792 р. Лідери Жиронди оголосили: «Світ – хати́нам, війна – пала́цам!»

№ з/п	Період	Хронологічні межі	Держава	Право
			<u>Період Якобінців</u> 1793–1794 рр. З 31 травня 1793 р. <u>монтаньяри</u> за допомогою повстання вигнали з Конвенту партію <u>жирондистів</u>. Створено <u>Револьюційний трибунал</u> – надзвичайний орган і Національний конвент. Масові страти «ворогів революції»: короля Людовіка XVI (січень 1793 р.), Марії Антуанетти, герцога Орлеанського (громадянин Філіп Егаліте); <u>лідерів жирондистів</u>: Жак-П'єра Бріссо, П'єра Верньо, мадам Ролан; <u>дантоністів</u>: Жоржа Жака Дантона, <u>ебертистів, фельянів</u>: Антуана Барнава, Жана Сільвена Байї, хіміка Антуана Лавуазьє, поета Андре Шеньє та ін.	Після перемоги над жирондистами (02 червня 1793 р.) монтаньяри оприлюднили конституцію I року республіки. Якобінський Масові страти «ворогів революції». Позбавлення дворянства спадкових привілеїв. Священнослужителі стали державними працівниками та давали присягу на вірність нації. З 06 квітня 1793 р. почав діяти Комітет суспільного порятунку. Закон про підозрілих 17 вересня 1793 р. зобов'язав революційні комітети складати списки всіх підозрілих, запечатувати їхні папери та заарештовувати їх.

№ з/п	Період	Хронологічні межі	Держава	Право
			<u>Період Директорії.</u> Переворот 9 термідора II року (27 липня 1794 р.) – так звана термідоріанська реакція. Були страчені <u>якобінці</u>: Робесп'єр, Сен-Жюст, Кутон. Кінець епохи терору, перехід від радикальної політики монтаньєрів до консервативної політики. 29 липня засуджено до смерті 73 члени Паризької комуни. Було ліквідовано революційні комітети та народні товариства, а також оновлено склад <u>Револьюційного трибуналу</u>	Державні органи були закріплені конституцією III року республіки, прийнятою Конвентом восени 1795 р. Законодавча влада зосереджувалася в двох палатах: <u>Раді п'ятисот</u> та <u>Раді старійшин</u>. Уряд складався з п'яти директорів, які змінювали один одного за жеребом щороку. Режим Директорії було повалено 9–10 листопада 1799 р. внаслідок «перевороту 18 брюмера», який здійснив генерал Наполеон Бонапарт
			<u>Період Консульства</u> 09 листопада 1799 р. – 18 травня 1804 р. Внаслідок «перевороту 18 брюмера», який здійснив генерал Наполеон Бонапарт, встановлено режим Консульства. 25 грудня 1799 р. було сформовано уряд та призначено сім міністрів. 02 серпня 1802 р. <u>Сенат</u> офіційно оголосив підсумки <u>плебісциту</u>: Наполеон Бонапарт отримав довічне консульство. Сенат втратив частину повноважень на користь першого	Влада перейшла до заснованої <u>тимчасової консульської комісії</u>: Наполеон Бонапарт, Еммануель-Жозеф Сієс, Роже Дюко. Прийняття Конституції VIII року республіки. 04 серпня 1802 р. прийнято Конституцію X року республіки. Загальне виборче право замінювалося на цензове. 17 лютого 1800 р. прийнято закон «Про поділ території та адміністрації». Збережено і зміцнено поділ Франції на департаменти та

<i>№ з/п</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологічні межі</i>	<i>Держава</i>	<i>Право</i>
			консула. Наполеон Бонапарт отримав право на призначення нових членів Сенату. Перший консул отримав право на помилування. Він міг одноосібно підписувати міжнародні договори	введено новий поділ – на округи. На чолі департаменту стояв префект. Засновані рада префектури та генеральна рада, члени яких призначалися урядом. В округах при супрефектах запроваджувались окружні ради. У містах були призначувані мери
3.	Перша імперія	1804–1814 рр.	18 травня 1804 р. довічний консул Наполеон Бонапарт був оголошений «імператором французів».	Прийнято: Цивільний кодекс 1804 р., перейменований у кодекс Наполеона 1807 р., кодекси
			Форма державного правління – абсолютна монархія. Форма державного територіального устрою – імперія. Політична, законодавча, військова та судова влада належала імператорові. Імператор призначав міністрів, високопосадовців та членів <u>Державної ради</u> , мав право обирати членів <u>Сенату</u> . Уряд складався з 11 міністерств. Також створені <u>Генеральні директорати</u> на чолі з державними радниками	Цивільного та Кримінального судочинства 1806 р., кодекс Торговельного права 1807 р., кодекс Кримінальних законів 1810 р.
4.	Легітимна монархія	1815–1848 рр.	<u>Дуалістична монархія Людовіка XVIII</u> 1814/1815–1824 рр.	Хартія 1814 р. – складена зі звернення короля. Проголошувала:

<i>№ з/п</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологічні межі</i>	<i>Держава</i>	<i>Право</i>
			Особа короля священна та недоторканна. Він – глава держави, верховний головнокомандувач, має всю повноту виконавчої влади. Законодавча влада належить королю та двопалатному парламенту. Парламент складається з <u>палати перів</u> та <u>палати депутатів</u>. Король має право законодавчої ініціативи. Закон має бути прийнятий більшістю обох палат	рівність перед законом, свободу віросповідання, свободу слова та друку. Римо-католицька церква набула статусу державної релігії. Допускалася можливість законодавчого обмеження свободи слова та друку, повернення усіх дореволюційних титулів, збереження нових титулів
			<u>Дуалістична монархія Карла X 1824-1830 рр.</u> Після смерті Людовіка XVIII 16 вересня 1824 р. Карл вступив на престол як останній представник старшої лінії Бурбонів. Втратив престол внаслідок другої французької революції 1830 р.	Квітень 1825 р.: закон про виплату контрибуції дворянам, чий маєток були конфісковані під час революції; закон про боротьбу зі святотатством, що передбачав як один із видів покарання смертну кару
			<u>Липнева монархія 1830–1848 рр.</u> Вступив на престол Луї-Філіп I, представник 4-го Орлеанського дому – молодшої гілки династії Бурбонів. Король мав всю повноту виконавчої влади і здійснював законодавчу владу спільно з	Хартія 1830 р. була переробленою версією Хартії 1814 р. Католицизм втратило статус державної релігії. Свобода слова проголошувалася без жодних обмежень.

№ з/п	Період	Хронологічні межі	Держава	Право
			двопалатним парламентом. Право законодавчої ініціативи належало королю та обом палатам. Уряд був позбавлений права відновлювати цензуру у будь-якому вигляді	
5.	Друга республіка	1848–1852 рр.	<u>Форма державного правління:</u> парламентська республіка (1848 р.), змішана республіка (1848–1851рр.), суперпрезидентська республіка (1851–1852 рр.).	Конституція 1848 р., Декларація прав у новій редакції. Конституція Франції 1852 р. <u>Верховна влада</u> – президент (обирався терміном на 10 років). Законодавча влада: <u>Державна рада</u> – готує законопроекти
			Республіка була проголошена в лютому 1848 р. після революції та зречення Луї-Філіппа I. На початку влада належала тимчасовому уряду. Президентом республіки було обрано принца Луї Наполеона Бонапарта, племінника Наполеона I. Законодавча влада була представлена Національними зборами (750 депутатів обирались на 3 роки загальним, прямим та таємним голосуванням). Виконавча влада належала президенту, який обирався	<u>Законодавчий корпус</u> обговорює та приймає закони

<i>№ з/п</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологічні межі</i>	<i>Держава</i>	<i>Право</i>
			всенародно прямою подачею голосів. 02 грудня 1851 р. Наполеон здійснив державний переворот. Розпуск палати, відновлення загального голосування та оголошення воєнного стану	
6.	Друга імперія	1852–1870 рр.	02 грудня 1852 р. в результаті плебісциту було встановлено дуалістичну монархію на чолі з Луї Наполеоном Бонапартом, який прийняв ім'я імператора Наполеона III. Була скинута Вересневою революцією. Після того як Наполеон III під час франко-пруської війни потрапив у німецький полон під Седаном (02 вересня 1870 р.), Сенат, Державна рада, міністри, чиновники стали призначатися імператором. Законодавчий корпус обирався	Конституція 14 січня 1852 р. надавала народу право плебісциту у виняткових випадках, а главі держави – необмежену владу.
7.	Третя республіка	1870–1940 рр.	Проголошена 04 вересня 1870 р. Було остаточно ліквідовано монархію, встановлено республіканський лад та демократичний режим. <u>Законодавча влада:</u> двопалатний	1875 р. – прийняття Конституції, яка не мала єдиного тексту та складалася з трьох законів (від 24 лютого, 25 лютого та 16 липня 1875 р.)

<i>№ з/п</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологічні межі</i>	<i>Держава</i>	<i>Право</i>
			парламент – Національні збори, що склалися з палати депутатів та сенату. <u>Президент</u> обирався на 7 років на спільному засіданні обох палат парламенту. Мав широкі повноваження. Реальне управління країною здійснювалося виконавчою владою – <u>урядом</u> на чолі з прем'єр-міністром	
8.	Режим Віші	1940–1945 рр.	Офіційна назва: <u>Французька держава</u> – колабораціоністський уряд, сформований після поразки у війні з нацистською Німеччиною. Липень 1940 р. – Національні збори та уряд переїхали до містечка Віші. Маршал Анрі Філіпп Петен – голова Ради міністрів з	
			16 червня 1940 р. отримав диктаторські повноваження. Франція була офіційно оголошена нейтральною країною. 07 вересня 1944 р. після вторгнення союзних військ залишки кабінету уряду Віші втекли до Німеччини і створили маріонетковий уряд у вигнанні	

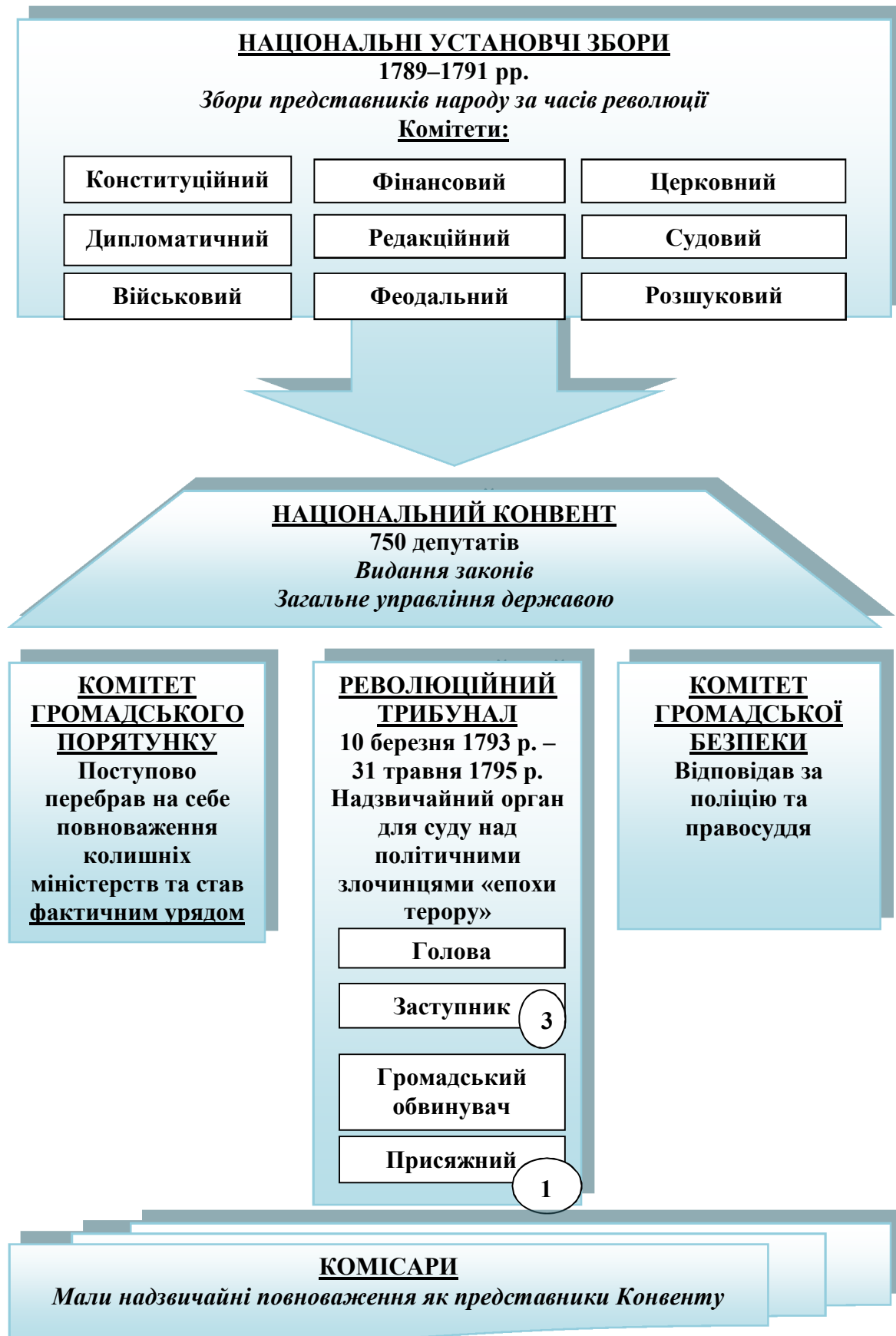
<i>№ з/п</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологічні межі</i>	<i>Держава</i>	<i>Право</i>
9.	Четверта республіка	1946–1958 рр.	Парламентська республіка, яка характеризувалася наявністю слабкої влади президента. 1958 р. – <i>алжирська криза</i> та прихід до влади Шарля де Голля, який здійснив на посаді прем'єр-міністра конституційну реформу	Конституція, прийнята 13 жовтня 1946 р. Установчими зборами
10.	П'ята республіка	1958 р. – до сьогодні	У грудні 1958 р. де Голль був обраний президентом. Унітарна змішана республіка	У жовтні 1958 р. на референдумі була ухвалена нова конституція

6.2. Політичні угруповання часів Великої французької революції 1789–1799 рр.

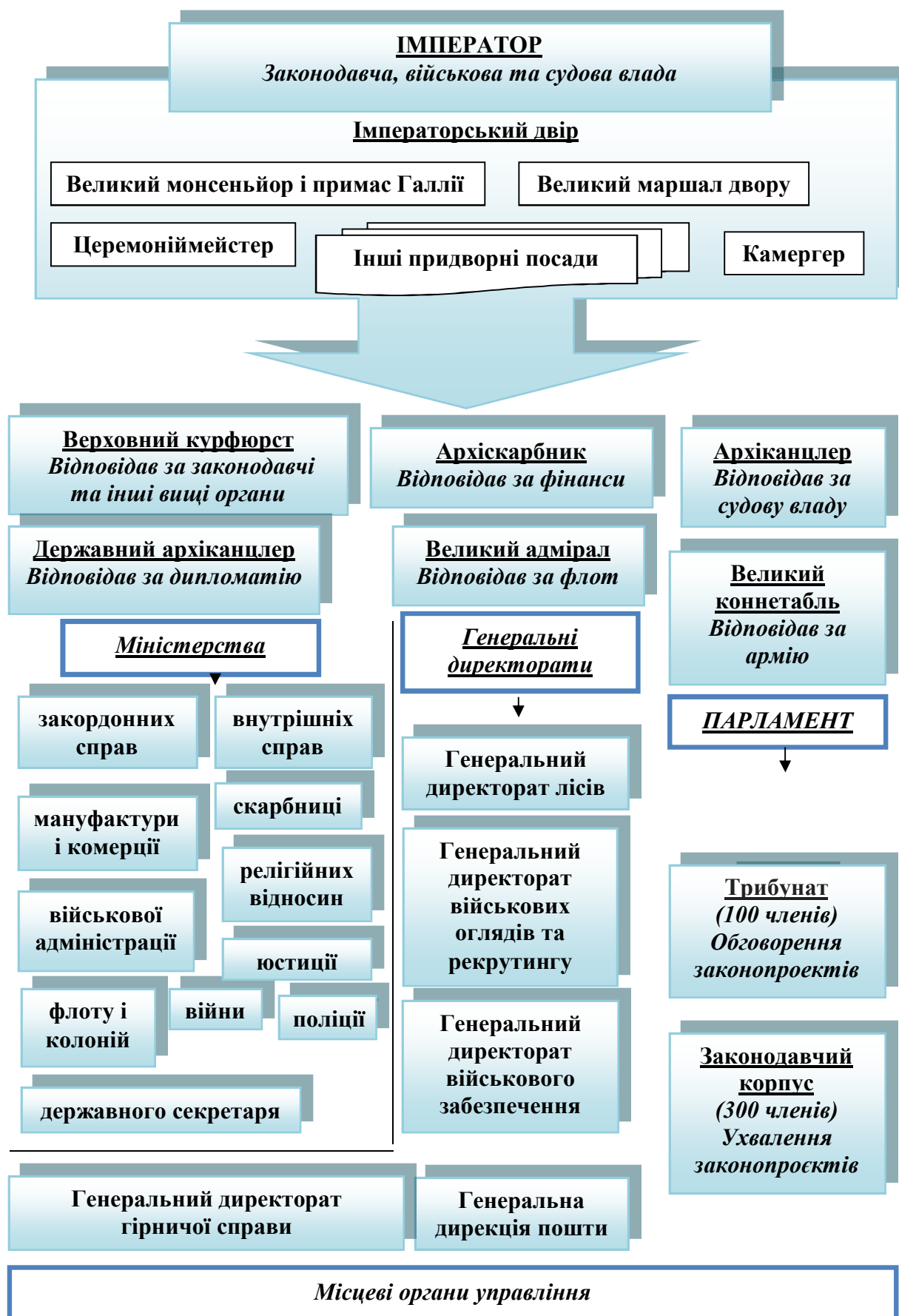
<i>Назва</i>	<i>Ідеологія</i>	<i>Характеристика, погляди</i>
<u>Дантоністи</u>	Помірні	Праве крило якобінців, що згуртувалося в 1793–1794 рр. навколо Ж. Дантона. Опозиційне угруповання, що виступало з вимогою пом'якшення революційного терору.
<u>Жирондисти</u>	Помірні	Одна з парламентських фракцій, що отримала назву від департаменту Жиронда, де було обрано до Законодавчих зборів у жовтні 1791 р. депутатів Верньо, Гюаде, Жансонне. Боролися за кінець монархії, але повстали проти переростання революції в анархію під впливом черні, що призвело до конфлікту з монтаньярами. Представляли інтереси середньої торгової буржуазії.
<u>Кордельєри</u>	Радикали	Представники політичного клубу, відомого під ім'ям «Друзі прав людини». Збирався у старому монастирі кордельєрів, через що й отримав таку назву. Погляди схожі з поглядами якобінців. Хотіли реалізувати свободу та рівність, створити демократію.
<u>Монтаньяри</u>	Радикали, бунтарі	Дослівно: горці – політична партія, що утворилася під час Великої французької революції. У Законодавчих зборах займали верхні ряди лівої сторони, звідки й походить назва.
<u>Мюскадени</u>	Помірно консервативні	Дослівно: «ті, що використовують мускусні духи». Групи забезпечених і модно одягнених молодих людей, які були вуличними бійцями термідоріанського перевороту.

<i>Назва</i>	<i>Ідеологія</i>	<i>Характеристика, погляди</i>
<u>Роялісти</u>	Консервативні	Прихильники монархічної форми правління, монархісти.
<u>Санкюлоти</u>	Радикали	Дослівно: «без кюлотів» (знатні чоловіки з вищих станів носили кюлоти з панчохами) – назва революційно налаштованих представників міського та частково сільського населення, переважно працівників мануфактур та майстерень.
<u>Термідоріанці</u>		Учасники контрреволюційного Термідоріанського перевороту 27 липня 1794 р., після якого входили до так званого Термідоріанського конвенту, а потім відігравали значну роль при Директорії. Поділялись на: <i>правих</i> – Жан-Ламбер Тальєн, Поль Баррас, Жозеф Фуше – якобінців, які переродилися у нову буржуазію та збагатіли на спекуляціях; <i>лівих</i> – Колло д'Ербуа, Ж. Бійо-Варенн, Марк Вадьє – у минулому в своїй більшості належали до лівих течій якобінців
<u>Фельяни</u>	Ліберальні	Політичне угруповання, що об'єднувало ліберальних монархістів. Фельяни представляли інтереси великої буржуазії. Назву отримали від колишнього монастиря ордена фельянів, у приміщенні якого відбувалися їхні засідання
<u>Якобінці</u>	Радикали	Учасники Якобінського політичного клубу – найвідоміший і впливовий радикальний рух революції республіканізму та застосування насильства у досягненні цілей

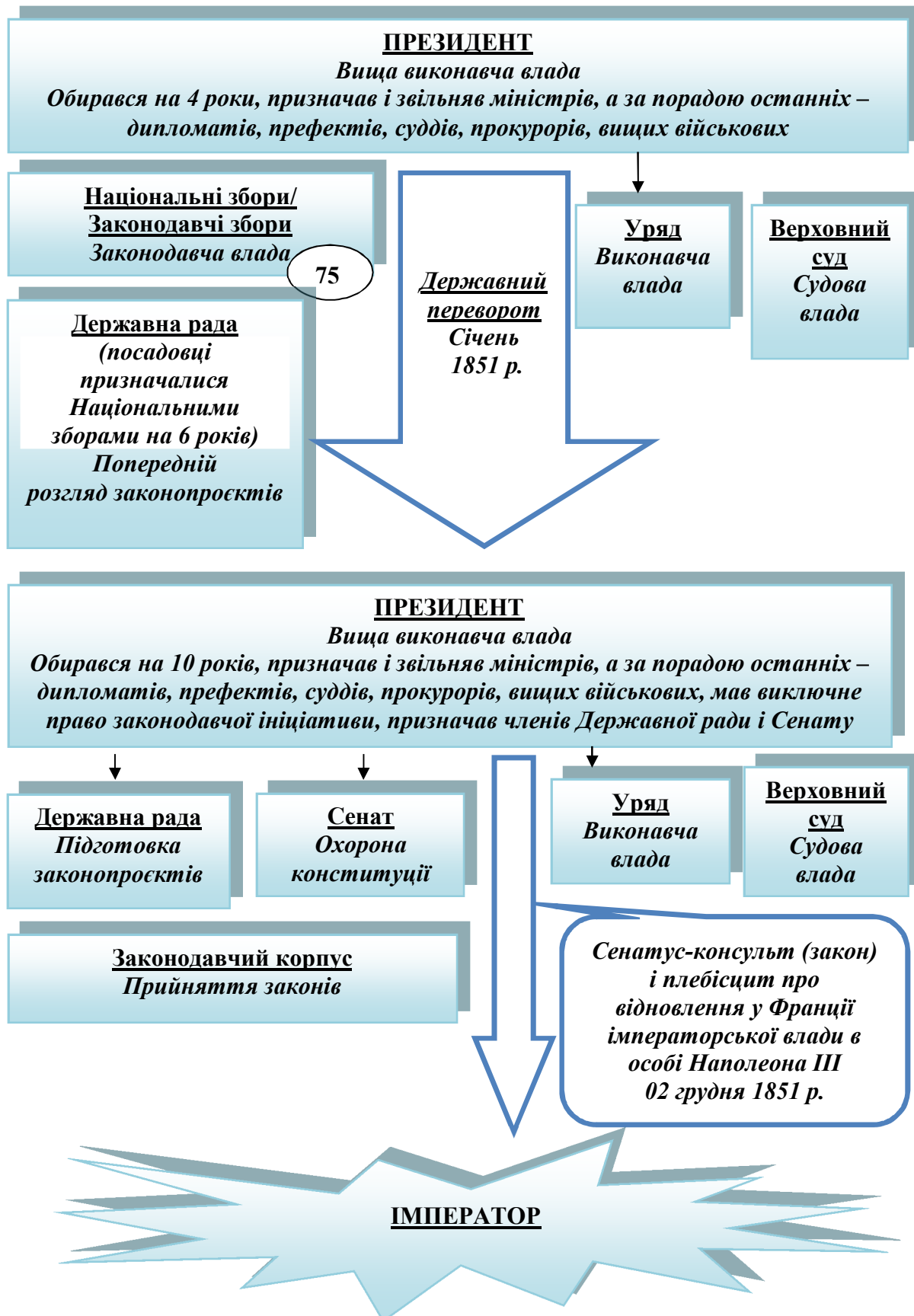
6.3. Державний лад Першої республіки

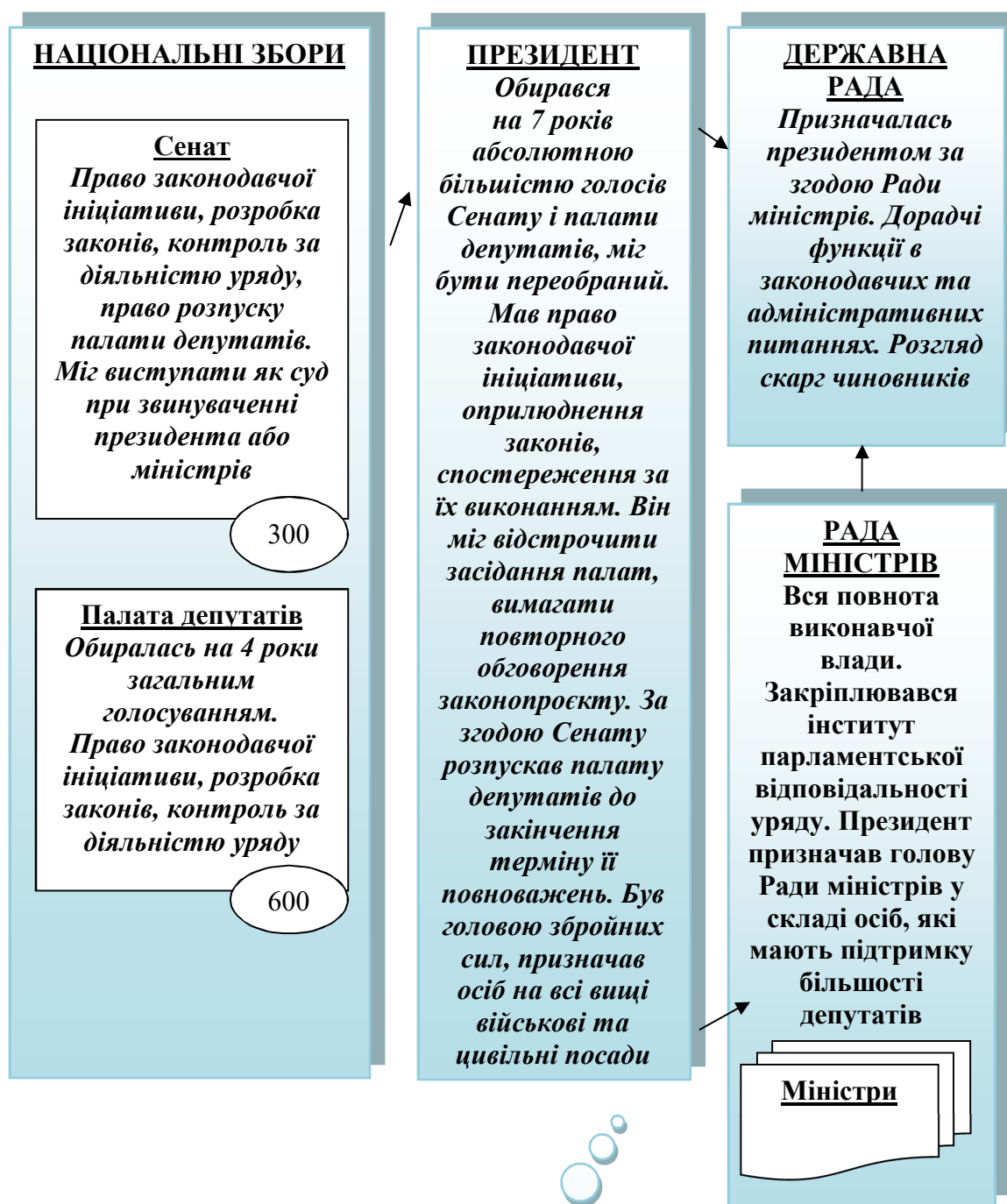
6.4. Державний лад періоду Першої імперії

6.5. Державний лад Другої республіки та переворот Луї Бонапарта

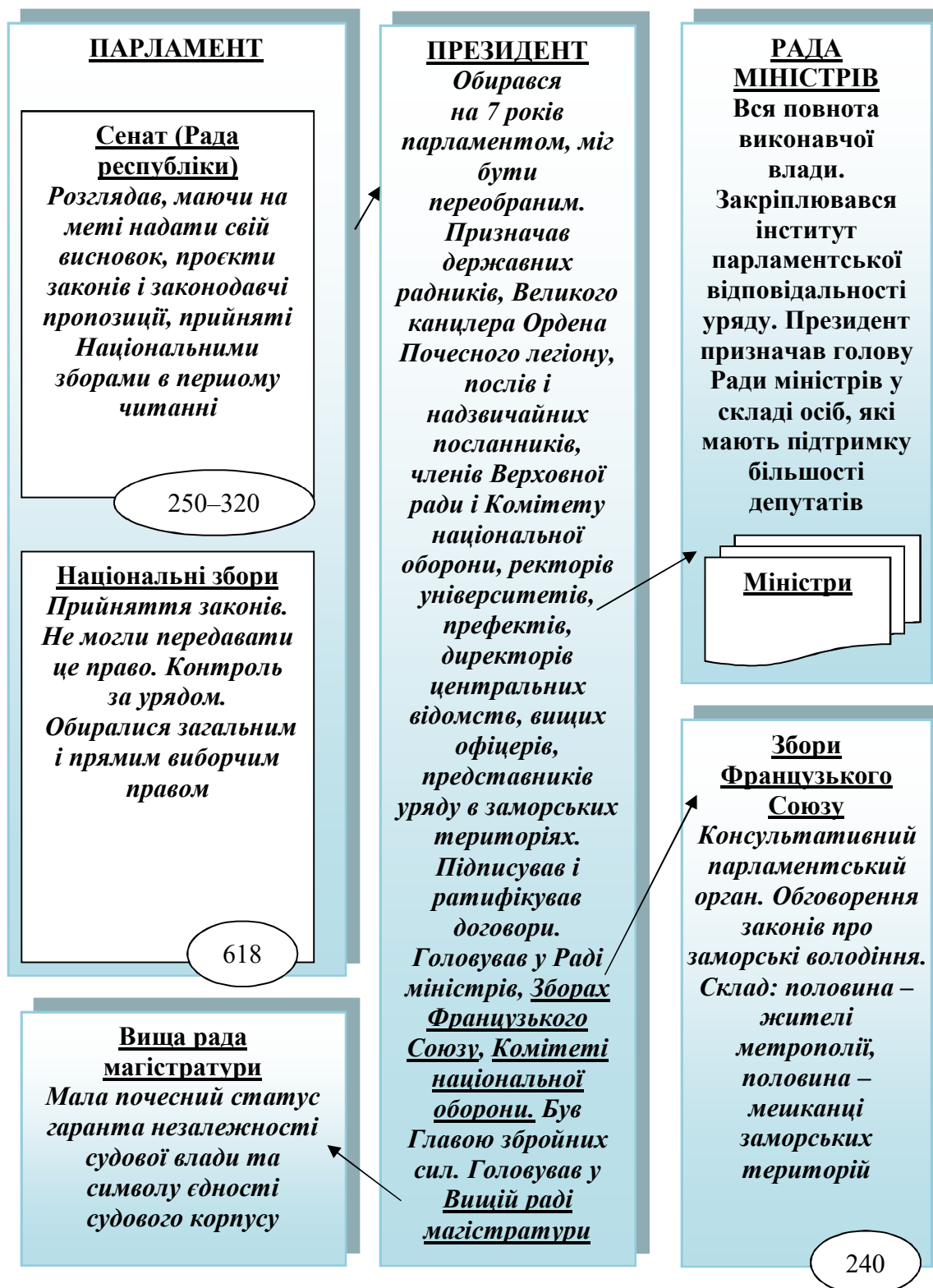

6.6. Державний лад Третьої республіки

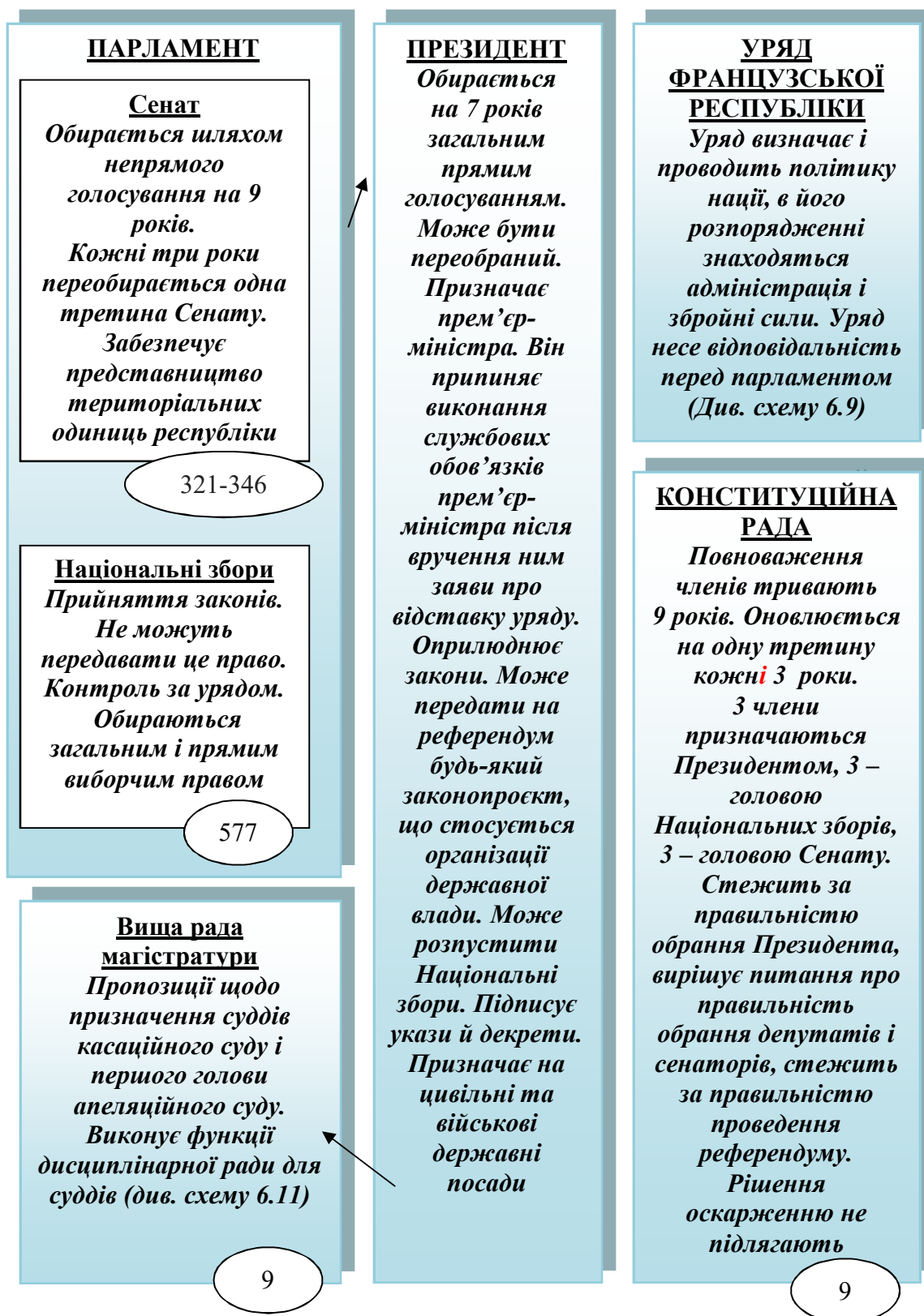

Форма державного правління: парламентська республіка. Форма державного територіального устрою – унітарна (імперія з колоніями)

6.7. Державний лад Четвертої республіки

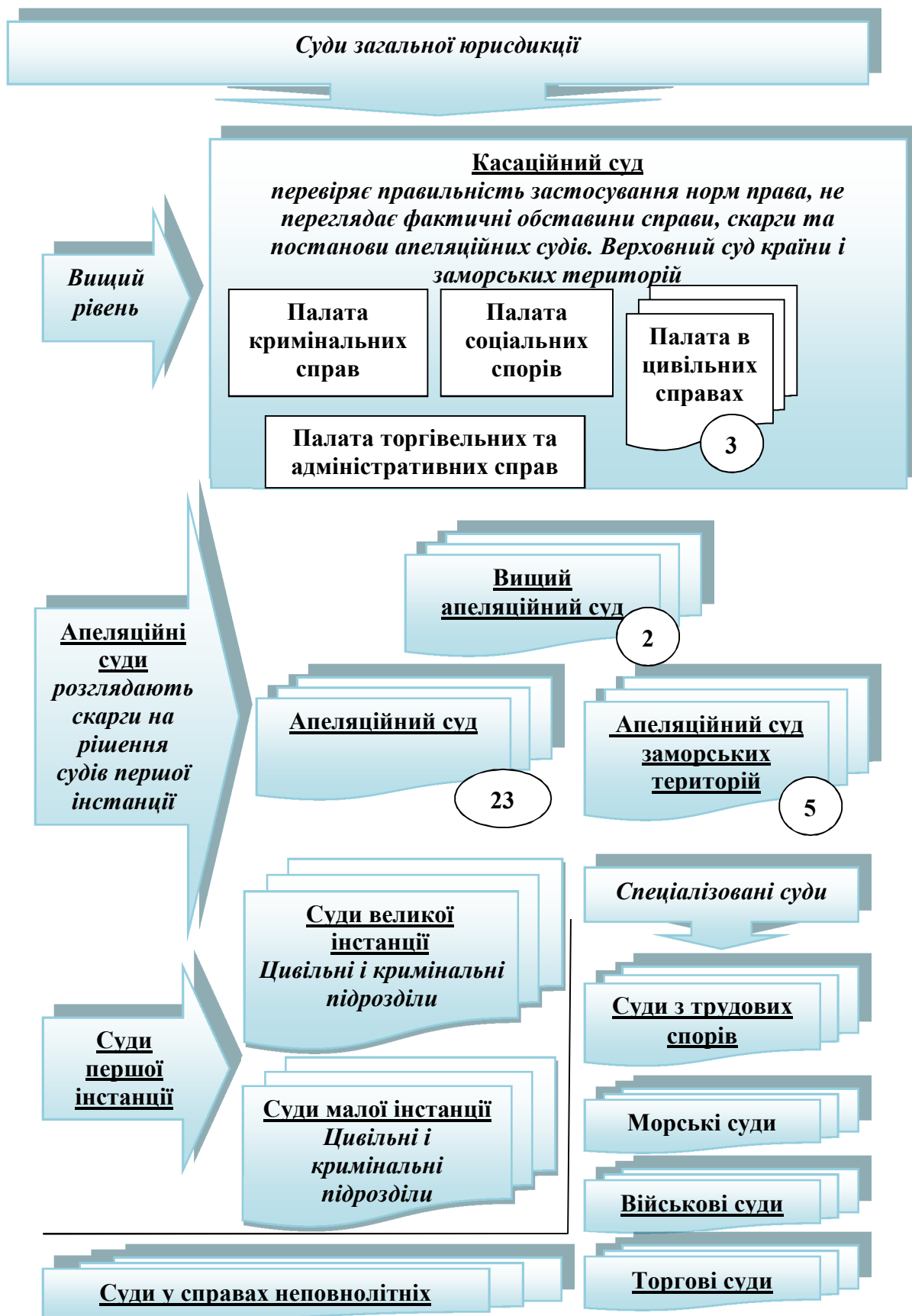
6.8. Державний лад П'ятої республіки

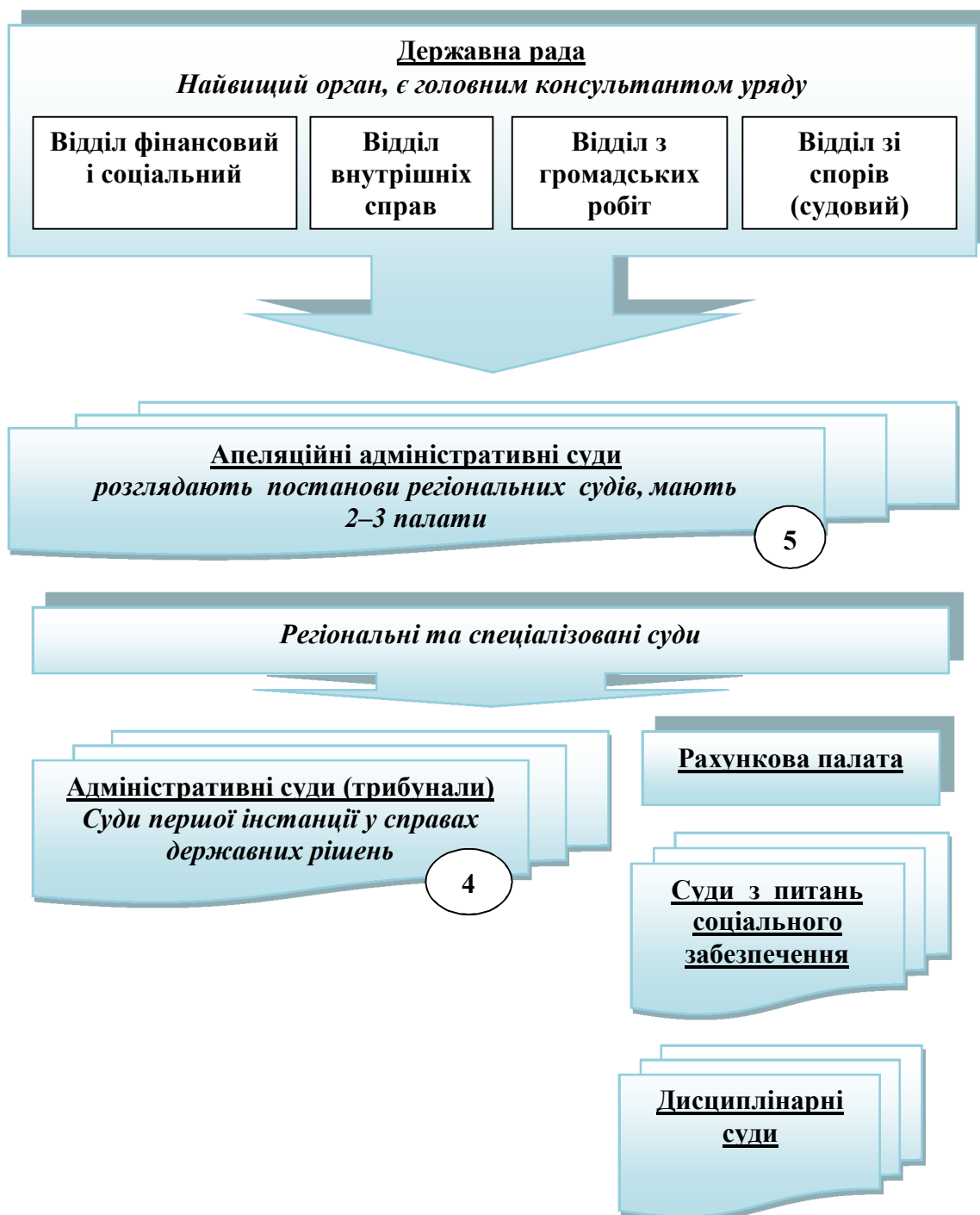
6.9. Уряд П'ятої республіки

6.10. Судова система П'ятої республіки. Суди загальної юрисдикції

6.11. Судова система П'ятої республіки. Адміністративна юстиція

6.12. Право П'ятої республіки. Джерела права

Система джерел права

Нормативно-правові акти:

- Конституція 1958 р.;
- органічні закони;
- звичайні закони;
- ордонанси уряду (акти, що приймаються урядом із дозволу парламенту)

Адміністративні акти:

- декрети уряду;
- регламенти уряду

Судова практика:

- велика роль у формуванні адміністративного права;
- судові прецеденти не є офіційним джерелом права, але можуть бути своєрідним орієнтиром

Звичай і правова доктрина:

- звичай існує як джерело права, але його значення невелике;
- правова доктрина не розглядається як офіційне джерело, має вплив на законотворчість і правозастосування

Загальні принципи права:

визнаються загальні принципи як самостійне джерело права

6.13. Право П'ятої республіки. Галузі права

Контрольні запитання:

1. Які періоди розвитку Франції у Новий та Новітній час Ви знаєте?
2. Чи можете Ви визначити причини Великої французької революції?
3. У чому полягають головні риси Першої республіки?
4. Які політичні угруповання часів Великої французької революції Ви знаєте?
5. Чи можете Ви назвати конституційні акти формування Першої республіки?
6. У чому полягають головні риси Першої імперії?
7. Яким був державний лад Другої республіки?
8. У чому полягали зміни у державному ладі Третьої республіки?
9. Яким був державний лад Четвертої республіки?
10. Чи можете Ви визначити основні риси сучасного парламенту Французької республіки?
11. Чи можете Ви визначити основні риси уряду Французької республіки?
12. У чому полягають головні ознаки судових органів Французької республіки?
13. Чи можете ви визначити основні риси права Французької республіки?

Розділ 7 ДЕРЖАВА ТА ПРАВО НІМЕЧЧИНИ

7.1. Періодизація держав у Новий та Новітній час

№ з/п	Період	Хронологія	Держава	Право
1.	Об'єднання Німеччини	1806–1871 рр.	<u>Рейнський союз</u> 1806–1813 рр. Об'єднання німецьких держав під протекторатом Наполеона І. Своєрідна конфедерація під патронажем Французької імперії, яка була військовим альянсом. Повинен був мати загальні конституційні органи, але Бундестагу не було створено	Договір між Французькою імперією та 16 державами Західної і Південної Німеччини від 12.07.1806
			<u>Німецький союз</u> 1815–1866 рр. Був створений 08.06.1815 на Віденському конгресі як спадкоємець ліквідованої у 1806 р. Священної Римської імперії. Був конфедеративним утворенням. Головний орган – Союзний сейм. Члени союзу мали суверенітет та власну систему управління	Акти Віденського конгресу
			<u>Північнонімецький союз</u> 1867–1871 рр. Конфедеративне об'єднання 22 незалежних держав північної Німеччини. Президент – прусський король Вільгельм І.	Закон прусського ландтагу про вибори до Конституційного Рейхстагу Північнонімецького Союзу від 15.10.1866. Конституція 1867 р.

<i>№ з/п</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологія</i>	<i>Держава</i>	<i>Право</i>
			Бундесканцлер Північнонімецького союзу – Отто фон Бісмарк. Представницькі органи: Федеральна рада, Рейхстаг	
2.	Німецький Рейх	1871–1918 рр.	<u>Форма державного правління</u> : дуалістична монархія. <u>Форма державного територіального устрою</u> : імперія. Налічувала 22 монархії, 3 вільні міста та землю Ельзас-Лотарингія. Законодавчий орган держави-союзу – ландтаг. Глава держави та очільник виконавчої влади – федеральний президент, Король Пруссії, який носив титул німецького імператора. Імперський канцлер і статс-секретарі очолювали імперські відомства. Рейхсрат – імперська рада. Члени призначалися монархами (у монархіях) чи сенатами (у вільних містах)	Конституція 1871 р. Кримінальне уложення 1871 р. Цивільне уложення 1891–1896 рр. Імперські закони (Reichsgesetz)
3.	Веймарська республіка	1919–1933 рр.	Федеративна республіка (17 земель). <u>Законодавчі органи</u> : рейхсрат – призначався урядами земель, рейхстаг – обирався народом за пропорційною системою. <u>Глава держави</u> – рейхспрезидент, обирався народом строком на 7 років. <u>Виконавча влада</u> – імперський уряд,	Веймарська конституція (Конституція Німецької імперії) 1919 р.

№ з/п	Період	Хронологія	Держава	Право
			складався з рейхсканцлера і рейхсміністрів. <u>Орган конституційного нагляду</u> – державний суд	
4.	Третій Рейх Німецький рейх (до 1943 р.) Велико- німецький рейх (1943– 1945 рр.)	1933–1945 рр.	<u>Форма правління:</u> однопартійна президентсько- парламентська республіка <u>Правляча партія:</u> Націонал-соціалістична німецька робітничка партія <u>Парламент:</u> Рейхстаг <u>Політичний режим:</u> тоталітарна нацистська диктатура. 30 січня 1934 р. ліквідовано суверенітет земель. Німеччина стала унітарною державою	Веймарська конституція (Конституція Німецької імперії) 1919 р. (де-юре). Закон про відновлення професійної державної служби. Закон «Про уніфікацію земель із рейхом». Закон «Про новий устрій рейху». Закон «Про главу держави Німецького рейху». Нюрнберзькі закони 1935 р.
5.	Окупація Німеччини	1945–1949 рр.	<u>Радянська зона окупації Німеччини</u> 05 червня 1945 р. – 07 жовтня 1949 р. <u>Американська зона окупації Німеччини</u> 05 червня 1945 р. – 22 липня 1947 р. <u>Британська зона окупації Німеччини</u> 05 червня 1945 р. – 22 липня 1947 р. <u>Французька зона окупації Німеччини</u> 05 червня 1945 р. – 17 грудня 1948 р. <u>Бізонія</u> 22 липня 1947 р. – 03 червня 1948 р. <u>Тризонія</u> 03 червня 1948 р. – 23 травня 1949 р. Парламентська федеративна	Правові акти окупаційних адміністрацій

<i>№ з/п</i>	<i>Період</i>	<i>Хронологія</i>	<i>Держава</i>	<i>Право</i>
			1949–1990 рр.	
6.	Дві держави	1949-1990 рр.	<u>ФРН</u> демократична республіка. <u>Законодавчі органи:</u> бундесрат, бундестаг. Федеральний президент – <u>глава держави;</u> – виконавча влада	Конституція 1949 р.
			<u>НДР</u> 1949–1990 рр. <u>Законодавчі органи:</u> <u>Палата земель</u> – обиралася ландтагами (у 1952 р. була скасована), <u>Народна палата</u> – обиралася народом за партійними списками. Глава держави – Президент, обирався Палатою земель та Народною палатою строком на 4 роки. <u>Державна рада</u> – виконавча влада	Конституція від 07.11.1949 Конституція 1968 р. (з 1974 р. зі змінами)
			<u>Західний Берлін</u> 1945–1990 рр. Був поділений між країнами антигітлерівської коаліції на чотири окупаційні зони. У 1990 р. увійшов до складу єдиної Німеччини.	Чотиристороння угода щодо Берліна. Конституція Берліна 1950 р.
7.	ФРН	1990 р. – до сьогодні	Парламентська федеративна демократична республіка. <u>Законодавчі органи:</u> бундесрат, бундестаг. Федеральний президент – <u>глава держави.</u> <u>Федеральний уряд</u> – виконавча влада	Договір про остаточне врегулювання щодо Німеччини 1990 р. Конституція 1949 р.

7.2. Рейнський союз 1806–1813 рр.

Форма державного правління		Протекторат
Форма державного територіального устрою		Конфедерація
Характеристика		Маріонеткові німецькі держави Першої Французької імперії
Глава		Протектор Рейнського союзу (титул носив Наполеон Бонапарт)
Сенатська асамблея Конфедерації		Колегія князів
Очільник асамблеї		Князь-Примас
Склад:		
№	Вид монархії	Держава
1.	Королівство	Баварія
2.	Королівство	Вестфалія
3.	Королівство	Вюртемберг
4.	Королівство	Саксонія
5.	Велике герцогство	Баден
6.	Велике герцогство	Берг
7.	Велике герцогство	Гессенс
8.	Велике герцогство	Мекленбург-Штреліц
9.	Велике герцогство	Франкфурт
10.	Герцогство	Ангальт-Бернбург
11.	Герцогство	Ангальт-Дессау
12.	Герцогство	Ангальт-Кетен
13.	Герцогство	Аренберг
14.	Герцогство	Мекленбург-Шверін
15.	Герцогство	Нассау
16.	Герцогство	Ольденбург
17.	Герцогство	Саксен-Кобург-Заальфельд
18.	Герцогство	Саксен-Гота-Альтенбург

19.	Герцогство	Саксен-Гильдбурггаузен
20.	Герцогство	Саксен-Майнінген
21.	Герцогство	Саксен-Веймар
22.	Князівство	Гогенцоллерн-Гехінген
23.	Князівство	Гогенцоллерн-Зігмарінген
24.	Князівство	Ізенбург-Бирштайн
25.	Князівство	Ляєн
26.	Князівство	Ліхтенштейн
27.	Князівство	Ліппе-Детмольд
28.	Князівство	Рейсс-Еберсдорф
29.	Князівство	Рейсс-Грайц
30.	Князівство	Рейсс-Лобенштайн
31.	Князівство	Рейсс-Шлейц
32.	Князівство	Зальм
33.	Князівство	Шаумбург-Ліпп
34.	Князівство	Шварцбург-Рудольштадт
35.	Князівство	Шварцбург-Зондерсгаузен
36.	Князівство	Вальдек-Піромонт
37.	Князівство	Князівство Регенсбург

7.3. Німецький союз 1815–1866 рр.

Форма наддержавного правління		Союз
Форма державного територіального устрою		Конфедерація
Вищий орган		Союзні збори (<i>Bundesversammlung</i>) 69 голосів, де кожна з держав мала від 1 до 4 голосів
Голова Союзних зборів		Президент – представник Австрії, у разі його відсутності – представник Пруссії, у разі відсутності останнього – представник Баварії
Скорочені збори (<i>Engern Versammlung</i>)		17 голосів: великі держави – самостійні голоси, дрібні держави – об'єднувалися в курії
Вакаційний комітет (<i>Ferien-Ausschuss</i>)		Голова та два уповноважених на час щорічної перерви засідань зборів у чотири місяці
Союзні силові структури		Збройні сили (<i>Bundesheer</i>)
		Військово-морський флот (<i>Bundesflotte</i>)
Склад:		
№ з/П	Форма правління	Держава
1.	Дуалістична монархія/імперія	Австрія
2.	Королівство	Баварія
3.	Королівство	Пруссія
4.	Королівство	Саксонія
5.	Королівство	Ганновер (до 1837 р. – унія з Великою Британією)
6.	Королівство	Вюртемберг
7.	Велике герцогство	Гессен
8.	Велике герцогство	Баден
9.	Велике герцогство	Гессен-Дармштат
10.	Велике герцогство	Люксембург

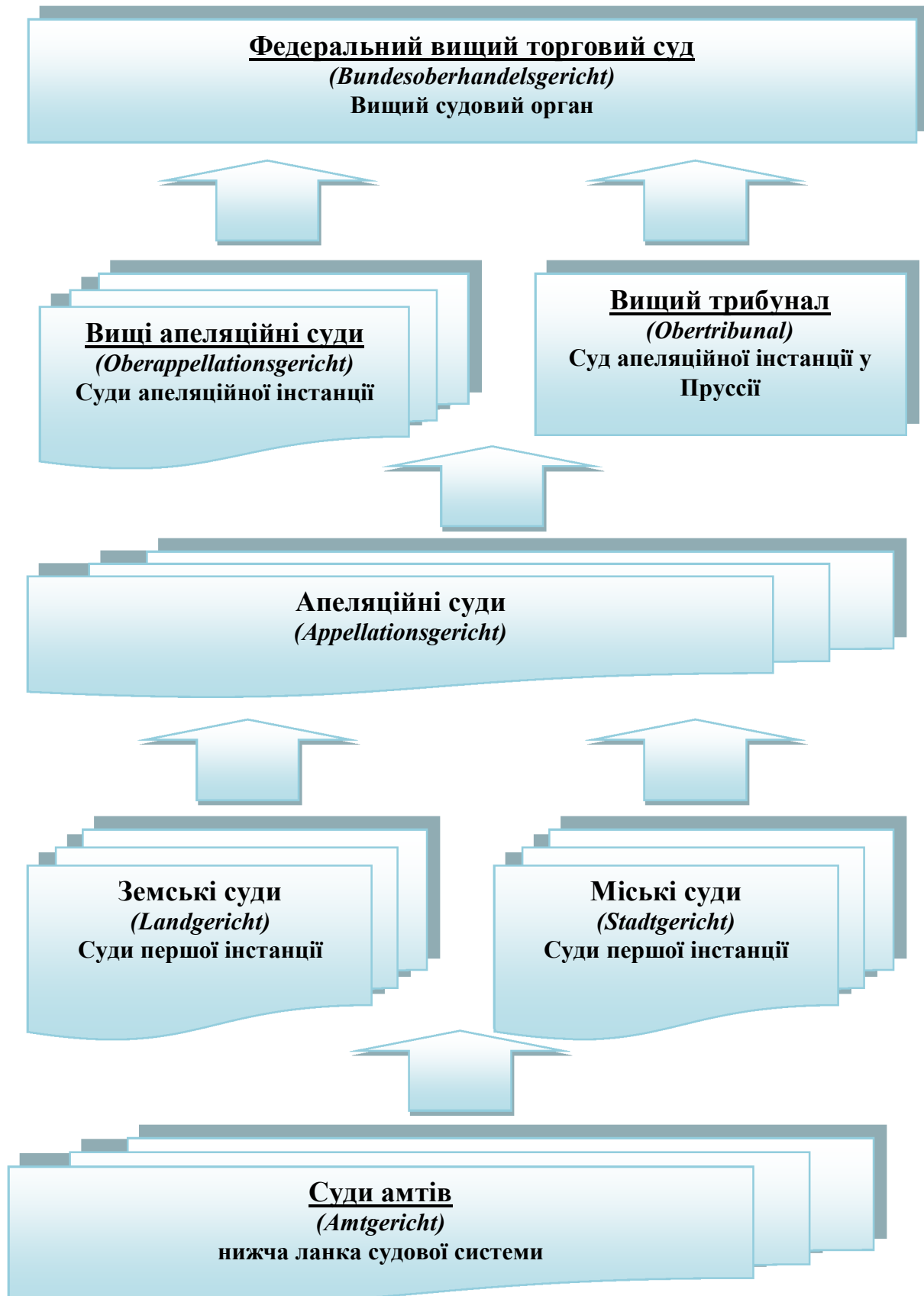
		(унія з Нідерландами)
11.	Велике герцогство	Мекленбург-Шверін
12.	Велике герцогство	Мекленбург-Штреліц
13.	Велике герцогство	Ольденбург
14.	Велике герцогство	Саксен-Веймар-Айзенах
15.	Князівство	Шварцбург-Рудольштадт
16.	Князівство	Шварцбург-Зондерсгаузен
17.	Князівство	Вальдек-Піромонт
18.	Князівство	Ліппе-Детмольд
19.	Князівство	Рейсс-Гера
20.	Князівство	Рейсс-Грейц
21.	Князівство	Ліхтенштейн
22.	Князівство	Шаумбург-Ліппе
23.	Ландграфство	Гессен-Гомбург (з 1817 р.)
24.	Герцогство	Лімбург (з 1839р. – унія з Нідерландами)
25.	Герцогство	Нассау
26.	Герцогство	Ангальт
27.	Герцогство	Гольштейн (1773–1864 рр. – унія з Данією)
28.	Герцогство	Саксен-Лауенбург (унія з Нідерландами)
29.	Герцогство	Саксен-Кобург-Готт
30.	Герцогство	Саксен-Альтенбург
31.	Герцогство	Саксен-Майнінген
32.	Курфюршество	Гессен-Кассель
33.	Герцогство	Брауншвейг
34.	Вільне місто	Бремен
35.	Вільне місто	Франкфурт
36.	Вільне місто	Гамбург
37.	Вільне місто	Любек

7.4. Північнонімецький союз 1867–1871 рр.

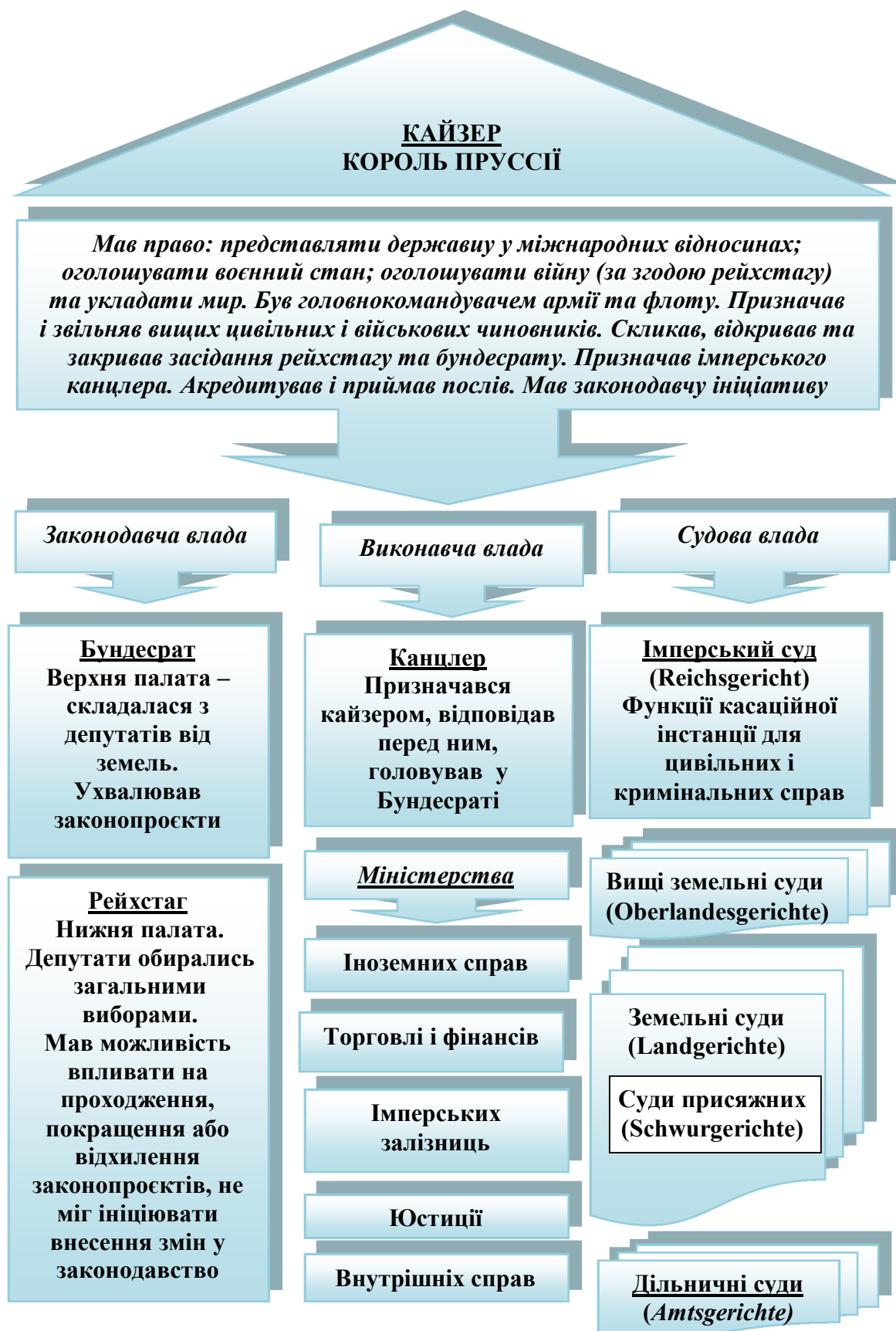
Форма наддержавного правління		Союз
Форма державного територіального устрою		Федеративний союз
Вищий представницький орган		Рейхстаг (<i>Reichstag</i>) Склад: 297 депутатів (по 1 на 100 000 мешканців). Вотування законів та бюджету
Союзна рада		Бундесрат – союзна рада (<i>Bundesrat</i>) Склад: делегати держав. Загалом 43 голоси, розподілені нерівномірно. Наприклад: Пруссія – 17, Саксонія – 4. Вотування законів
Глава союзу		Федеральний президент – король Пруссії (<i>Bundespräsidium</i>) Мав право: оголошувати війну та укладати мир; вести дипломатичні переговори; укладати договори; призначати та приймати посланців; призначати вищих офіцерів. Був: верховним главою внутрішнього управління, призначав головних посадових осіб союзу, скликав та розпускав Рейхстаг
Голова виконавчої влади		Федеральний канцлер (<i>Bundeskanzler</i>) Завідував усіма зовнішніми та внутрішніми справами союзу
Верховний закон		Конституція Північнонімецького союзу 1867 р.
Склад:		
№ з/п	Форма правління	Держава
1.	Королівство	Пруссія
2.	Королівство	Саксонія

3.	Велике герцогство	Гессен-Дармштадт
4.	Велике герцогство	Саксен-Веймар-Ейзенах
5.	Велике герцогство	Мекленбург-Шверін
6.	Велике герцогство	Мекленбург-Штреліц
№ з/п	<u>Форма правління</u>	<u>Держава</u>
7.	Велике герцогство	Ольденбург
8.	Герцогство	Брауншвейг
9.	Герцогство	Саксен-Кобург-Гота
10.	Герцогство	Саксен-Альтенбург
11.	Герцогство	Саксен-Майнінген
12.	Герцогство	Ангальт
13.	Князівство	Шварцбург-Зондерсгаузен
14.	Князівство	Шварцбург-Рудольштадт
15.	Князівство	Вальдек
16.	Князівство	Рейсс-Шлейц
17.	Князівство	Рейсс-Грейц
18.	Князівство	Шаумбург-Ліппе
19.	Князівство	Ліппе-Детмольд
20.	Вільне місто	Бремен
21.	Вільне місто	Гамбург
22.	Вільне місто	Любек

7.5. Судова система Північнонімецького союзу

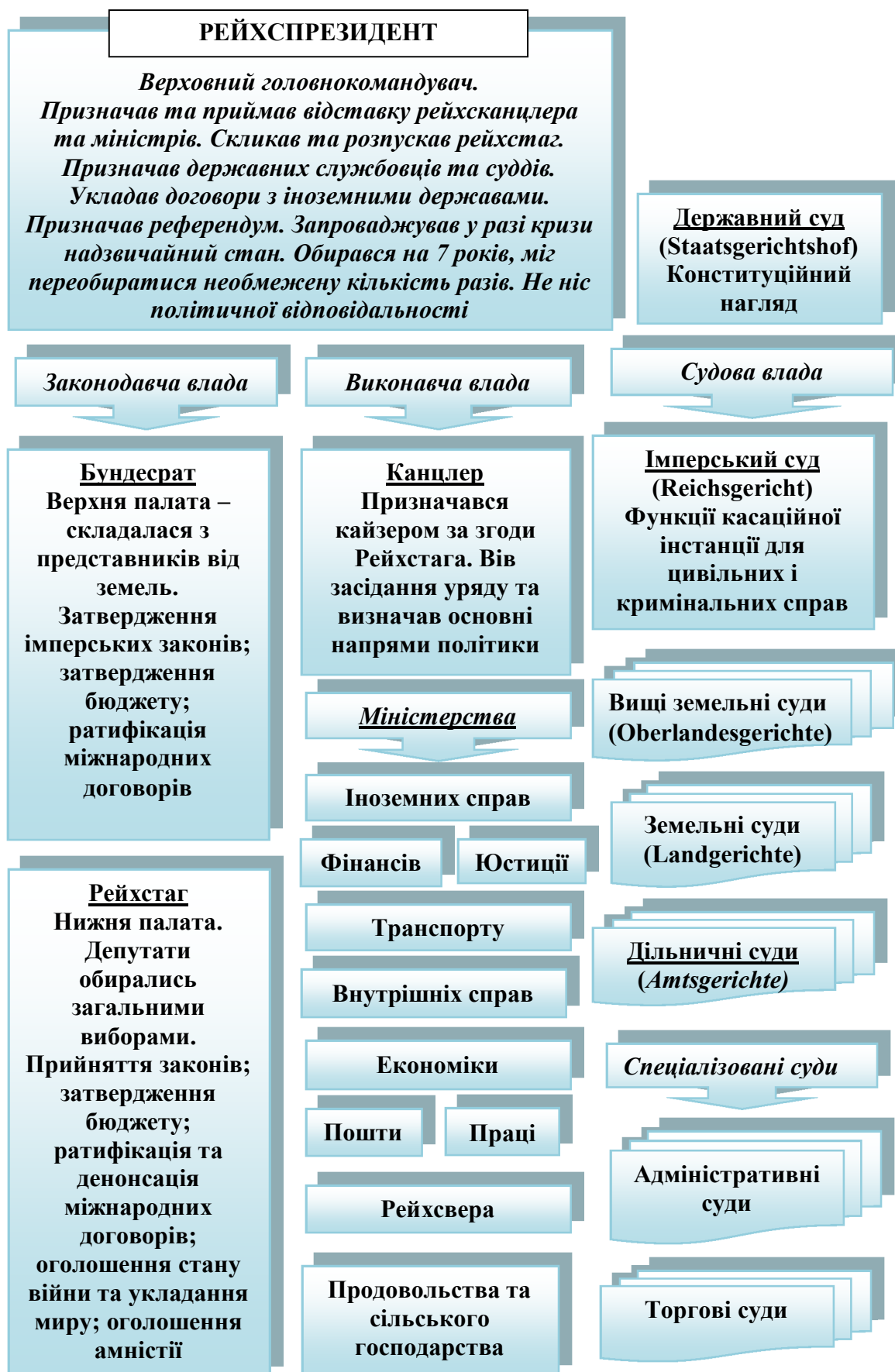
7.6. Державний лад Німецького Рейху 1871–1918 рр.

7.7. Німецький Рейх. Адміністративно-територіальний устрій

Склад:			
№ з/п	Форма правління	Держава	Кількість голосів у Бундесраті
1.	Королівство	Пруссія	17
2.	Королівство	Саксонія	4
3.	Королівство	Вюртемберг	4
4.	Королівство	Баварія	6
5.	Велике герцогство	Гессен	3
6.	Велике герцогство	Саксен-Веймар-Ейзенах	1
7.	Велике герцогство	Мекленбург-Шверін	2
8.	Велике герцогство	Мекленбург-Штреліц	1
9.	Велике герцогство	Ольденбург	1
10.	Велике герцогство	Баден	3
11.	Герцогство	Брауншвейг	2
12.	Герцогство	Саксен-Кобург-Гота	1
13.	Герцогство	Саксен-Альтенбург	1
14.	Герцогство	Саксен-Майнінген	1
15.	Герцогство	Ангальт	1
16.	Князівство	Шварцбург-Зондерсгаузен	1
17.	Князівство	Шварцбург-Рудольштадт	1
18.	Князівство	Вальдек-Пірмонт	1
19.	Князівство	Рейсс-Шлейц	1
20.	Князівство	Рейсс-Грейц	1
21.	Князівство	Шаумбург-Ліппе	1
22.	Князівство	Ліппе-Детмольд	1
23.	Вільне ганзейське місто	Бремен	1
24.	Вільне ганзейське місто	Гамбург	1
25.	Вільне ганзейське місто	Любек	1

7.8. Веймарська республіка. Державний лад

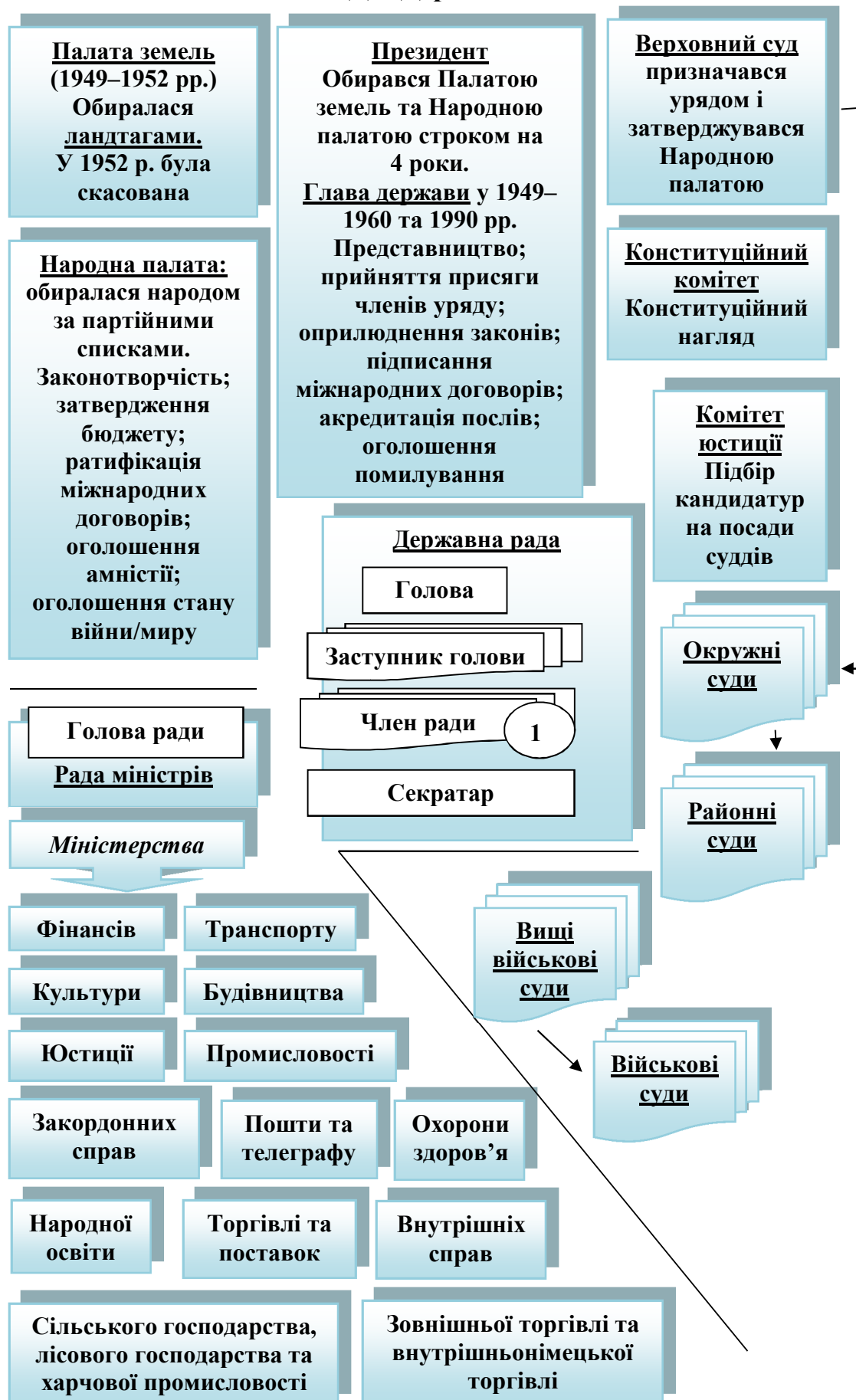
7.9. Адміністративно-територіальний устрій Веймарської республіки

Веймарська республіка: асиметрична федерація. Форма державного устрою, за якої суб'єкти федерації (землі) мають різну кількість голосів представництва		
№ з/п	Суб'єкт федерації: земля	Кількість голосів у Бундесраті <i>Кожна земля мала один голос +1 голос на кожні 700 тис. виборців, але за умови, що жодна з них не могла мати більше 2/5 усіх голосів</i>
1.	Пруссія	27
2.	Саксонія	7
3.	Вюртемберг	4
4.	Баварія	11
5.	Гессен	2
6.	Тюрінгія	2
7.	Мекленбург-Шверін	1
8.	Мекленбург-Штреліц	1
9.	Ольденбург	1
10.	Баден	3
11.	Брауншвейг	1
12.	Ангальт	1
13.	Шаумбург-Ліппе	1
14.	Ліппе	1
15.	Бремен	1
16.	Гамбург	2
17.	Любек	1

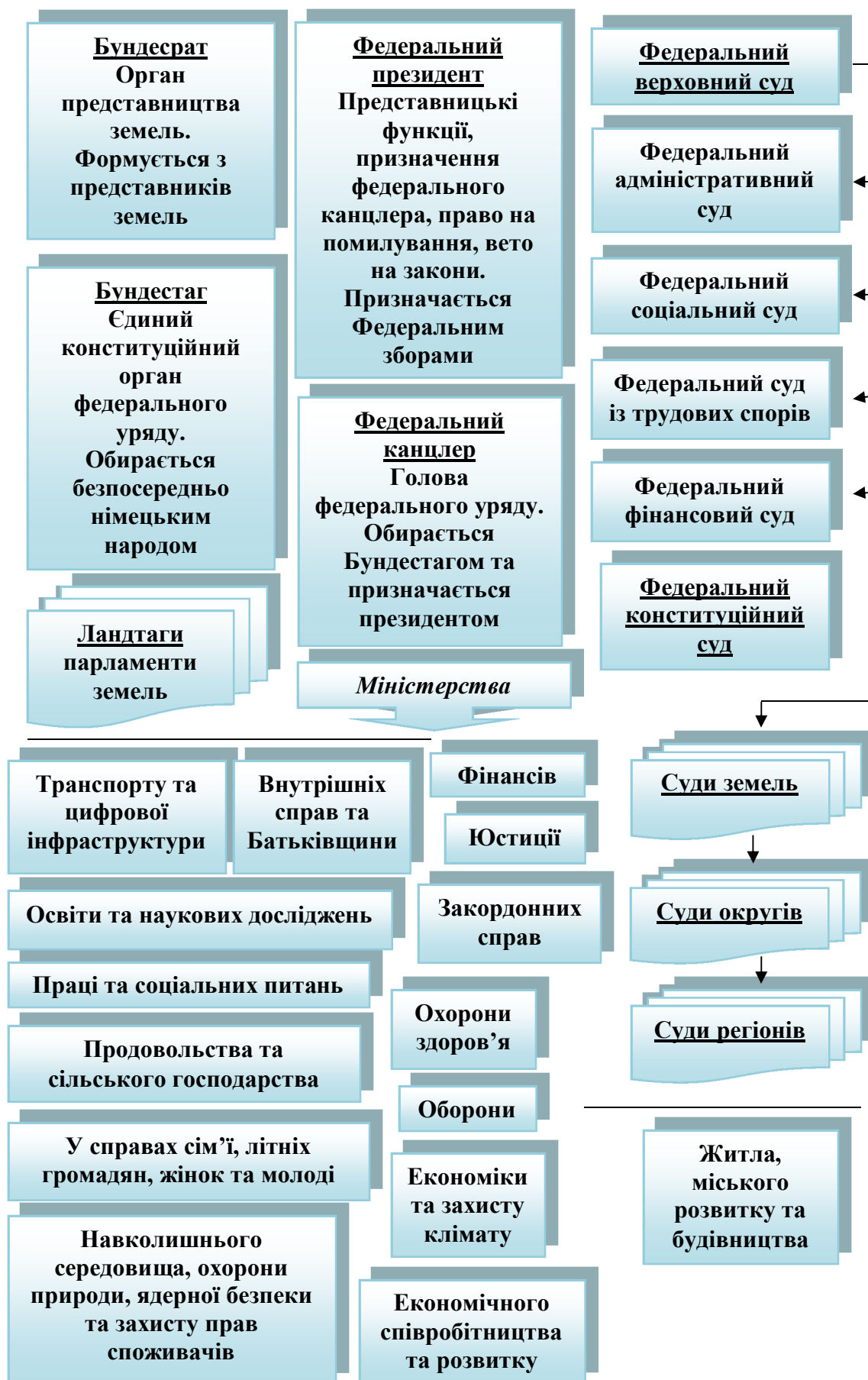
7.10. Третій рейх. Державний лад

7.11. НДР. Державний лад

7.12. ФРН. Державний лад

7.13. Адміністративно-територіальний лад ФРН

<i>Склад:</i>		
№ з/п	<i>Земля</i> Має свої конституції, законодавчі органи (ландтаги), уряди та судові органи	Кількість голосів у Бундесраті
1.	Баден-Вюртемберг	6
2.	Вільна держава Баварія	6
3.	Берлін	4
4.	Бранденбург	4
5.	Вільне ганзейське місто Бремен	3
6.	Вільне ганзейське місто Гамбург	3
7.	Гессен	5
8.	Мекленбург – Передня Померанія	3
9.	Нижня Саксонія	6
10.	Північний Рейн-Вестфалія	6
11.	Рейнланд-Пфальц	4
12.	Саар	3
13.	Вільна держава Саксонія	4
14.	Саксонія-Ангальт	4
15.	Шлезвіг-Гольштейн	4
16.	Вільна держава Тюрінгія	4

7.14. Конституція ФРН

Структура:	
Назва статті, розділу	№ статті
Преамбула	—
I. Основоположні права	
Гідність людини – Права людини – Юридично зобов’язальний характер основоположних прав	1
Особисті свободи	2
Рівність перед законом	3
Свобода совісті й віросповідання	4
Свобода думки, мистецтва й науки	5
Шлюб – Сім’я – Діти	6
Шкільна освіта	7
Свобода зібрань	8
Свобода об’єднань і союзів	9
Таємниця листування, поштових відправлень і зв’язку	10
Свобода пересування	11
Свобода професійної діяльності	12
Обов’язок проходження військової або іншої служби	12a
Недоторканність житла	13
Власність – Право на спадщину – Відчуження	14
Соціалізація	15
Громадянство – Екстрадиція	16
Право на притулок	16a
Право на звернення	17
Обмеження основоположних прав в особливих випадках	17a
Утрата основоположних прав	18
Обмеження основоположних прав – Правовий захист	19
II. Федерація і землі	
Конституційні принципи – Право на спротив	20
Захист природних ресурсів і тварин	20a
Партії	21
Федеральна столиця – Прапор Федерації	22

Структура:	
Назва статті, розділу	№ статті
Європейський Союз – Захист основоположних прав – Принцип субсидіарності	23
Передавання суверенних прав – Система колективної безпеки	24
Примат міжнародного права	25
Забезпечення миру	26
Торговельний флот	27
Конституції земель – Самоврядування громад	28
Реорганізація територіального розподілу Федерації	29
Суверенні права земель	30
Пріоритет федерального права	31
Зовнішні відносини	32
Рівність громадян – Державна служба	33
Відповідальність за порушення службових обов’язків	34
Правова, адміністративна допомога й допомога в разі надзвичайних ситуацій	35
Державні службовці Федерації	36
Примус із боку Федерації	37
III. Бундестаг	
Вибори	38
Виборчий період – Початок роботи – Скликання сесій	39
Президія – Регламент	40
Перевірка правильності виборів	41
Відкриті засідання – Рішення, прийняті більшістю голосів	42
Право на виклик, на доступ і на заслуховування	43
Слідчі комісії	44
Комітет у справах Європейського Союзу	45
Комітети в закордонних справах і з питань оборони	45a
Уповноважений із військових питань	45b
Петиційний комітет	45c
Орган парламентського контролю	45d
Звільнення від відповідальності й недоторканність депутатів	46

Структура:	
Назва статті, розділу	№ статті
Право на відмову від надання показань	47
Балотування – Захист мандата – Компенсація	48
<i>Скасована</i>	49
IV. Бундесрат	
Завдання	50
Склад – Співвідношення голосів	51
Президент – Ухвалення рішень – Регламент	52
Участь членів Федерального уряду	53
IV а. Об'єднаний комітет	
Склад – Регламент	53а
V. Федеральний президент	
Вибори – Строк повноважень	54
Несумісність	55
Присяга	56
Представництво	57
Контрасигнатура	58
Представництво Федерації в міжнародних відносинах	59
<i>Скасована</i>	59а
Призначення посадових осіб – Право на помилування – Недоторканність	60
Обвинувачення перед Федеральним конституційним судом	61
VI. Федеральний уряд	
Склад	62
Вибори Федерального канцлера	63
Призначення та звільнення федеральних міністрів – Присяга	64
Розподіл повноважень, відомчий і колегіальний принципи	65
Командування збройними силами	65а
Несумісність	66
Вотум недовіри	67
Питання довіри	68
Заступник Федерального канцлера – Строк повноважень	69

Структура:	
Назва статті, розділу	№ статті
VII. Законодавство Федерації	
Розподіл законодавчих повноважень між Федерацією та землями	70
Виключна законодавча компетенція Федерації	71
Конкурентна законодавча компетенція	72
Сфери виключної законодавчої компетенції Федерації	73
Сфери конкурентної законодавчої компетенції	74
Скасована	74a
Скасована	75
Законопроекти	76
Законодавчий процес – Погоджувальний комітет	77
Процедура ухвалення законів	78
Внесення змін до Основного закону	79
Прийняття правових актів	80
Кризова ситуація	80a
Стан законодавчої необхідності	81
Оформлення – Оприлюднення – Набрання чинності	82
VIII. Виконання федеральних законів і федеральна адміністрація	
Виконання на рівні земель	83
Власне адміністрування на рівні земель – Нагляд Федерації	84
Адміністрування на рівні земель за дорученням Федерації	85
Власне адміністрування Федерації	86
Сфери власного адміністрування Федерації	87
Збройні сили	87a
Управління Бундесвером	87b
Виробництво й використання ядерної енергії	87c
Управління повітряним транспортом	87d
Управління залізницями	87e
Поштові послуги й телекомунікації	87f
Федеральний банк – Європейський центральний банк	88
Федеральні водні шляхи – Управління судноплавством	89
Федеральні автошляхи	90

Структура:	
Назва статті, розділу	№ статті
Надзвичайний внутрішній стан	91
VIII а. Спільні завдання, адміністративна співпраця	
Участь Федерації – Розподіл витрат	91a
Планування у сфері освіти й підтримка наукових досліджень	91b
Системи інформаційних технологій	91c
Порівняльний аналіз	91d
Співпраця щодо базових виплат особам, які шукають роботу	91e
IX. Правосуддя	
Органи судової влади	92
Повноваження Федерального конституційного суду	93
Склад Федерального конституційного суду	94
Верховні суди	95
Федеральні суди	96
Незалежність суддів	97
Правовий статус суддів – Обвинувачення проти суддів	98
Конституційний спір у межах землі	99
Перевірка конкретних норм	100
Неприпустимість надзвичайних судів	101
Скасування смертної кари	102
Основні права в судах	103
Позбавлення волі	104
X. Фінанси	
Повноваження на витрати – Управління фінансами – Відповідальність	104a
Фінансова допомога для здійснення інвестицій	104b
Фінансова допомога для здійснення інвестицій в освітню інфраструктуру громад	104c
Фінансова допомога для здійснення інвестицій у сфері будівництва соціального житла	104d
Розподіл повноважень щодо податкового законодавства	105
Розподіл податкових надходжень і доходів від фінансових монополій	106
Частка податку на місцевий громадський транспорт	106a
Частка земель у податку на транспортні засоби	106b

Структура:	
Назва статті, розділу	№ статті
Розподіл податкових надходжень – Розподіл фінансів між землями – Додаткові субсидії	107
Управління фінансами на рівні Федерації і земель – Фінансова підсудність	108
Бюджетне господарство у Федерації і в землях	109
Надзвичайні бюджетні ситуації	109a
Бюджет	110
Кредитування бюджету	111
Понадпланові й позапланові бюджетні видатки	112
Збільшення видатків	113
Звітність – Аудит	114
Кредитні обмеження	115
Х а. Стан оборони	
Рішення про впровадження стану оборони	115a
Здійснення командування Федеральним канцлером	115b
Розширення законодавчої компетенції Федерації	115c
Невідкладні законопроекти	115d
Об'єднаний комітет	115e
Залучення Федеральної прикордонної охорони – Розширені розпорядчі повноваження	115f
Федеральний конституційний суд	115g
Закінчення строку виборчих каденцій і терміну перебування на посаді	115h
Повноваження урядів земель щодо вжиття заходів	115i
Статус і тривалість дії надзвичайних постанов	115k
Скасування надзвичайних заходів – Укладення миру	115l
XI. Перехідні та прикінцеві положення	
Поняття «німець» – Поновлення у громадянстві	116
Виключення чинності двох основоположних прав	117
Реорганізація земель Баден і Вюртемберг	118
Реорганізація земель Берлін і Бранденбург	118a
Біженці й переміщені особи	119
Видатки, пов'язані з окупацією – Тягар війни	120
Розподіл тягара війни	120a
Термін «більшість членів»	121
Момент переходу законодавчої компетенції	122

<i>Структура:</i>	
<i>Назва статті, розділу</i>	<i>№ статті</i>
Продовження дії попереднього права	123
Продовження дії права щодо виключної законодавчої компетенції	124
Продовження дії права щодо конкурентної законодавчої компетенції	125
Продовження дії Федерального права – Заміна земельним правом	125a
Продовження дії рамкових законів – Повноваження земель на відступ від них	125b
Продовження дії права у сфері спільних завдань	125c
Рішення про продовження дії права як федерального права	126
Адаптація права у французькій зоні та в Берліні	127
Продовження дії розпоряджень	128
Повноваження в рамках права, дію якого продовжено	129
Передавання наявних адміністративних установ	130
Колишні співробітники державної служби	131
Вихід державних службовців на пенсію	132
Правонаступництво в управлінні Об'єднаною економічною зоною	133
Передавання майна колишньої Німеччини	134
Регулювання майнових відносин у разі зміни приналежності території землі	135
Старі зобов'язання	135a
Перше засідання Бундесрату	136
Право державних службовців бути обраними	137
Нотаріат Південної Німеччини	138
Продовження дії приписів про денацифікацію	139
Право релігійних об'єднань	140
«Бременське застереження»	141
Застереження на користь визначених у праві земель основоположних прав	142
<i>Скасована</i>	142a
Строк дії відмінних положень	143
Виключна законодавча компетенція на залізницях Федерації	143a
Реорганізація Німецької федеральної пошти	143b

Структура:	
Назва статті, розділу	№ статті
Компенсаційні суми в разі скасування спільних завдань	143с
Перехідні положення в межах допомоги з консолідації	143d
Федеральні автомагістралі, реорганізація управління закупівель	143е
Федеральні фінансові відносини	143f
Продовження дії статті 107	143g
Ухвалення Основного закону – Берлін	144
Набуття чинності Основним законом	145
Строк дії Основного закону	146
Витяг із Конституції Німеччини від 11 серпня 1919 р. (Веймарська конституція). Релігія і релігійні громади	
статті 136–141	—

Контрольні запитання:

1. Які періоди розвитку Німеччини у Новий та Новітній час Ви знаєте?
2. Чи можете Ви визначити причини утворення союзів Німеччини?
3. У чому полягають головні риси Німецького союзу?
4. Які ознаки мав Північнонімецький союз?
5. Чи можете Ви назвати конституційні акти Німеччини?
6. У чому полягають головні риси Кайзерівської імперії?
7. Яким був державний лад Веймарської республіки?
8. У чому полягали зміни з приходом до влади нацистів?
9. Яким був державний лад НДР?
10. Чи можете Ви визначити основні риси сучасного парламенту ФРН?
11. Чи можете Ви визначити основні риси уряду ФРН?
12. У чому полягають головні ознаки судових органів ФРН?
13. Чи можете Ви визначити основні риси Основного закону ФРН?

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

Підручники:

1. Бандурка О. М., Головка О. М., Логвиненко І. А. та ін. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки. 2-е вид., доп. та змін. Харків : ХНУВС, 2021. 596 с.
2. Бандурка О. М., Головка О. М., Логвиненко І. А. та ін. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки. 3-є вид., доп. та змін. Харків : ХНУВС, 2023. 691 с.
3. Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. / за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : «Майдан», 2020. 618 с.
4. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. / за ред. Л. М. Маймескулова. Харків : Право, 2011. 520 с.
5. Куракін О. М., Туренко О. С., Іванов І. В. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. Кропивницький : ДП «ІНФОТЕХ», 2022. 546 с.
6. Лубський В. І., Горбаченко Т. Г., Лубська М. В., Яковенко А. І. Канонічне право : підруч. / ред. В. І. Лубський. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 571 с.
7. Марченко О. В. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. : у 2 т. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2024. Т. 1. 312 с.
8. Марченко О. В. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. : у 2 т. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Т. 2. 428 с.
9. Панкевич О. З. Державне право зарубіжних держав : підруч. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2018. 260 с.
10. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу : підруч. Київ : Либідь, 2002. 736 с.
11. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. 2-е вид., перероб. та доп. Київ : «Ін Юре», 2003. 584 с.
12. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс : підруч. 4-е вид., стер. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 461 с.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Бориславська О. М., Заяць І. Я., Різник С. В. Конституційне право зарубіжних країн : навч.-метод. посібник. Київ : Ін Юре, 2015. 360 с.
2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 736 с.
3. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2004. 672 с.
4. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Київ : Істина, 2005. 768 с.
5. Головач А. Й. Загальна історія держави і права : робоча програма для здоб. вищ. освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини» спец. 293 «Міжнародне право» освітньої програми «Міжнародне право» ОС «Бакалавр» / розр. : А. Й. Головач. Ужгород : ДВНЗ «УжНУ», 2023. 23 с.
6. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Тернопіль, 2010. 392 с.
7. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2019. 384 с.
8. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 656 с.
9. Дахно І. І. Історія держави і права : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 658 с.
10. Джу́жа О. М. та ін. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Київ : НАВС, 2012. 375 с.
11. Дяків Т. Є. Конституційне право зарубіжних країн : навч. посібник для підгот. до іспитів / упоряд. : І. В. Тетарчук, Т. Є. Дяків. Київ : Центр учб. л-ри, 2016. 206 с.
12. Закоморна К. О. Державне (конституційне) право зарубіжних країн (навч. матеріали та схеми) : посібник для підгот. до іспитів. 2-е вид., перероб. Харків : Право, 2016. 280 с.
13. Захарченко П. П., Ковалевська О. О., Кузьминець О. В. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник для дистанц. навчання. 2-е вид., доп. та перероб. Київ : Ун-т «Україна», 2005. 213 с.
14. Історія держави і права зарубіжних країн : довідник / за ред. Ю. В. Цветкової. Київ : Інтерсервіс, 2018. 98 с.
15. Історія держави і права зарубіжних країн : курс лекцій / кол. авт.: В. М. Щербатюк (кер. авт. кол.), Ю. В. Сокур (відп. секр.), Є. С. Дурнов, О. А. Житков, Ю. В. Кривицький та ін. ; за ред. В. М. Щербатюка. Київ : Видавництво «Фенікс», 2021. 536 с.

16. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник для підгот. до іспитів / кер. авт. кол. І. Тетарчук, Т. Дяків. Харків : Право, 2020. 172 с.

17. Історія держави і права зарубіжних країн : словник-довідник / уклад. Д. Г. Каюк. Дніпро : Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2003. 76 с.

18. Історія держави і права зарубіжних країн : хрестоматія / за ред. В. Д. Гончаренка. 2-е вид. Київ : Ін Юре, 2022. 716 с.

19. Історія держави і права зарубіжних країн у схемах / уклад. С. І. Власенко та ін. Харків : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2007. 35 с.

20. Історія держави та права : навч. посібник / заг. ред. Д. Є. Забазалюка та В. Я. Марковського. Львів : СПОЛОМ, 2021. 438 с.

21. Історія середніх віків країн Західної Європи : тести та проблемні запитання. Луцьк : ПП «Волинська друкарня», 2022. 132 с.

22. Кіктенко В. О. Історія держави і права зарубіжних країн та римське право : навч. посібник. Тернопіль : Видавництво ТНПУ ім. Володимира Гнатюка, 2002.

23. Ковальова С. Г. Історія держави і права зарубіжних країн: запитання та відповіді : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2009. 222 с.

24. Крестовська Н. М., Цвіркун О. Ф. Історія держави і права зарубіжних країн : хрестоматія-практикум. Харків : Одиссей, 2010. 488 с.

25. Кузьминець О. В., Дурнов Є. С., Сокур Ю. В. Історія держави та права зарубіжних країн (схеми, коментарі, термінологічний словник) : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 242 с.

26. Логвиненко Є. С., Логвиненко І. А. Історія держави і права зарубіжних країн. Київ : Видав. центр КНУКіМ, 2019.

27. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. 5-е вид., доп. Київ : Атіка, 2006. 680 с.

28. Макарчук В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. 8-е вид., доп. Київ : Атіка ; Харків : Право, 2015. 624 с.

29. Мішина Н. В., Міхальов В. О., Куранін В. О. та ін. Конституційне право зарубіжних країн : підруч. / за ред. Н. В. Мішиної, В. О. Міхальнової. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 644 с.

30. Мудрак І. Д. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Ірпінь, 2001. 118 с.

31. Орленко В. І. Історія держави і права зарубіжних країн : посібник для підгот. до іспитів. 5-е вид., стер. Київ : Паливода А. В., 2011. 243 с.

32. Орленко В. І., Орленко В. В. Історія держави і права зарубіжних країн : посібник для підгот. до іспитів. 2-е вид., стер. Київ : Видавець Паливода А.В., 2007. 204 с.

33. Орленко В. І., Орленко В. В. Історія держави і права зарубіжних країн : посібник для підгот. до іспитів. 4-е вид., стер. Київ : Вид. Паливода А. В., 2010. 243 с.

34. Пеца Д. Д., Бадида А. Ю., Зан М. І. Історія держави і права зарубіжних країн : навч.-метод. посібник з курсу / рец. : Д. М. Бєлов, С. Б. Булеца. Ужгород : Юридичний факультет Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет», 2022. 50 с.

35. Савчин М. В. Порівняльне конституційне право : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 328 с.

36. Середа А. М., Васильчук Г. М. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. Запоріжжя: Державний вищий навчальний заклад «Запорізький національний ун-т», 2007. Ч. 1. 296 с.

37. Талдикін О. В. Всесвітня історія держави та права в структурно-логічних схемах і таблицях : навч. посібник. Держава та право Давнього Єгипту. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 34 с.

38. Талдикін О. В. Всесвітня історія держави та права в структурно-логічних схемах і таблицях : навч. посібник. Держава та право Давнього Китаю. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2007. 53 с.

39. Талдикін О. В. Історія держави і права зарубіжних країн : метод. рекомендації для підгот. до самост. та індивід. роботи / уклад. О. В. Талдикін. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 82 с.

40. Талдикін О. В. Історія держави і права країн Давнього Сходу : навч. посібник. Структурно-логічні схеми і таблиці. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 136 с.

41. Талдикін О. В. Історія держави та права зарубіжних країн (структурно-логічні схеми і таблиці) : навч. посібник : у 3 ч. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2024. Ч. 1. 254 с.

42. Талдикін О. В. Історія держави та права зарубіжних країн (структурно-логічні схеми і таблиці) : навч. посібник : у 3 ч. Дніпро : Дніпров. держ. ун-т внутр. справ, 2025. Ч. 2. 256 с.

43. Талдикін О. В., Самоутуга А. В. Всесвітня історія держави та права в структурно-логічних схемах і таблицях : навч. посібник. Вступ до історії держави і права зарубіжних країн. Дніпропетровськ : Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2005. 72 с.

44. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн. Відповіді на екзаменаційні питання : навч. посібник. Харків : Право, 2020. 248 с.
45. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 400 с.
46. Трофанчук Г. І. Історія держави та права зарубіжних країн : навч. посібник. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 448 с.
47. Федорченко О. В. Навчально-методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів вищої освіти денної форми навчання з навчальної дисципліни «Історія держави та права». Херсон ; Одеса, 2023. 104 с.
48. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн : навч. посібник. Львів : «Новий Світ-2000», 2023. 480 с.
49. Хома Н. М. Історія держави та права зарубіжних країн : навч. посібник для студ. вищ. закл. освіти. Львів : «Новий Світ-2000», 2008. 480 с.
50. Чаплук О. І. Історія держави і права. Змістовий модуль «Історія вчень про державу та право» : робоча програма навч. дисципліни. Київ : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2020. 13 с.
51. Чернявська Т. І., Фрейман Г. О. Історія держави та права зарубіжних країн: практикум : навч. посібник. Київ : Кондор, 2014. 400 с.
52. Шигаль Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн : посібник для підгот. до іспиту. Харків : Право, 2023. 198 с.
53. Шостенко І., Шостенко О. Історія держави і права зарубіжних країн : навч.-метод. посібник. Київ : МАУП, 2003. 104 с.
54. Шульженко Ф. П., Гайдулін О. О., Перепадя О. В. Історія держави і права зарубіжних країн : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2007. 192 с.
55. Яремчук В. Д. Історія держави і права зарубіжних країн: дефініції, схеми, таблиці : навч. посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 244 с.

Монографії, статті та тези доповідей:

1. Бондар М. Ю. Особливості проведення конституційного референдуму у Франції 1958 року. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 1 (10). С. 29–32.
2. Бондаренко Н. О. Ідейні підґрунтя Конституції США 1787 року як основа стабільності суспільно-політичного ладу американської держави. *Право і безпека*. 2017. № 2 (65). С. 18–22.
3. Бостан С. К. Методологія правового дослідження: поняття, структура, філософсько-світоглядні засади. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Право»*. 2021. № 1 (2). С. 16–27.

4. Васильєв Є. О. Становлення правового регулювання охорони прав інтелектуальної власності на літературні та художні твори в країнах Європи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 12. С. 21–27. URL : http://www.lsej.org.ua/12_2021/12_2021.pdf.
5. Головіна О. В. Предмет, методологія та підходи до вивчення історії держави і права зарубіжних країн. *Соціально-гуманітарні виміри правової держави: еволюційна парадигма : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (м. Дніпро, 28 бер. 2019 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 3–8.
6. Гончаренко О. А. Децентралізація як тенденція розвитку місцевого управління в європейських державах. *Право та інновації*. 2017. № 4 (20). С. 36–42.
7. Гончаренко О. А. Конституційно-правова модель місцевого управління у Франції. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 35. С. 56–62.
8. Гринчак А. А. Парламентська відповідальність уряду у європейських країнах. *Проблеми законності*. 2020. № 149. С. 24–35.
9. Грובה В. П. Особливості органів місцевого самоврядування в Японії. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2015. Вип. 13 (1). С. 33–35.
10. Гуцалюк О. В. Зарубіжний досвід реформування судової влади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 33-2. Т. 1. С. 157–161.
11. Закоморна К. О. Громадські консультації як форма демократії участі в зарубіжних країнах. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 35. С. 107–119.
12. Закоморна К. Конституційно-правові засади самоврядування (місцевої автономії) в КНР. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 183–187.
13. Закоморна К. Основи організації та діяльності муніципальних органів влади в Канаді. *The Journal of Eastern European Law*. 2016. № 31. С. 45–52.
14. Климчук Н. І. Вплив форми правління на статус уряду в зарубіжних країнах. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (57). С. 246–249.
15. Ключник Р. М., Кривошеїн В. В. Політична криза в період П'ятої республіки у Франції: спроба кризового моделювання. *Гілея: науковий вісник*. 2011. Вип. 44 (2). С. 726–733.
16. Конституції нових держав Європи та Азії / упоряд. С. Головатий. Київ : Укр. правн. фундація ; Вид-во Право, 1996. 544 с.

17. Лясковець О. В. Парламент – орган народного представництва в зарубіжних країнах. *Право і суспільство*. 2015. № 4. С. 13–17.
18. Маринів А. В. Конституційно-правові принципи статусу територіальних колективів у Франції. *Форум права*. 2018. № 1. С. 73–80. URL : <https://forumprava.pp.ua/files/073-080-2018-1-----12-.pdf>.
19. Маринів А. В. Системно-структурна організація місцевого самоврядування у Французькій Республіці : монографія. Харків : Право, 2020. 207 с.
20. Муртіщева А. О. Конституційний контроль у механізмі конституційно-правової відповідальності урядів країн ЄС: постановка питання. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 37. С. 302–310.
21. Муртіщева А. О., Плотнікова А. Д., Дубина К. В. До питання про форми голосування в сучасних зарубіжних країнах. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія : Юридичні науки. 2021. № 4. DOI : <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2021-4-7161>.
22. Олійник В. С. Верховний Суд США під головуванням Хьюза Ч.Е. (1930-1941). *Науковий вісник Сіверщини*. Серія : Право. 2017. № 2 (2). С. 31–43.
23. Палант Б. Білль про права (практика застосування). Харків : Право, 2018. 264 с.
24. Панов А. В. Територіальний устрій Франції та Італії – уроки для України : монографія. Ужгород : ПП «АУТДОР-ШАРК», 2015. 126 с.
25. Пономарьова Г. П., Бондаревич М. П. Історія становлення й розвитку делегованого законодавства: досвід Великої Британії, Франції, США. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2017. № 6. С. 16–20. URL : http://www.lsej.org.ua/6_2017/6_2017.pdf.
26. Рожко В. В. Проблема суддівського розсуду в правових системах Японії та Китаю. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія : Юридична. 2015. № 1. С. 56–71.
27. Рубель В. А. Транскрибування японських слів засобами української мови: проблеми і пропозиції. *Східний світ*. 2009. № 4. С. 151–156.
28. Саміло Г.О. Особливості правової системи сучасного Китаю. *Colloquium-journal*. 2018. № 3 (14). С. 52–53.
29. Сучасний парламентаризм: український та світовий виміри: монографія / Нац. акад. прав. наук України ; НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. Харків : Юрайт, 2018. 200 с.
30. Талдикін О. В. Різні підходи до типології держави. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування*:

матеріали наук. семінару (м. Дніпро, 8 груд. 2018 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 79–82.

31. Талдикін О. В. Розвиток права первісних державних утворень та деякі норми регуляції первісного суспільства. *Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування : матеріали наук. семінару* (м. Дніпро, 10 груд. 2019 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. С. 82–84.

32. Талдикін О. В. Форма держави: еволюційний підхід, ретроспективний аналіз. *Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 2. С. 52–60.

33. Талдикін О. В., Папірна А. В. Держава та право Давньої Месопотамії (структурно-логічні схеми і таблиці). *Юриспруденція ХХІ століття: теорія і практика : зб. тез*. Дніпропетровськ, 2008. С. 251–269.

34. Тарасенко К. В. Характеристика конституційного закріплення правового статусу координаційних органів з питань національної безпеки при главах зарубіжних країн. *Bulletin of the NAPA under the President of Ukraine. Series : Political Science*. 2016. № 1 (80). С. 87–92.

35. Харитонов Є. О. Історія приватного права Європи: Східна традиція. Одеса : Юридична література, 2000. 260 с.

36. Чиркін А. С. Constitutional and legal basis of territorial organization public authorities in the countries of Central and Eastern Europe. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. Харків : Право, 2021. Вип. 42. С. 97–108.

37. Чиркін А., Кушнір В. Особливості місцевого самоврядування Франції. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 176–180.

38. Шевчук М. Відкритість національних парламентів: досвід країн Європейського Союзу. *Ефективність державного управління*. 2018. Вип. 2 (55). Ч. 1. С. 144–150.

39. Шигаль Д. А. Основні елементи теорії історико-правового порівняльного методу. *Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України»* (м. Харків, 20-21 лист. 2013 р.). Харків, 2013. С. 179–183.

40. Юркевич Х. І. Представницький мандат у конституційній теорії та практиці: вітчизняний та зарубіжний досвід : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Київ, 2015. 20 с.

41. Grynchak A. A., Tavolzhanska Y. S., Grynchak S. V., Smorodynskyi V. S., Latysh K. V. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as a Constitutional Instrument of European

Public Order. *Public Organization Review*. 2022. Vol. 23. P. 825–838. URL : <https://link.springer.com/article/10.1007/s11115-021-00583-9>.

42. Harries J. Resolving disputes: the frontiers of law in Late Antiquity // *Law, Society, and Authority in Late Antiquity* / ed. by R. W. Mathisen. Oxford : Oxford University Press, 2001. 340 p. P. 68–82.

43. Hlaváček I. Das Problem der Masse: das Spätmittelalter. *Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde*. 2006. Bd. 52. S. 371–3.

44. Liebeschuetz J. H. W. G. Conflict and disorder in the East // *The Decline and Fall of the Roman City*. Oxford : *Oxford University Press*, 2001. 498 p. P. 249–283.

45. Sakamoto T. *The Six National Histories of Japan*. UBC Press, 1991. 260 p.

46. Salzman M. *The Making of a Christian Aristocracy: Social and Religious Change in the Western Roman Empire*. Cambridge : Harvard University Press, 2004. 368 p.

47. Shaw B. War and violence // *Interpreting Late Antiquity: Essays on the Postclassical World*. Cambridge : Harvard University Press, 2001. 320 p. P. 130–169.

48. Varava I., Sukhodolska A. New methods of teaching the history of the state and law of foreign countries. *Scientific Works of National Aviation University. Series : Law Journal «Air and Space Law»*. 2022. Vol. 1. Issue 62. P. 210–217.

49. Ward-Perkins B. Land, labour and settlement // *The Cambridge Ancient History*. Cambridge, 2000. Vol. 14 : Late Antiquity: Empire and Successors, AD 425-600. *Cambridge University Press*, 2001. 1185 p. P. 315–345.

Електронні джерела:

1. Історія держави та права зарубіжних країн (Лекції) / уклад. : О. І. Анатольєва. Київ, 2015. URL : <https://studies.in.ua/istorija-derzhavy-ta-prava-zarubizhnyh-krain>.

2. Марченко А. А. Історико-правовий екскурс генезису прецедентного права. Шостий апеляційний адміністративний суд. URL : <https://6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/m/2211-istoriko-pravovij-ekskurs-genezisu-pretседentnogo-prava.html>.

3. Основний закон Федеративної Республіки Німеччина. URL : https://www.bundestag.de/resource/blob/1033364/grundgesetz_uk.pdf.

4. Талдикін О. В., Орлова О. О. Історія держави та права зарубіжних країн : конспект лекцій. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 210 с. URL : <https://dduvs.edu.ua/wp->

content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1116/5.1.pdf.

5. Assemblée nationale. URL : <http://www.assemblee-nationale.fr/english/index.asp>.

6. Bundespräsidialamt. URL : http://www.bundespraesident.de/EN/Home/home_node.html.

7. Bundesrat. URL : <http://www.bundesrat.de>.

8. Bundesverfassungsgericht. URL : <http://www.bundesverfassungsgericht.de/en/index.html>.

9. Conseil Constitutionnel. URL : <http://www.conseil-constitutionnel.fr>.

10. Elysee. URL : <http://www.elysee.fr>.

11. German Bundestag. URL : http://www.bundestag.de/htdocs_e/index.html.

12. Governor General of Canada. URL : <http://www.gg.ca>.

13. House of Commons. UK Parliament. URL : <http://www.parliament.uk/business/commons/>.

14. House of Councillors, The National Diet of Japan. URL : <http://www.sangiin.go.jp/eng/index.htm>

15. House of Lords. UK Parliament. URL : <http://www.parliament.uk/lords>.

16. Parliament of Canada. URL : <http://www.parl.gc.ca>.

17. Prime Minister's Office. URL : <http://www.number10.gov.uk>.

18. Prime Minister's Office of Japan. URL : <http://www.kantei.go.jp>.

19. Supreme Court of Canada. URL: <http://www.scc-csc.ca>.

20. Supreme Court of The United States. URL : <http://www.supremecourt.gov>.

21. The Federal Council (the government of Switzerland). URL : <https://www.admin.ch/gov/en/start/federal-council.htm>.

22. The House of Representatives, Japan. URL : http://www.shugiin.go.jp/index.nsf/html/index_e.htm.

23. The National People's Congress of the People's Republic of China. URL : <http://www.npc.gov.cn/englishnpc/news>.

24. The Royal Household. URL : <http://www.royal.gov.uk/>.

25. The Supreme Court of The United Kingdom. URL : <http://www.supremecourt.uk>.

26. The White House. URL: <http://www.whitehouse.gov>.

27. U.S. House of Representatives. URL : <http://www.house.gov>.

28. U.S. Senate. URL : <http://www.senate.gov>.

29. Welcome to French Senate. Le Sénat. URL : <http://www.senat.fr/lng/en/index>.

Для нотаток

Навчальне видання

Талдикін Олександр Васильович

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА
ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН
(структурно-логічні схеми і таблиці)

Навчальний посібник

У трьох частинах

Частина 3

Редактор, оригінал-макет – *А. В. Самотуга*
Редактор *О. Ю. Чижевська*

Підп. до друку 02.09.2026. Формат 60×84/16. Друк – цифровий. Папір – офісний.
Гарнітура – Times. Ум.-друк. арк. 9,77. Обл.-вид. арк. 10,50. Зам. № 08/26-нп.

Надруковано у Дніпровському державному університеті внутрішніх справ
49005, м. Дніпро, просп. Науки, 26, sed@dduvs.edu.ua
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців ДК № 8112 від 13.06.2024